

T. C.

NECMETİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME
YAKLAŞIMLARININ, PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Kazım ÇARMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DOÇ. DR. COŞKUN ARSLAN

Konya 2015

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kazım ÇARMAN
	Numarası	138301051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarının, Psikolojik Sağlamlık ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kağan ÇİFTÇİ
	Numarası	138301051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Coşkun ARSLAN
Tezin Adı	Kültürel Değerlerin Korunması Açısından Tarihi Anıtların Psikolojik Sağlık ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma 14.10.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Coşkun Arslan	Doç. Dr. Erdal Hıncal	Doç. Dr. Mustafa Uslu

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

İnsanın hayatında her zaman bir hedefi olmalıdır. Hedeflere ulaşmaya çabalarken el verip destek olan kişiler ise hiçbir zaman unutulmaz. Bu çalışmam boyunca bana yol gösteren, yardımını esirgemeyen, benim bu yolda azimle ilerlememi sağlayan, sıkıntılı zamanlarımda bana güvendiğini söyleyip beni motive eden ve çalışmama en büyük katkıyı sağlayan kıymetli hocam Doç. Dr. Coşkun ARSLAN'a saygılarımı sunarım ve yaptığı her şey için en içten duygularıyla kendisine sonsuz teşekkür ederim.

Alanda kendilerinden eğitim alma şansı bulduğum ve kişilikleri ile örnek olarak akademik alanda sabırla ilerlemem konusunda bana ışık olan Doç. Dr. Erdal HAMARTA, Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ, Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ, Yrd. Doç. Dr. Barbaros YALÇIN ve tüm değerli hocalarıma akademik ve kişisel gelişimime yapmış oldukları katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Benim için farklı ve unutulmaz olan bu süreçte beni her zaman destekleyen arkadaşlarıma, fedakar anne ve babama teşekkür ederim.

İyi ki varsınız, iyi ki benimlesiniz !

Kazım ÇARMAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kazım ÇARMAN
	Numarası	138301051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Coşkun ARSLAN
Tezin Adı	Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarının, Psikolojik Sağlamlık ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi	

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını belirlemektir. Araştırmanın evreni, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi'ne bağlı fakültelerden oluşmaktadır. Araştırma çalışma grubu, bu fakültelerin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinden seçilmiş olup 103 'ü erkek ve 391'i kız olmak üzere toplam 494 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin yaş aralığı 17-44 ve yaş ortalaması ise 24.27'dir.

Araştırmada öğrencilerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını belirlemek için "Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımı Ölçeği", kişilik özellikleri puanlarını belirlemek için "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi", psikolojik sağlamlık düzeylerini ölçmek için "Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpım korelasyonu ve hiyerarşik çoklu regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

Değişkenler ve alt boyutları arasındaki ilişkilere bakıldığında kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme alt boyutu ile duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki varken diğer alt boyutlar arasında pozitif ilişki vardır. Özel/genel davranış ile yumuşak başlılık, sorumluluk ve aile uyumu arasında negatif ilişki vardır. Duygusal ifade ile duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki varken dışadönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, kendilik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar arasında pozitif ilişki vardır. Yaklaşma/kaçınma ile yumuşak başlılık, sorumluluk ve aile uyumu arasında negatif ilişki vardır. Kendini açma ile duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki varken dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk, kendilik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar arasında pozitif ilişki vardır.

Çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından kendini açma alt boyutunun en önemli yordayıcısı sosyal yeterliliktir. Özel/genel davranış alt boyutunun en önemli yordayıcısı kendilik algısıdır. Yaklaşma/kaçınma alt boyutunun en önemli yordayıcısı aile uyumudur. Duygusal ifade ve yüzleşme alt boyutlarının ise en önemli yordayıcısının gelecek algısı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası Çatışma, Psikolojik Sağlık, Kişilik Özellikleri.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kazım ÇARMAN
	Numarası	138301051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Coşkun ARSLAN
	Tezin İngilizce Adı	The Investigation of Resolving Interpersonal Conflict Approaches With Psychological Resilience And Personality Traits

SUMMARY

The purpose of the present research is investigating whether university students' psychological resilience and personality traits predict their resolving interpersonal conflict approaches at a significant level. The universe of the research consists of faculties of Konya Necmettin Erbakan University and Selcuk University. The sample was formed with 103 male, 391 female, a total of 494 students studying 1st, 2nd, 3rd, and 4th year at various departments of these faculties, who were selected. Students' ages range between 17 and 44, and the average is 24.27.

In order to define students' resolving interpersonal conflict approaches, "Interpersonal Conflict Resolution Approaches Scale", in order to define their personality traits "Personality Traits Test Based on Adjectives", in order to measure their psychological resilience levels "Resilience Scale for Adults" and the personal information form developed by the researcher were used. Pearson Product-Moment Correlation, and hierarchical multiple regression analysis techniques were utilized for data analysis.

According to the obtained findings related to variables and sub-scales, there is a negative correlation between confrontation sub-scale of interpersonal conflict resolution approaches, and there are positive correlations with other sub-scales. There are negative correlations between specific/general behaviour and docility, responsibility, and family harmony. There also negative correlations between emotional expression, and neuroticism; and there are positive correlations between extroversion, docility, responsibility, self-perception, future perception, family harmony, and social resources. There are negative correlations between approach/avoidance and docility; and responsibility and family harmony. There is a negative correlation between openness and neuroticism, and there are positive correlations between extroversion, openness to experience, docility, responsibility, self-perception, future perception, social competence and social resources.

According to hierarchical multiple regression analysis results, social competence variable is the most important predictor of openness sub-scale of interpersonal conflict resolution approaches. Self-perception is the most important predictor of specific/general behaviour. Family harmony is the most important predictor of approach/avoidance sub-scale. The most important predictor of emotional expression and confrontation sub-scales is perception of future.

Key Words : Interpersonal Conflict, Psychological Resilience, Personality Traits.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEZ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Alt Amaçları	6
Araştırmanın Önemi	6
Varsayım	7
Sınırlılıklar	7
Tanımlar	8
BÖLÜM II	9
KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ	9
Çatışma Kavramı	9
Çatışmaya Neden Olan Faktörler	11
Çatışma Türleri	14
Çatışma Çözme Yaklaşım ve Stratejileri	20
Çatışmanın Sonuçları	28
KİŞİLİK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ	31

Kişilik Kavramı.....	31
Kişiliğin Temel Bileşenleri	33
Kişiliği Belirleyen Faktörler	35
Bedensel (Fizyolojik-Biyolojik) Faktörler	35
Sosyo-Kültürel Faktörler	36
Aile Faktörü.....	37
Sosyalleşme Süreci (Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf).....	37
Diğer Faktörler	37
Kişilik Kuramları	39
Psikanalitik Yaklaşım.....	39
Biyolojik Yaklaşım.....	46
Ayrıcı Özellik Yaklaşımı.....	47
Kişilik Özellikleri.....	48
Beş Faktör Kişilik Özellikleri Çalışmaları	50
Beş Temel Kişilik Faktörleri	55
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ	62
Psikolojik Sağlık Kavramı	62
Psikolojik Sağlamlığı Etkileyen Faktörler	72
Risk Faktörleri	72
Koruyucu Faktörler	74
Olumlu Sonuçlar.....	77
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE YAYINLAR.....	78
Kişilerarası Çatışma Çözme İle İlgili Yapılan Araştırmalar	78
Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	78
Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	82
Kişilik İle İlgili Yapılan Araştırmalar	85

Yurt İçinde Yapılan alışmalar	85
Yurt Dışında Yapılan alışmalar	89
Psikolojik Sağlamlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar	92
Yurt İçinde Yapılan alışmalar	92
Yurt Dışında Yapılan alışmalar	100
BÖLÜM III	105
YÖNTEM	105
Araştırmanın Modeli	105
Çalışma Grubu	105
Veri Toplama Araçları	107
Kişilerarası atışma özme Yaklaşımı Ölçeği	107
Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi	108
Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	109
Verilerin Toplanması ve Analizi	110
Verilerin Toplanması	110
Verilerin Analizi	110
BÖLÜM IV	111
BULGULAR	111
BÖLÜM V	120
TARTIşMA VE YORUM	120
BÖLÜM VI	130
SONUÇ VE ÖNERİLER	130
Sonuçlar	130
Öneriler	131
KAYNAKÇA	132
EKLER	150

KISALTMALAR

SDKT : Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

YPDÖ : Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

5FKE : Beş faktör kişilik envanteri

5FKM : Beş faktör kişilik modeli

FFM : Beş faktör modeli

NEO-PI-R : Revize edilmiş NEO kişilik envanteri

NEO-PI-R-J : Revize edilmiş NEO kişilik envanterinin Japonca versiyonu

TIPI-J : 10 maddelik kişilik envanterinin Japonca versiyonu

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Çatışma Biçimleri ve Kaynakları	18
Tablo-2: Kişilerarası Çatışmalarda Kullanılan 2-5'li Modeller	23
Tablo-3: Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Aşamaları	44
Tablo-4: Kişilik Özellikleri Alt Boyutları	54
Tablo-5: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	106
Tablo-6: Kişilik Özellikleri Alt Boyutları ile Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişki	111
Tablo-7: Psikolojik Dayanıklılık Puanları ile Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişki	112
Tablo-8: Yüzleşme Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi	114
Tablo-9: Özel/Genel Davranış Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	115
Tablo-10: Duygusal İfade Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	116
Tablo-11: Yaklaşma/Kaçınma Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	117
Tablo-12: Kendini Açma Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	118

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1 : Kişilerarası Çatışmalarda Kullanılan Tarzlar.....	24
---	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

Hayatımızın her alanında ve her anın da kaçınılmaz bir şekilde karşımıza çıkan çatışma durumu yaşamımıza yön vermektedir. Aynı zamanda çatışma, her zaman bize de bir tercih sunmaktadır. İnsanlar yaptıkları tercihe göre, çatışmaları çözerek ve benliklerini sağlamlaştırarak yoluna devam ederler ya da mutsuz ve huzursuz bir şekilde yapmış oldukları tercihin sonuçlarını kabul etmek zorunda kalırlar. Bu sebepten dolayı çatışmanın içeriğini ve felsefesini anlamak hayatımızda olumlu değişimlerin kapısını aralayacaktır.

Genellikle insanların gereksinimleri, dürtüleri ve istekleri birbirine ters düştüğü zaman aralarında çatışma yaşanmaktadır. Bazı çatışma durumlarında ise çatışma içerisinde yer alan kişilerin algılamaları birbirinden farklı olduğu için, söylemleri ve davranışları da farklılık göstermektedir. Bu farklı bakış açıları ve farklı algılamalar da zaman zaman çatışmaya yol açmaktadır (Uysal, 2006). Kavramsal olarak çatışma, birbirine bağlı iki ya da daha fazla taraf arasında birbirine zıt hedefler, ihtiyaçlar, istekler, değerler, inançlar ve ya tutumlara dayalı yaşanan kişilerarası ya da içsel uyumsuzluk olarak tanımlanmıştır (Ting-Toomey, 1985: Akt. Havenga, 2008). Başka bir tanımlamada ise Karip (2000)'e göre çatışma az olan kaynak için iki tarafın anlaşamaması, farklı tutumlarının olması ve durumlar karşısında farklı tepkiler göstermeleri sonucunda oluşur. Çatışma kaynak, inanç ve çıkar mücadelesi olarak değerlendirilebilecek toplumsal bir süreçtir.

Taştan ve Öner (2010) göre ise, çatışma durumlarında taraflardan biri diğer tarafı ikna ederek ya da güç kullanma yoluyla çatışmayı kazanmak isteyebilir. Bu durumlarda, taraflardan biri diğerinin üzerinde hakimiyet sağlamaktadır. Bazı durumlardaysa çatışma yaşayan kişiler çatışma yaşamaktan kaçır ve kendi isteklerinden vazgeçer.

Ayrıca çatışma türlerini en genel ifadeyle grup ve kişi olarak ayırmak mümkündür. Gruplar arası çatışmalarda iki ya da daha fazla grup arasında yaşanırken grup içi çatışma süreçlerinde ise grubun kendi iç dinamikleri etkili olmaktadır. Kişi içi

çatışmalar, bireyin kendi ruh dünyasında meydana gelen çatışmaları ifade ederken kişilerarası çatışmalar ise iki ya da daha fazla kişi arasında meydana gelen dinamik süreçlerin bir toplamıdır (Arslan, 2005). Yaşanılan çatışmanın türü ne olursa olsun, çatışmanın çözümü için bireylerin duruma uygun, kendine has bir yaklaşımı vardır. Özellikle kişilerarası çatışmalarda ele alınan çatışma çözme yaklaşımlarından uygun olanı “en doğru strateji”nin belirlenip kullanılmasıdır. Uygun yaklaşımın belirlenmesi insanların karşılaştıkları duruma göre değişmektedir.

Çatışmalar içinde en çok karşılaştığımız türlerinden birisi “Kişilerarası Çatışma”dır. Kişilerarası çatışmalar; bireylerin farklı amaçlarının, ihtiyaçlarının, ilgilerinin, değerlerinin, algılamalarının karşılaşması sonucu ortaya çıkan bir anlaşmazlık durumudur. Bu anlaşmazlığı çözebilmede bireyin bilişsel, toplumsal ve kültürel özellikleri belirleyici ve etkilidir (Sheldon, 2009 :Akt. Öz&Hiçdurmaz, 2012). Genellikle kişilerarası çatışmalar, kişilerin belli bir seçenek üzerinde anlaşamamaları ve uzlaşamamaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak her anlaşmazlık, kişilerarası çatışmaya yol açmayabilir. Yaşanan bir anlaşmazlığın taraflar arasında çatışmalara yol açması için, taraflardan en az birinin bir anlaşmazlık olduğunu fark etmesi, bu anlaşmazlıktan rahatsızlık duyması ve bu durumu değiştirmeye yönelik girişimlerinin diğer kişi ya da kişiler tarafından engellendiğini düşünmesi gerekmektedir. Tarafların anlaşmazlığın farkında olmadığı ya da bu anlaşmazlıktan rahatsızlık duymadıkları durumlarda çatışma yaşanmaz (Robbins, 1994: Akt. Taştan & Öner, 2010).

Çatışmanın türlerinin yanında bunlara neden olan çatışma kaynaklarını Moore (1996)’a göre değer, yapısal, çıkar, veri ve ilişki çatışmaları olarak ele almak mümkündür (Karip, 2000). Bu kaynakların neler olduğunu bilmek olabilecek çatışmaların önüne geçilmesini sağlayabilir. Bireyin durumsal değişkenlere daha hazırlıklı bir yapısının oluşmasına da imkan sağlayabileceği gibi bu durum, çatışmanın daha özel bir boyutu olan kişilerarası çatışmaları da kapsamlı bir şekilde anlamamızı sağlayacaktır.

Kişilerarası çatışmaların bir başka boyutu ise kullanılan modellerde görülmektedir. Yıllardır araştırmacılar kavramın içeriğine uygun olduğunu düşündükleri çeşitli

model türleri geliştirmişlerdir. Bunlar genel itibariyle ifade edildiğinde ortaya ikili, üçlü, dörtlü ve beşli modeller çıkmaktadır. Bu model türleri arasında ortak noktalar yer aldığı gibi farklılaşan noktalarda mevcuttur. Farklı çatışma modellerinin oluşmasındaki en önemli temel hedefin çözüme gidecek yolları ortaya koymak olduğunu söylemek mümkündür. Bazı araştırmacılar kişilerarası çatışmaları iki boyutlu sınıflandırırken bazıları da beş boyutlu olarak sınıflandırarak daha geniş bir perspektiften bakmayı tercih etmiştir. Ele alınan her bir boyut insan yaşamını farklı bir yönünü etkilemektedir (Rahim,2001). Ayrıca insan yaşamını etkileyen durumlar içerisinde çatışma ile bağlantılı olan birçok değişken arasından “Kişilik” kavramı öne çıkmaktadır.

Köknel (1985) kişiliğin, bireyi diğerlerinden ayıran psikolojik, zihinsel ve bedensel niteliklerin bütünlüğü olduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle kişilikten, insanı öznel ve nesnel taraflarıyla diğer bireylerden farklı yapan düşünce, duygu, davranış ve tutum özelliklerinin bütünü olarak bahsetmektedir. Ayrıca kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 1991).

Kişiliği değerlendirirken kişiliğin temel bileşenlerini dikkate almak gerekmektedir. Kişilik karakter, mizaç ve yetenek bileşenlerinden meydana gelmektedir. Bunların hepsi kişiliğin işlevsel bir yönüne işaret etmekte ve kişiliği bir bütün olarak meydana getirmektedir. Ayrıca kişiliği belirleyen bazı faktörler vardır: bedensel (fizyolojik-biyolojik), sosyo-kültürel, aile, sosyalleşme süreci (sosyal yapı ve sosyal sınıf) ve diğer (kitle iletişim, yetişkinler grubu, doğum sırası). Bu faktörlerin hepsinin kişiliğin belirlenmesinde önemli bir yeri vardır. Bireyin bedensel yapısından, sosyal alanlarına kadar her türlü alanın kişilik gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. O yüzden kişiliğin temel bileşenlerinin ve kişiliği belirleyen faktörlerin birlikte ele alınması önemlidir (Kulaksızoğlu,2006; Öktem,2009; Yurtsever,2009; Saygılı,2010; Burger,2006).

Yıllardır insan kişiliğinin oluşumu hakkında ortaya konulan görüşler kişiliği her yönüyle tanımlamaya çalışmıştır. Farklı alanlara verilen önem, kişiliği ele alış tarzlarını etkilemiştir. Sigmund Freud, erken çocukluk yaşantılarına ve bilinç altı

süreçlere önem verirken Erik Erikson, kişinin sosyal yönüne ağırlık vermiş ve bireyin yaşam dönemlerinde karşılaşıacağı seçim durumlarında yapacağı tercihlerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Biyolojik yaklaşımın önde gelen isimlerinden Hans Eysenck, kişilik özelliklerinin kalıtsal boyutunun olduğunu ve nesiller arasında aktarımının olduğunu vurgularken ayırıcı özellik yaklaşımını ise insan kişiliğini tanımlayan belli başlı kişilik sıfatlarının olduğunu söylemektedirler. Bu konuda yıllar boyu yapılan araştırmalar sonucunda dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrozizm ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin daha sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir (Burger, 2006).

Kişilik ile çatışma arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar genellikle bireylerin çatışma durumunda çatışma çözme stili tercihleri üzerinde kişiliğin etkisi konusuna odaklanmaktadır. Bu araştırmaların çoğunda kişiliğin çatışma çözme stilleri seçiminde belirleyici bir etken olduğunu vurgulamaktadır (Antonioni,1998; Graziano,1996; Moberg,1998: Akt. Niederauer, 2006). Kişilik yapısının genel bir kavram olması nedeniyle çatışma çözme yaklaşımlarını daha özel bir boyutu olan “Kişilik Özellikleri” çerçevesinde değerlendirmek katkı sağlayacaktır. Bunun nedeni, kişilik özellikleri konusunda uyumlu bireyden nevrozizm yapıdaki bireye varan yelpazede kişilik özelliklerinin farklılaşması ve dolayısıyla bireylerin kullandığı çatışma çözme yaklaşımlarının da farklılık göstermesidir. Bu farklılık şüphesiz ki insanların ilişkilerini ve birbirleriyle olan iletişimlerini de yoğun bir şekilde etkilemektedir. Eysenck’e (1960) göre kişilik özelliklerine, genel olarak gözlenebilen insan davranışlarından çıkarılan sonuçların düzenlenmiş unsurları denilebilir. Kişiler bu bağlamda saygılı, dürüst, mükemmeliyetçi gibi kavramları kullanarak tarif edilebilmekte ve bu özellikleri bireyin kişiliğinin bir parçası olarak görülebilmektedir (Akt. Özkan, 2013). İnsanın kişilik yapısındaki farklılık durumlarının fazlaca olması çatışma durumlarını doğal olarak etkilemektedir. İnsan yaşamını etkileyen durumlar içerisinde çatışma ile bağlantılı olduğu düşünülen diğer bir kavram ise “Psikolojik Sağlamlık”tır.

İnsanlar sürekli olarak hayatlarında bir takım zorluklar ile karşılaşacaktır. Bu problem durumları kimi zaman insanlarla yaşamış oldukları çatışmalardan

kaynaklanacak, kimi zamanda hayatın doğal bir süreci olarak karşımıza çıkacaktır. Her iki durumda da bireyin sahip olması gereken iki özellik vardır: Çatışma çözme becerisi ve Psikolojik sağlamlık.

Psikolojik sağlamlık, günlük hayatta bireylerin yaşamlarını sorunsuz, sağlıklı bir şekilde devam ettirmelerini sağlayan bireyi hayat mücadelesi içinde tutan ve bireyin hayata karşı daha dirençli bir yapı oluşturmaya katkı sağlamaktadır. Şahin (1994)'e göre psikolojik sağlam (resilient) olarak nitelenen kişiler, stresli olayları bir tehdit yerine yeteneklerinin sınıandığı fırsatlar gibi algılayan, kendilerini işlerine veren, olayların kontrolünü ellerinde tuttuğuna inanan dolayısıyla başlarına gelen olumsuz olayları kendi avantajlarına dönüştürebilen ve böylece stres düzeylerini azaltabilen kişiler olarak tanımlanmaktadır (Şahin, Yetim ve Çelik, 2012). Ayrıca psikolojik sağlamlık, bireylerin hayatında kaçınılmaz şekilde yer alan risk faktörlerine karşı tedbirli olmayı, koruyucu faktörleri ise etkin bir şekilde kullanıp bireylerin hayatında olumlu sonuçlar alınmasını sağlamayı ifade etmektedir. İnsan yaşamı boyunca tüm bu olumlu ve olumsuz faktörleri tek bir potada eritebildiği ve yaşamına olumlu bir yön verebildiği müddetçe, psikolojik açıdan sağlam bir birey olarak nitelendirmek zor olmayacaktır. Bunu başarmak kolay olmayacağından bu süreç, yoğun bir mücadele gerektirmektedir. Bu mücadeleden başarılı çıkabilmek için süreci etkileyen temel dinamikleri dikkatli bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir.

Bireyin psikolojik sağlamlığına etki eden faktörler vardır. Bu faktörler: risk, koruyucu ve olumlu sonuçlardır. Risk faktörlerinin bireyin hayatını etkileyen her türlü zorluk ve engellenmenin olduğunu söylemek mümkündür. Küçük yaşlarda geçirilen travmatik yaşantılar, anne babanın ayrılması, akademik başarısızlıklar, depresyon ve olumsuz çevrede bulunma nedeniyle oluşan yaşantıları bazı risk faktörleri olarak ele almak mümkündür. Koruyucu faktörleri ise, bireyin hayatındaki risk faktörlerinin kendisini yoğun bir şekilde etkileyip zayıflığa uğratmasının önüne geçen her türlü olumlu durum olarak almak mümkündür. Bunlar arasında olumlu aile ortamı, ekonomik durumun yüksek olması, bireyin öz saygısının fazla olması, olumlu kişiliğe sahip yetişkinlerle iletişim ve olumlu arkadaşlıklar koruyucu faktörler arasında sayılabilir. Olumlu sonuçlar ise bireyin yaşamındaki her türlü risk

durumlarına rağmen bunun üstesinden gelebilecek yeterliliğinin olması, çevresinde meydana gelen şartlara en uygun ve olumlu tepkilerde bulunmadır (Gürgan,2006; Eminağaoğlu,2006; Ünüvar,2012; Gizir,2007; Sipahioğlu,2008).

Yukarıdaki açıklamalar göz önüne alındığında, psikolojik sağlık ve kişilik özelliklerinin bireylerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ile ilişkili olabileceği görülmektedir. Bu araştırmada bu ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin ve psikolojik sağlamlıklarının, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını incelemektir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak psikolojik sağlık ve kişilik özellikleri alınmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıdır.

Araştırmanın Alt Amaçları

1. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık ve kişilik özellikleri birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını (yüzleşme, özel/genel davranış, duygusal ifade, yaklaşma/kaçınma, kendini açma) anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Çatışma, kişinin ya da grubun bir seçeneği tercih etmede zorlanması ve bu zorlanma sonucu karar verme mekanizmalarında bozulma olarak tanımlanabilir. Çatışma kişinin kendi içinde olabileceği gibi, kişi ile başka bir kişi ya da grup içinde ve gruplar arasında olabilir (Robbins, 1994: Akt. Taştan & Öner, 2010). Çatışmaları olumlu bir şekilde çözebilmek için ona etki eden durumları bilmek önemlidir.

Bu araştırmanın çatışma, kişilik ve psikolojik sağlık alanlarına doğrudan katkı yapacağı düşünülmektedir. Bunun yanında araştırmanın ileride oluşturulacak kişilik gelişimi programları, psikolojik sağlamlığı arttırmaya yönelik oluşturulacak müdahale programları ve çatışma çözme grup etkinlikleri gibi gelişimsel ve önleyici rehberlik programlarına katkı vereceği düşünülmektedir. Ayrıca psikolojik sağlamlık kavramının yetişkin grubunda incelenmesinin yapılan araştırmaları arttıracacağı düşünülmektedir. Üniversite öğrencilerine uygulanan bu çalışmanın ileride kültürler arası çalışmalara katkı sağlayabileceği umut edilmektedir.

Varsayım

Araştırmaya katılan öğrencilerin uygulanan ölçme araçlarına içtenlikle ve doğru olarak cevap verdikleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde ve Selçuk Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri "Kişisel Bilgi Formu", Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırma bulguları Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi ile Selçuk Üniversitesi'ne bağlı Edebiyat Fakültesi, Fen Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Ziraat Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinden toplanan verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir.

Çatışma : Birbirine bağlı iki ya da daha fazla taraf arasında birbirine zıt hedefler, ihtiyaçlar, istekler, değerler, inançlar ve ya tutumlara dayalı yaşanan kişilerarası ya da içsel uyumsuzluk olarak tanımlanmıştır (Ting-Toomey, 1985: Akt.Havenga, 2008).

Kişilerarası Çatışma : Kişilerarası çatışmalar; bireylerin farklı amaçlarının, ihtiyaçlarının, ilgilerinin, değerlerinin, algılamalarının karşılaşması sonucu ortaya çıkan bir anlaşmazlık durumudur (Sheldon, 2009 :Akt. Öz & Hiçdurmaz, 2012).

Kişilik: Bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçleridir (Burger, 2006).

Kişilik Özellikleri : Duruma bağlı olarak ortaya çıkan (geçici) duygusal tepkiler, insanların hem kendilerini, hem de başkalarını anlamak ve tanımlamak için kullandığı kavramlardır (Somer, 1998: Akt. Tomrukçu,2008).

Psikolojik Sağlamlık : Zorlayıcı ve tehdit edici koşullara rağmen başarılı bir adaptasyon yeteneğine sahip olmak, bu süreçte gayret göstermek ve sonuçta da başarılı olmaktır (Masten ve diğerleri, 1990: Akt. Gürkan,2006).

BÖLÜM II

KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ

Çatışma Kavramı

İnsanların etkileşim yaşadığı her ortam yeni deneyimleri de beraberinde getirmektedir. Arslan (2005) bireyin hayatı boyunca çok fazla sayıda kişiyle iletişim kuran sosyal bir varlık olduğunu, bireylerin her etkileşim durumlarında farklı nedenlerden dolayı çatışmalar yaşayabildiklerini ve çatışmanın bireyin yaşamında kaçınılması mümkün olmayan bir durum olduğunu belirtmiştir. Johnson ve Johnson (1996)'a göre, çatışmaların yaşam içindeki konumu, bir metaforla şöyle açıklanabilir: Yerkürenin kendi eksenini etrafında dönmesini engellemek ne kadar olası ise, kişilerarası çatışmaları da toplumsal yaşamın dışına çıkarmak o kadar olasıdır (Akt. Türnüklü, 2005). İnsan bütün yaşamı boyunca her an, içten ve dıştan gelen birçok dürtü ya da güdüyle karşılaşır. Bunlar arasında seçim yapma zorunluluğu duyar. Bu durum çatışma (conflict) yaratır. Çatışma türleri değişiktir. Olumlu ve olumsuz, aynı ve ters yönde olan güdüler çatışma yaratır (Köknel, 1985).

Çatışmanın insan yaşamında kaçınılmaz olmasından dolayı derinlemesine incelenmesi gereklidir. Her ne kadar fikir birliğine varılmış ortak bir tanım olmasa da, çatışmanın farklı tanımlarının yapılması olayı genel çerçevesiyle görmemizi sağlamıştır. Araştırmacıların çatışmayı ele alış tarzları, üzerinde durdukları noktaları ve yaptıkları değerlendirmeler incelediğinde, yaptıkları tanımlarda ortak öğeler göze çarpmaktadır.

Çatışma aynı görüşte olmama, karar verme güçlüğü, yetersiz iletişim, düşüncelerin uyuşmaması, şiddet ve anlaşmazlığı ifade ettiği gibi; yaratıcı ve yapıcı hareketin kaynağını, yeniliğini, gelişmeyi, hoşgörü ve var olmanın temel bir koşulunu da ifade edebilir (Korkmaz, 1994: Akt. Yıldırım, 2005).

Çatışma, toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Bireysel değerlerde, geçmiş yaşantılarda, inanışlarda ve algılarda farklılıkların doğal bir sonucu olarak anlaşmazlıklar ve uzlaşmazlıklar kaçınılmaz bir olgudur (Karip, 2000).

Çatışma, değişim için altta yatan bir güç olarak kabul edilmektedir ancak bu büyük gücün yıkıcı bir potansiyeli vardır (Hoelscher & Comer, 2002).

Park ve Antonioni (2007) çatışmayı; etkileşimli süreçler arasındaki uyumsuzluk, kabullenmeme ya da olumsuz bakışın ve/ve ya bunların yarattığı ya da yaratacağı sosyal gelişmeler bütünü olarak tanımlamaktadır (Akt. Tozkoparan, 2013).

Schmidt & Kochan (1972) çatışmayı, hedefe ulaşmak için bir kişi ya da grup tarafından yapılan girişimlere bir kişi ya da grup tarafından müdahalede bulunulması olarak tanımlamıştır (Akt. Jha&Jha, 2010).

Antonioni (1999) çatışmayı, sosyal kuruluşlar arasında ya da içinde karşıtlık, anlaşmazlık ya da uyumsuzluk gösteren karşılıklı bir süreç olarak tanımlamıştır (Akt. Kaimenyi, 2014).

Thomas (1992) ise çatışmayı; iki taraftan birisinin, önem verdiği bir şey hakkında olumsuz olarak etkilenmesinin, ya da etkilenmek üzere oluşunun, diğer taraf tarafından algılanması ile başlayan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Akt. Alakavuklar & Arbak, 2009).

Taştan ve Ömer (2010) göre insan, çatışma durumlarında hem kendini hem de etrafındaki kişileri tanıma imkanı bulur. Çatışma insanı geliştirir. Çatışmadan kaçınmanın mümkün olmaması nedeniyle önemli olan bu durumların nasıl çözüldüğüdür. Olumlu çözüm yollarının tercih edilmesinin ve bunun toplumsal hayata aktarılmasının şiddeti önleyebileceğini belirtmiştir.

Cupach & Canary (1997) göre çatışma deneyimi ortak bir olay olmasına rağmen her bireyin davranışı farklıdır (Akt. Din, Khan, Bibi, 2012). Bu farklılıklar neticesinde kişilerin yaşadıkları olaylar ve durumları algılayışları da değişmektedir. Ne yazık ki çatışma teriminin bir çok insan için sadece kötü bir çağrışımı vardır; onun için çatışmanın bastırılması adına, çatışmanın olumlu tarafına ya çok az dikkat edilir ya da hiç dikkat edilmez (Hotepo, Asokere, Abdul-Azeez, Ajemunigbohun, 2010).

Çatışma, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin ve değer yargılarının sınanmasıdır. Yaşanan çatışmaları çözüme kavuşturabilmek için çatışmanın nedenlerini bilmek ve çatışmaları analiz etmek çözüm için atılacak önemli bir adımdır.

Çatışmaya Neden Olan Faktörler

Çatışmanın doğru olarak tanımlanması ve yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılabilmemesinin ilk basamağı, çatışmanın kaynağının doğru tanımlanmasıdır. Çatışmanın kaynaklarını ortadan kaldırmak olanaksızdır. Örneğin, insan egosu bireyler arası etkileşimde her zaman çatışmanın kaynaklarından biri olacaktır. Ancak insanın kendi egosunun farkında olması ve davranışlarının egosu tarafından biçimlendirildiğini görmesi davranışlarını kontrol etmesine ve olası bir yıkıcı çatışmanın önlenmesine yardımcı olur (Karip, 2000).

Çatışmanın olabilmesi için birden fazla taraf olmalıdır. Çünkü çatışmanın temelinde mücadele ve rekabet vardır. Bu da tek bir taraflı olarak ele alınabilecek bir durum değildir. Tjosvold (1991)'a göre çatışma çift taraflıdır. Çatışma, kavgayı, düşmanlığı ve güç anlaşmazlıkları ortaya çıkardığı kadar aynı zamanda sorun olan konuların derinliğine ve dürüstçe tartışılmasını ve bir uzlaşma zemini aranmasını da ortaya çıkarır (Akt. Yıldırım, 2005).

Çatışmanın temelinde bireyin çatıştığı kişiyi, grubu, düşünceyi ve ya olayı benimsememesi, hoşlanmaması yatmaktadır. Çatışma, kişinin içinde bulunduğu sosyal ortam ve zaman diliminde istemedikleri ile karşı karşıya kalması ve bir sonuç için zorlanması halinde gerçekleştirdiği davranış ve duygusal yapı olarak da tanımlanmaktadır (Erdoğan,1999:Akt. Yaşlıoğlu, Pekdemir ve Toplu, 2013).

Wallensteen (2007)'e göre, çatışmanın ortaya çıkabilmesi için üç unsurun var olması gerekir: çatışmaya maruz kalan kişiler ile bu kişiler arasındaki etkileşim ve uyuşmazlık (Akt. Yaşlıoğlu,Pekdemir ve Toplu, 2013). Çatışma kesinlikle iki taraf arasında olacağından bu süreç kendiliğinden taraflar arasında bir etkileşimi de beraberinde getirmektedir.

Schrump, Crawford ve Bodine (2007), çatışmanın nedenlerini 3 ana başlıkta incelemiştir. Bunlar : karşılanmayan temel gereksinimler, sınırlı kaynaklar ve farklı değerlerdir.

1. Karşılanmayan Temel Gereksinimler: Ait olma, özgürlük, güç ve eğlence gibi psikolojik gereksinimlerdir. Bireyler bu gereksinimlerini karşılarken başkalarının gereksinimlerini karşılamalarına engel olabilmektedirler.

2. Sınırlı Kaynaklar: Zaman, para ve mal gibi kaynakların sınırlı olabilmesi kişilerarası çatışma yaratabilmektedir.

3. Farklı Değerler: Her kişinin değerleri farklıdır. Farklı değerler farklı istek ve ihtiyaçlar doğurabilmektedir. Kişilerin değerleri farklı olduğunda bireyler çatışma yaşanabilmekte ve çatışmayı kişisel saldırı olarak algılayabilmektedirler. Bu sebeple çözümü en zor çatışma nedenidir (Akt. Ateş, 2014).

Kişilerarası çatışma sadece iki birey arasında olacağı gibi birden fazla insanın bulunduğu bir grubun içerisinde de çatışmalar olabilir. Her iki durumda da çatışmayı ortaya çıkartan benzer sebepler vardır. Kişilerarası çatışma nedenleri Dökmen (2009)'da biraz daha ayrıntılı olarak verilmiştir.

Dökmen (2009) kişilerarası çatışmaların asıl nedeni olarak ifade ettiği 11 başlangıç faktörünü şu şekilde ifade etmiştir:

1. Biliş: Duyu organları aracılığıyla organizmaya ulaşan uyaranları algılama, depolama, hatırlama ve kullanma sürecidir. Bilişsel yapı, yaşamın bütün alanlarında ve diğer kişilerle gerçekleştirilen iletişimlerde önemli bir rolü vardır. Görülen, işitilen, hatırlananlar ve oluşturulan kalıplaşmış yargılar çevremizdeki kişilerle kuracağımız iletişimi önemli oranda etkilemektedir. Bireylerin kalıp yargıları çatışmalara yön verebildiği için çatışmaları azaltabilmek adına bireylerin sahip olduğu kalıp yargıların değiştirilmesi gerekmektedir.

2. Algı: Duyu organları aracılığıyla zihne ulaşan verilerin yorumlanması, örgütlenmesi ve anlamlandırılması sürecidir. Bireylerin birbirlerine karşı geliştirdikleri tutumlarda kişi algısı önemli bir yere sahiptir.

3. Duygu: Kişilerarası çatışmalara neden olabilecek etkenlerden birisi de bireylerin duygularıdır. Duygular, insan vücudunda gözlenen değişikliklerdir.

4. Bilinçdışı: Psikanalitik yaklaşıma göre bireylerin bilinçdışında yer alan bazı duygu ve içsel çatışmaları bireylerin ortaya koyduğu davranış ve düşüncelerini etkiler. Bireyler psikolojik sağlıklarının devamı için kimi zaman birtakım savunma mekanizmaları kullanmak zorunda kalırlar. Bu durum ise zaman zaman iletişimde çatışmalara neden olur.

5. İhtiyaçlar: GÜdü, organizmanın ihtiyaç ve dürtülerini içine alan ve organizmanın davranışta bulunmasını sağlayan itici bir güçtür. GÜdüler, insan davranışlarına yön verebildiği için bireylerin birbirleriyle olan iletişim ve çatışma durumlarında da önemli bir faktördür.

6. İletişim becerisi: İnsanların birbirleriyle olan iletişimleri esnasında yaşadıkları çatışmaların ardında bazı psikolojik sebepler bulunabilir. Kurdukları iletişimlerde bu durum ister istemez ortaya çıkabilmektedir. Bireylerin dikkatinin bu davranışlara çekilmesi sonucunda birey davranışlarını düzeltebilir ve kurulan iletişimin olumlu bir hal almasını sağlanabilir.

7. Kişisel faktörler: Araştırmalar, kadınların ve erkeklerin sergiledikleri iletişim biçimleri ve bu iletişimleri algılayışları arasında farklılık bulunduğunu göstermektedir (Roloff,1987: Akt. Dökmen,2009). Bireylerin birbirleriyle kuracakları iletişimin türünü belirleyen etkenlerden birisi fiziksel görünümüdür. İlk kez karşılaşılan insanlarla olan iletişimde ilk dikkati çeken ve fikir veren unsur kişinin kıyafeti, boyu ve kilosudur. Kurulan iletişim ona göre değişebilmektedir. Bir diğer etken ise sahip olunan tutumdur. Olumsuz bir tutum içinde olduğumuz insanlarla daha kolay çatışma yaşanabilmektedir.

8. Kültürel faktörler: İnsanlar içinde yaşadıkları kültürün ve kullandıkları dilin niteliğinden kaynaklanan birtakım çatışmalar yaşayabilirler. Araştırmalar, gerek çatışma biçimleri gerekse çatışmaları çözme stilleri açısından kültürler arasında farklılıklar bulunduğunu göstermektedir (Kozan,1989; Avruch, Black ve Scimecca,1991: Akt. Dökmen,2009).

9. Roller: Kişilerarası çatışmaların önemli kaynaklarından birisi de kişilerin sahip oldukları rollerdir. Örneğin; birlikte bir iş yapılması gerektiğinde bireyler bunun kendi işi olmadığını söyleyebilirler. Bu kişiler işyerinde iki memur ya da evde karı-koca olabilir. Bunun sonucunda ise çatışma ortaya çıkabilir. Bireyler üzerlerine aldıkları rollerin özelliğinden ya da bu rolleri üstlenme biçimlerinden dolayı çatışma yaşarlar.

10. Sosyal ve Fiziksel çevre: Bireyin içinde yaşadığı sosyal ve fiziki çevrenin insan davranışlarını etkileme gücü vardır. İçinde bulunulan sosyo-fiziksel çevre, bireyler arasındaki iletişim ve çatışmaları etkiler.

11. Mesajın niteliği: Kişilerarasındaki çatışmalara bazen de kişilerin birbirlerine gönderdikleri mesajlar neden olur. Bu mesajların içeriği, çatışmanın kaynağını oluşturmaktadır.

Görüleceği üzere, çatışmaların nedenini tek bir olaya bağlamak mümkün değildir. Kişilerin içinde buldukları duruma, ulaşmak istedikleri hedefe ve korumak istedikleri kazanımlarının çokluğuna göre çatışmanın nedenleri artmaktadır. Çatışmanın birden fazla sebebinin olmasının doğal bir sonucu olarak da birden fazla sayıda çatışma türü bulunmaktadır.

Çatışma Türleri

İnsanlar hayatlarının her bir gelişim döneminde doğalarına uygun olan çatışmalar yaşarlar. Kişinin yaşamında zaman ilerledikçe ilişkilerin gelişmesi, ilişki ve iletişim çatışmalarına neden olurken düşünce yapı ve sistemlerinin değişmesi ise değer çatışmalarına neden olabilmektedir. Bu durum ilk yaşlardan itibaren değişerek

ve evrilerek yaşanmaya devam eder. Önemli olan kişinin farklı dönemlerde yaşayacağı farklı çatışma türlerine karşı hazırlıklı olmasıdır.

Dökmen (2009) 'in belirttiğine göre, Graf Analiz kapsamındaki sınıflamada sekiz temel çatışma türü bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1.Aktif Çatışma (Kötü Adam Ne Söylese Kötüdür): Aktif çatışmada bireyler, birbirlerinin söylediğine aldırmaz ve birbirlerini dinlemeden karşılıklı eleştirir ya da kavga ederler.

2. Pasif Çatışma (Küsler Diyalogu): Pasif çatışmada bireyler, herhangi bir sebepten birbirleriyle iletişim kurmazlar. Yani birlikte yaşamlarını sürdüren bireylerin, birbirleriyle iletişim kurmamaları bir tür çatışmadır.

3.Varoluş Çatışması (Ben sandım ki...): Birey karşısındakinin sözlerini yanlış anlaması ya da ona ilgisiz bir cevap vermesine varoluş çatışması denir. Çatışma sırasında kişinin dikkati kendisine yönelmiştir.

4.Tümden Reddetme (Hiç...): Bireyin, kendisine yöneltilen mesajı tümüyle reddetmesi ve zıt görüşü savunmasıdır. Tümden reddetme çatışması sergileyenler, konuyu derinlemesine incelemek yerine kolay çözümleri tercih ederler.

5.Önyargılı Çatışma (Ben kararımı çoktan verdim...): Bireyler tartışma öncesinde bir takım önyargılara sahiptirler. Kişiler tartışmanın mantıklı yanını konuşmak yerine önceden sahip oldukları önyargılarını savunurlar.

6.Yoğunluk Çatışması (Haklısın ama...): İki tarafın görüşlerinde az da olsa birliktelik vardır. Birlikteliğin yoğunluğunun taraflar için farklı düzeyde olmasından dolayı yaşanan bir çatışmadır.

7.Kısmi Algılama Çatışması (Bunu da mı demiştin...): Bireyin karşısındaki kişiden gelen mesajlardan bazılarını algılamasına rağmen bazılarını algılamıyorsa bu durumda yaşan bir çatışma durumudur.

8. Alıkoyma Çatışması (Anlatamadım galiba...): Kişinin karşısındaki kişiden aldığı mesajı, kasıtlı ya da kasıtsız olarak üçüncü taraf kişilere doğru bir şekilde aktarmaması sonucunda yaşanan çatışmadır.

Hoelscher & Comer (2002)'a göre ise çatışmanın kişilerarası, içsel, gruplar arası ve örgütsel türleri vardır.

1-İçsel çatışma: İnsanın kendi içinde olur. Bireyi tanımak için kişisel ilişkiler ve hedeflerdeki iç çatışmalara odaklanmak gereklidir.

2-Kişilerarası ve gruplar arası çatışmalar: İki ya da daha fazla birey ya da gruplar arasında meydana gelir. Bunlar genellikle kişilik çatışmalarını, iletişim kopukluklarını ya da egemenlik için rekabeti ortaya çıkar.

3-Örgütsel çatışma: Kişinin organizasyonu ve diğer rakip kuruluşlar ve ya harici kurucu gruplar arasında gerçekleşir.

Çalışan toplumlarda çatışma bir insan davranışı olarak sosyal yaşamın doğasında vardır ve doğal olarak kabul edilmektedir (Kaseh, 2014). Örgütsel çatışma yönetimi içsel, kişilerarası, grup içi ve grup arası çatışma düzeylerin müdahale ve tanısını gerektirir. Tanılamada gereken müdahale ve müdahalenin türüne ihtiyaç olup olmadığı belirtilmelidir. Genel olarak, çeşitli düzeylerdeki çatışmanın ölçüsünün korunarak ve örgüt de yer alan kişilerin, kişilerarası çatışmada kullanılan tarzları öğrenmesine olanak verilerek bireysel, grup ve tüm örgütsel etkinliğin artırılması tasarlanmıştır (Rahim, 1985).

Rahim (2001) çatışmayı, örgütsel çatışma, örgüt içi ya da örgütler arası çatışma olarak sınıflandırmıştır. Örgüt içi çatışma bireysel, grup vs. temelinde meydana gelir. Bu temelde örgüt içi çatışma içsel, kişilerarası, grup içi ve gruplar arası olarak sınıflandırılabilir.

1-İçsel çatışma: Bu çatışma tipi bireyin kendi içinde ya da ruhsal çatışmasıdır. Bir örgüt üyesinin yapması gereken görevleri ve rolleri onun uzmanlığı, ilgisi, hedefleri ve değerleri ile örtüşmediğinde bu çatışma gerçekleşir.

2-Kişilerarası çatışma: Bu, aynı zamanda ikili çatışma olarak da bilinir. Bu birimlerin aynı ve ya farklı hiyerarşik seviyelerindeki iki ve ya daha fazla kişinin arasında yaşanan çatışmadır. Ast-üst çatışmaları bununla ilgilidir.

3-Grup içi çatışma: Bölüm içi tartışma olarak bilinir. İki ve ya daha fazla alt gruplar ya da kişilerarasındaki çatışmaya değinmektedir. Böyle bir çatışma, tüm grup üye ve liderleri arasındaki uyumsuzluklar ve ya anlaşmazlıklar sonucu ortaya çıkabilir.

4-Gruplar arası çatışma: Bu aynı zamanda bölümler arası çatışma olarak bilinir. Örgütte iki ya da daha fazla kişi ve ya grup arasında meydana gelen çatışmadır.

Arslan (2005)'a göre sosyal yaşam içerisindeki çatışmalar, gruplar arası çatışmalar, grup içi çatışmalar, kişi içi çatışmalar ve kişilerarası çatışmalar olarak dörde ayrılabilir.

1-Grup içi çatışmalar: Bu çatışmalar amaçlar ve görevler ile ilgili olarak bir grubun üyeleri ya da grup içerisindeki iki ve ya daha fazla alt grup arasındaki çatışmadır.

2-Gruplar arası çatışmalar: Bu çatışma birbirleriyle çelişen düşünce, amaç ve çıkarları bulunan iki ve ya daha fazla grup arasındaki çatışmalardır.

3-Kişi içindeki çatışmalar: Bu çatışmalar, belli bir durumda bireyin kendi içerisinde yaşadığı çatışmalardır. Lewin'e göre üç tür kişi içi çatışması vardır. Bunlar;

a. Yaklaşma-yaklaşma çatışması: Bu çatışma, bireyin olumlu iki seçenekten birisini seçmesi gerektiğinde ortaya çıkar.

b. Yaklaşma-kaçınma çatışması: Bu çatışma bireyin biri olumlu ve biri olumsuz seçenekten birisini seçmek durumunda olduğunda yaşadığı çatışmadır.

c. Kaçınma-kaçınma çatışması: Bu çatışma birey iki olumsuz durumdan, seçenekten birisini seçmek zorunda olduğunda yaşadığı çatışmadır (Yates,1962: Akt. Arslan, 2005).

4-Kişilerarası çatışmalar: Bu çatışmalar iki ve ya daha fazla kişi arasında ortaya çıkan ve bireylerin farklı istek ve amaçlarının karşılanmamasının ortaya çıkardığı çatışmalardır.

Moore (1996) ise çatışma biçimlerini ve ona kaynaklık eden durumları tablo-1’de şöyle açıklamaktadır :

Tablo-1: Çatışma Biçimleri ve Kaynakları

Çatışma Biçimi	Çatışma Kaynakları
İlişki çatışması	<ul style="list-style-type: none"> • Aşırı duygusallık • Yanlış algılama, önyargı ve kalıp yargılar • İletişim bozukluğu/zayıflığı • Negatif davranışların sürekliliği
Veri çatışması	<ul style="list-style-type: none"> • Bilgi yetersizliği ve yanlış bilgi • Verilerin farklı yorumlanması • Değerlendirme süreçlerinin farklılığı • Nelerin ilgili olduğuna ilişkin görüş farklılığı
Çıkar çatışması	<ul style="list-style-type: none"> • Çıkarlar üzerinde algılanan ya da gerçekte var olan rekabet • İşlemsel çıkar farklılıkları • Psikolojik çıkar farklılıkları
Yapısal çatışma	<ul style="list-style-type: none"> • Yapıcı olmayan davranış ve ya etkileşim biçimi • Kaynakların dağılımında, sahipliğinde ve kontrolünde eşitsizlikler • Yetki ve güç dengesizlikleri • İşbirliğini engelleyici çevresel, fiziksel ya da coğrafi etkenler • Zaman sınırlılıkları
Değer çatışması	<ul style="list-style-type: none"> • Düşünce davranışları değerlendirmede ölçüt farklılıkları • Manevi değeri olan amaç ayrılıkları • Yaşam biçimi, ideoloji ya da din farklılıkları

Kaynak: Moore, 1996: Akt. Karip, 2000

Çatışmalar değerlendirildiğinde, grup içinde ve arasında yaşanan çatışmalarda birey sayısı artarken daha çok örgütsel bazda değerlendirmelerin olduğu bireysel çatışmalarda ise kişinin kendi iç mücadelesi ve kişilerarasındaki mücadelelerin öne çıktığı görülmektedir (Rahim,2001; Arslan,2005; Hoelscher & Comer,2002).

İnsan sosyal bir varlık olduğundan, yalnız olmak yerine başkalarıyla birlikte olmayı tercih eder. Başkalarıyla bir arada olmanın ve etkileşimde bulunmanın doğal sonucu olarak da kişilerarası çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Uysal, 2006). Kişilerarası çatışma açısından bakıldığında; çatışma iki ya da daha fazla kişi arasında yaşanan uyumsuzluk durumudur ve insan yaşamının doğal bir parçasıdır (Deutsch,1994; Lulofs ve Cahn,200; Deutsch ve Coleman,2000: Akt. Taştan & Öner, 2010).

Sosyal yaşam içinde her türlü gruplarda karşılaşılan kişilerarası çatışmalar, ihtiyaç ve çıkarlardan, kişi ve ya çatışmaya ilişkin geçmişten, çatışmanın içinde yaşandığı yapıdan, kişisel değerlerden, iletişimsel süreçlerden, karşılıklı engellemelerden, uyumsuzluk ve gerginliklerden, kaygı duygularından, düşmanlıktan ve ya olumsuz dışavurumlardan ortaya çıkabilen, birçok nedeni içinde barındırabilmektedir (Barki ve Hartwick, 2001; Cahn, 1990; Canary vd., 1995: 4; Cupach ve Canary, 2000: 7; Dökmen, 1994: 82; Mayer, 2000: 8; Wall ve Callister, 1995: Akt. Basım, Çetin ve Meydan, 2009).

Kişilerarası çatışmalar, etkileşimli bir süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu süreç; kişinin kendi ihtiyaçlarının, çıkarlarının ve ya isteklerinin diğer kişilerle bağdaşmadığı anlayış ve ya düşünce olarak bilişsel, birtakım uyumsuzluğu işaret eden bir etkileşime ve ya duruma karşı korku, kızgınlık, umutsuzluk ve ya üzüntü biçiminde sergilenen tepkiler olarak duygusal ve fikirlerin açıkça ifade edildiği, duyguların gösterildiği, karşı tarafın ihtiyaçlarını karşılamasına engel olunarak kendi ihtiyaçların karşılandığı, birtakım hareketler biçiminde davranışsal boyutlar içerebilmektedir (Mayer, 2000:Akt. Basım,Çetin ve Tabak, 2009).

Rahim (2001) kişilerarası çatışmayı, etkileşim halindeki iki ya da daha fazla bireyin arasındaki uyumsuzluk ve anlaşmazlığın göstergesi olarak tanımlarken, Parvez & Rahman (2007)'a göre ise kişilerarası çatışma, iki ya da daha fazla bireyin tutumları, davranışları ya da öncelikli hedeflerinin karşı karşıya gelmesi anlamına gelmektedir.

Kaseh (2014) ise, büyük iş yerlerinde kişilerarasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğunu ve hafife alınamayacak ve ya göz ardı edilemeyecek günlük bir olay olduğunu söylemektedir.

Barki & Hartwick (2004) göre kişilerarası çatışma, birbirine bağlı taraflar arasında meydana gelen anlaşmazlıklara olumsuz duygusal tepkilerin verilebildiği dinamik bir süreçtir (Akt. Jha & Jha, 2010). Genel anlamda kişilerarası çatışmaların orta düzeyleri, sağlıklı ve dinamik çalışma kültürünün işareti kabul edilmektedir. Ancak kişilerarası çatışmaların yüksek oranı, birey, takım ve örgütsel etkilğe zararlı olarak görülmektedir (Jha&Jha, 2010).

Kişilerarası çatışmalar; bireylerin farklı amaçlarının, ihtiyaçlarının, ilgilerinin, değerlerinin, algılamalarının karşılaşması sonucu ortaya çıkan bir anlaşmazlık durumudur. Bu anlaşmazlığı çözebilmede bireyin bilişsel, toplumsal ve kültürel özellikleri belirleyici ve etkilidir. Bu özellikleri doğrultusunda bireyin hem kişilerarası çatışmaları hem de kişilerarası çatışmalara yaklaşımları ve çözme biçimleri farklılık gösterebilmektedir (Sheldon, 2009 :Akt. Öz&Hiçdurmaz, 2012).

Özetle kişilerarası çatışmayı her bireyin kişilik özelliğine, olaylar karşısında aldığı tavra, kültürünün etkilerine, hedeflerine ve ihtiyaçlarına göre insanı etkileyen geniş bir yelpazede değerlendirmek mümkündür. Yaşanacak bu çatışma durumlarında insanın benliğine katkı sağlayacak en faydalı yolun kullanılması ancak doğru çatışma çözme yaklaşım ve stratejilerini bilmekle mümkün olacaktır.

Çatışma Çözme Yaklaşım ve Stratejileri

Bir kişi ya da grup, diğer bir kişi ya da grubun çabalarını amaçlı bir biçimde engelleme eylemine girişir, böylece kişi ve ya grubun amaçlarına ulaşmasını ya da çıkarlarını engellerse, bu durum çatışma sürecini başlatır (Sargut, 1994:Akt. Asunakutlu&Safran, 2004). İnsanın olduğu yerde çatışma olgusunun olmaması gibi durum söz konusu olamaz. Çatışma kaçınılmaz olduğu için en doğru davranış, uygun yöntem ve stratejileri kullanarak süreci yönetmek olacaktır. Bunun için araştırmacılar uzun bir süredir, çatışmanın boyutlarını inceleyerek en doğru stratejiyi belirleyebilmek için uğraşmaktadır. Yapılan ilk çalışmalardan itibaren ortaya

konulan modellerin boyutlarında uzlaşma olmamıştır. Çatışmaya nasıl tepkide bulunulacağı büyük ölçüde; bireyin çatışmaya bakış açısına, geçmiş yaşantılardaki öğrenmelere, model almaya ve diğer insanların çatışmaya verdikleri tepkilere bağlıdır. Sıklıkla başvurulan çatışma çözme stratejilerinin neler olduğu ile ilgili farkındalık kazanılması yaşanan çatışmaların olumlu biçimde çözümlenmesinde etkili olabilmektedir (Taştan & Öner, 2010).

Bazı araştırmacılar çatışma yönetimi ve stratejilerini iki boyutta değerlendirirken bazıları da daha fazla boyutta değerlendirmiştir. Genel olarak oluşan modellerin ikili, üçlü, dördü ve beşli olduğunu görülmektedir.

Deutsch (1949), sosyal çatışma araştırmalarında ilk olarak iş birliği - rekabete dayanan modeli önermiştir (Akt. Rahim, 2001). Putnam ve Wilson (1982)'ın kişilerarası çatışma çözümede kullandıkları üçlü model, örgütsel iletişim çatışmaları ölçeğindeki öğelerin faktör analizinde deneysel kanıtlar sunmuştur: yüzleşememe, çözüm belirleme ve denetim (Akt. Rahim, 2001). Pruitt (1983), yaptığı deneysel çalışmalar sonucunda bazı kanıtlar bulmuş ve çatışmada kullanılan problem çözme, kazanç sağlama, hareket etmeme ve çekişme boyutlarını içeren dördü bir model ortaya koymuştur. Bu model, kendisine yönelik (düşük-yüksek) ilgi ve diğerlerine yönelik (düşük-yüksek) ilgi olarak adlandırılan iki boyutu içermektedir (Akt. Rahim, 2001).

Follet (1940), çatışmayı olumsuz ve kaçınılması gereken bir olgu olarak değerlendiren, 20'li yıllarda hakim olan, Taylor'ın öncülük ettiği "bilimsel yönetim" (Scientific Management) yaklaşımının tersine örgütsel verimlilik ve etkinlik açısından çatışmanın yaratıcı etkisi ve çatışmanın gerekliliği üzerine yoğunlaşmıştır. Follet, çatışmayla başa çıkma konusunda üç temel; "hükmetme" (domination), "uzlaşma" (compromising) ve "bütünleştirme" (integration), iki ikinci dereceden önemli saydığı; kaçınma ve örtbas etme olmak üzere toplam beş yöntem (ways) saptamıştır. Follet çatışmayı "farklılık" olarak tanımlamış, çatışmadan korkmak ya da ondan kaçınmak yerine çatışmanın getirdiği yararlar üzerine yoğunlaşmak gerektiğini önermiştir (Niederauer, 2006).

Follet'in iki boyutlu üçlü çatışma yönetimi yaklaşımı, Blake ve Mouton (1964) tarafından gene iki boyutlu fakat 5 farklı çatışma yönetimi yaklaşımına dönüşmüştür. Boyutlar; insanlara yönelik ilgi ve üretime yönelik ilgi, çatışma yönetimi yaklaşımları ise; zorlama, geri çekilme, yatıştırma, paylaşma ve problem çözmedir (Akt. Tarakçı&Kaya, 2009).

Thomas (1992) rekabet, işbirliği, uzlaşma, kaçınma ve uyma olarak tanımladığı beş çatışma yönetim tarzını, "işbirliği" ve "çıkarcılık" boyutlarında sınıflandırarak açıklamaktadır (Akt. Yürür, 2009).

Rahim (2001), kişilerarası çatışmalarda kullanılan 2 – 5'li modelleri şu şekilde belirtmiştir:

Tablo-2: Kişilerarası Çatışmalarda Kullanılan 2-5'li Modeller

Modeller	I	II	III	IV	V
İkili Model					
Deutsch(1990)	İşbirliği	-	-	Rekabet	-
Knudson, Sommer & Golding(1980)	Sorumluluk	-	Kaçınma	-	-
Üçlü Model					
Putnam & Wilson(1982)	Çözüm belirleme	Yüzleşememe	-	Denetim	-
Lawrence & Lorsch(1967a)	Yüzleştirme	Yumuşatma	-	Zorlama	-
Billingham & Sack(1987)	Akıl yürütme	-	-	Sözel saldırganlık	-
Rands, Levinger & Mellinger(1981)	-	-	Kaçma	Saldırı	Uzlaşma
Dörtlü Model					
Pruitt (1983)	Problem çözme	Kazanç sağlama	Hareket etmeme	Çekişmek	-
Kurdek (1994)	Problem çözme	Uyma	Geri çekilme	Sorumluluk	-
Beşli Model					
Follett (1940)	Entegrasyon	Bastırma	Kaçınma	Zorlama	Uzlaşma
Blake & Mouton(1964)	Yüzleştirme	Yumuşatma	Kaçınma	Zorlama	Uzlaşma
Thomas (1976)	İş birliği yapma	Uyma	Kaçınma	Rekabet	Uzlaşma
Rahim (1983)	Entegrasyon	Ödün verme	Kaçınma	Zorlama	Uzlaşma

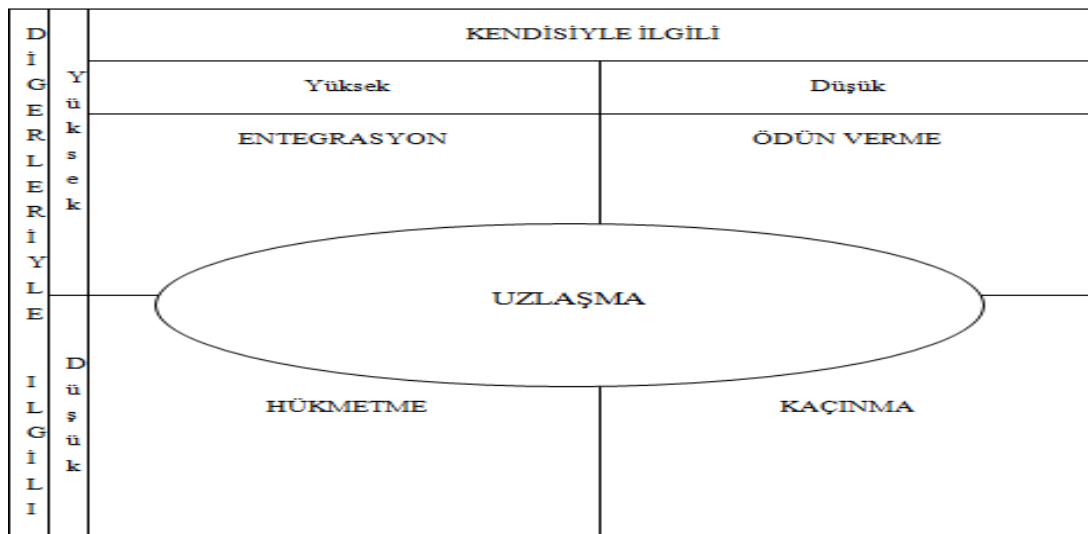
Kaynak: Rahim, 2001

Türnüklü (2005) alan yazında kişilerarası çatışma çözüm stratejilerine ilişkin üç çatışma çözüm stratejisi üzerinde daha çok durulduğunu belirtmiş ve bunların; ‘diğer kişiye hükmetme ve saldırgan davranma’, ‘diğer kişiden ve ilişkiden kaçınmaya’ ve ‘diğer kişi ile işbirliğine girme’ ilişkin stratejiler olduğunu söylemiştir.

Sternberg ve Dobson (1987) ise kişilerarası çatışmanın çözümünde 17 boyutlu çatışmayı çözümleme stratejisi geliştirmiştir. Bunlar; ekonomik eylem, fiziksel güç, bekle ve gör, kabul, çekilme, üçüncü tarafın müdahalesi, saygı duymama, alıkoyma, pazarlık etme/uzlaşma, kaçınma, boyun eğme, manipülasyon, sözel baskı, geçmişe yönelme, tartışma, karşılıklı tartışma ve ayırma boyutlarıdır (Kaushal ve Kwantes, 2006: Akt. Aslan, 2008).

Rahim (1983), Blake ve Mouton (1964) ve Thomas (1976) gibi benzer bir kavramsallaştırma kullanarak kişilerarası çatışmalarda kullanılan tarzların ayrımını iki temel boyutta yapmıştır: Kendisiyle ilgili ve diğerleriyle ilgili. Birinci boyut bir kişinin kendisi ya da başkası ile ilgili girişimlerinin derecesini (yüksek ya da düşük) açıklar. İkinci boyut bir kişinin diğerleri ile ilgili isteklerinin derecesini (yüksek ya da düşük) açıklar. Bu boyutlar, çatışma sırasında bireye verilen motivasyonel yönelimleri tanımlar (Rahim & Magner, 1995).

Şekil-1: Kişilerarası Çatışmalarda Kullanılan Tarzlar

Kaynak: Rahim&Magner, 1995

Rahim&Magner (1995), bu tabloyu şu şekilde açıklamaktadır;

1-Entegrasyon-Bütünleştirme: Bu tarz kişinin kendisini yüksek derecede ilgilendirmesinin yanında çatışmaya dahil olan diğer tarafları da ilgilendirmektedir. Her iki tarafın kabul edeceği bir çözüme kavuşmak taraflar arasındaki (açıklık, bilgi alışverişi ve farklılıkların incelenmesi) iş birliği ile ilgilidir.

2-Ödün Verme: Bu tarz kendisini düşük bir derecede ilgilendirmesinin yanında çatışmaya dahil olan diğer tarafları yüksek bir derecede ilgilendirmektedir. Ödün veren kişi farklılıkları önemsememeye çalışır ve diğer tarafın ilişkilerini karşılamak için ortaklıkları vurgular.

3-Hükmetme: Bu tarz kendisini yüksek bir derecede ilgilendirmesinin yanında çatışmaya dahil olan diğer tarafları düşük bir derecede ilgilendirmektedir. Bunda Kazan-Kaybet yönlendirmesi ya da kişinin konumunu kazanmak için zorlayıcı davranış belirlenmiştir.

4-Kaçınma: Bu tarz kendisinin yanı sıra çatışmaya dahil olan diğer tarafları da düşük bir derecede ilgilendirmektedir.

5-Uzlaşma: Bu tarz kendisinin yanı sıra çatışmaya dahil olan diğer tarafları da makul bir derecede ilgilendirmektedir. Her iki tarafında kabul edilebilir bir karar vermek için karşılıklı bir şeyler verme ve alma paylaşımıyla ilgilidir.

Korkut (2007)'un aktardığına göre, çatışmalarda kullanılan yollar çatışma yaşayan tarafların yaşantılar karşısında aldıkları tavırlarıyla çok ilgilidir. Çatışma çözmede kullanılan yolları Johnson ve Johnson (1997) beş grupta ele almaktadır: Geri çekilme, zorlama, alttan alma, uzlaşma ve yüzleşme. Söz konusu modelde bu yollar, ilişki ve amaca verilen öneme bağlı olarak oluşmaktadırlar.

Geri çekilme, isteklerimizden ve ilişkimizden vazgeçme ile ilgilidir. Çatışma ilişki adeta yok sayılır. İki tarafta böylece kaybetmiş olur (Kaybet-Kaybet taktiği).

Zorlama, ilişki yerine amaçların, isteklerin önemli sayılarak çatışmanın çözülmeye çalışılması halinde karşıdakini bulunan çözümü kabul etmesi için zorlamaya dayalı

bir yoldur. İş adamları, politikacılar, yöneticiler bu yolu daha fazla kullanırlar. Taraflardan birisi zorla kazanan durumunda iken diğer taraf kaybetmektedir (Kazan-Kaybet taktiği).

Alttan alma, amaçtan vazgeçip ilişkiyi korumaya yönelik olarak davranmaya, karşıdakinin yapmak istediğine izin vermeye dayalı bir taktiktir. Memurlar, astlar daha çok bu taktiği kullanmak durumunda kalabilirler. Bu yolda da kazan kaybet taktiği kullanılmaktadır.

Uzlaşma yolunda amaç ve ilişki orta derecede önemli bulunur ve biraz ilişkiden biraz amaçtan vazgeçerek ortak yol bulmaya çalışılır. Psikoloji ile ilgili alanlarda çalışanların diğer insanlara kazandırmaya çalıştıkları yollardan birisidir. Bu yolda taraflardan ikisi de sonuçtan memnundur (Kazan-Kazan taktiği).

Yüzleşme, amaç ve ilişkinin çok önemli olduğu, iki tarafından taviz vermeden gereksinimlerini tam olarak karşılayabildikleri yoldur. Büyük bir olgunluk istemesi nedeni ile uygulaması zor yollardan birisidir. Bu yolla çatışma çözüldüğü taktirde de kazan-kazan taktiği kullanılmış olmaktadır. Dolayısı ile uzlaşma ve yüzleşme taktikleri kullanıldığında taraflar sonuçtan memnun olarak ayrılmaktadırlar.

Johnson ve Johnson'ın kişilerarası çatışma çözümede, ilişki ve amaca değer vererek yaptığı değerlendirmenin yanında, Goldstein ise iletişim sürecini merkeze alan bir çözüm yaklaşımı ortaya koymuştur.

Kişilerarası çatışmaların karşılıklı bir etkileşim süreci olduğu, ayrıca bu sürecin kişilerin içinde bulunduğu kültür, ortam ve ya kişisel yapılar gibi birçok bağlamdan da etkilendiği dikkate alınır, iletişimin bu süreçteki rolü ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda çatışma çözümlerinde kültürel ve bireysel farklılıkları dikkate alarak, iletişim sürecine odaklanan çözüm yaklaşımı, “yüzleşme”, “genel/özel davranış”, “yaklaşma/kaçınma”, “kendini açma” ve “duygusal ifade” gibi boyutlardan oluşmaktadır (Goldstein 1999:Akt. Basım, Çetin ve Meydan, 2009). Bu iletişim tarzlarını kısa açıklamalarına bakmak gerekirse;

Yüzleşme: Çatışma çözme süreçlerinde arabuluculuk hizmetleri kullanılmaktadır (Arslan,2005). Moore (1987) arabuluculuğu üçüncü kişilerin tarafsız, doğal ve kabul edici olarak, problem yaşayan kişilerin arasına girmesi olarak tanımlar. Bu üçüncü kişilerin herhangi bir otorite ya da karar verme gücü yoktur. Amaç sorunu olan tarafların ortak çözüme ulaşmalarına yardımcı olmaktır (Koruklu, 1998: Akt.Arslan, 2005).

Genel/Özel Davranış: : Bireylerin yaşamış oldukları çatışma durumlarındaki rahatlık derecesi anlamındadır. Bazı bireyler, çatışma esnasında yanında birinin bulunmasından rahatsızlık duymaz ve göstereceği tepkileri kısıtlamayarak genel davranış gösterir. Bazı bireyler ise çatışma esnasında buldukları bir başkasının bulunması nedeniyle davranışlarını kısıtlayarak özel davranış gösterirler (Basım, Çetin ve Tabak, 2009).

Yaklaşma/Kaçınma: Çatışmadan kaçma davranışını gösteren bireyler, kişilerarası çatışmaları belirginleştirme üzerine odaklanan arabulma durumlarında muhtemelen sıkıntılar yaşayacaklardır. Kişilerarası çatışmalara tahammül etme derecesi açısından kültürler arasında büyük ölçüde fark vardır (Goldstein,1999: Akt.Arslan,2005).

Kendini Açma: Çatışmanın çözümü, kişinin çatışmadaki kendi rolünü, geçmişte ne olduğu, gelecek için kişinin arzu ve istekleri ile çatışmanın doğası düşünülerek, her iki taraf açısından yüksek derecede kendini açmayı gerektirmektedir. Bu açıdan tarafların korku ve kendini savunma duyguları olmadan, bilgileri, tutumları ve davranışları hakkındaki verileri paylaştıkları oranda problem çözme yeteneğine sahip oldukları ifade edilerek, çatışma ortamında kendini açmanın önemi vurgulanmıştır (Goldstein, 1999: Akt. Çetin,2008).

Duygusal İfade: Kişilerin duygularını gösterme derecesini ifade eden bu yaklaşım, çatışma süreçlerinde duyguları rahat biçimde sergilemenin çözümüne katkı yapacağı düşüncesine odaklanmaktadır. Bu çerçevede duygular, çatışmayı olduğu kadar çatışma çözmeyi de besleyen enerjiler olarak görülmektedir (Bodtker ve Jameson, 2001: Akt. Basım, Çetin ve Tabak, 2009).

Türnüklü (2007)'ye göre kişilerarası anlaşmazlık ve çatışmaların algısı, bireylerin yaşamış oldukları tecrübelerle dayanmaktadır. Bu yüzden bireyin yapıcı, iş birliğine yatkın ya da saldırgan olup olmaması kişilerarasındaki çatışmalara yön vermektedir. Bireyler olumlu bir çözümü tercih ediyorsa sorunları geliştirici bir unsur olarak düşünecektir. Olumsuz, yıkıcı ve saldırgan bir çözüm tercih edilmesi durumunda ise çatışmaları olumsuz birer unsur olarak algılayacaklardır.

Çatışma durumunda tarafların, fiziksel ya da sözel saldırıda bulunma gibi olumsuz çatışma çözme yollarını kullanmaları çatışmanın sonuçlarının, her iki taraf içinde, yıkıcı olmasına neden olmaktadır. Oysaki çatışmalar yapıcı bir biçimde sonuçlandığında, çatışma yaşayan kişiler olumlu bir değişim ve gelişim yaşayabilmektedir (Johnson ve Johnson, 2000: Akt. Taştan & Öner, 2010).

Özellikle çözümü açısından büyük önem taşıyan bu anlayış, çatışmaları, kaçınılması gereken bir sorun değil; değişimin ve gelişimin başlangıcı, normal karşılanması gereken bir durum olarak değerlendirmektedir. Çatışmaya yönelik bu algılama; kişilerarası ilişkilerin gelişmesine, yaratıcılıkların ortaya çıkmasına, yeni düşünce ve fikirlerin oluşmasına, iyi karar verme ve karşılıklı anlayışın gelişmesine, iş performansının artmasına ve kişilerin daha pozitif ve yapıcı olmalarına katkıda bulunarak, birçok olumlu sonuçları da beraberinde getirmektedir (Deutsch 1973, Chen 2006, Chen ve ark. 2005, Kurtzberg ve Mueller 2005, Pelled ve ark. 1999, Pitt 2005, Rahim 2002:Akt. Şahin, Basım ve Çetin, 2009).

Çatışmanın Sonuçları

Hayatta çatışma yaşadıkça deneyim kazanmaya başlarız. Kazanılan deneyim aynı çatışmanın yaşanmasını belki engelleyemez ama sonuçlarının ne olacağı hakkında bir fikir vererek önlem alıp daha az zarar görmemizi ya da olumlu bir şekilde bu çatışmalardan çıkmamızı sağlayabilir. Yaşamımızda sürekli olarak bir çatışma olacaktır ve çatışmaya karşı gösterdiğimiz tepkiler olumlu ya da olumsuz olarak bizi de etkileyecektir.

Çatışma kendi başına olumlu ya da olumsuz değildir; olumlu ya da olumsuz olan çatışmaya gösterilen tepkilerdir. Çatışmaya gösterilen tepki, insanın yıkıcı ve

yarışmacı bir deneyim yaşamasına neden olabileceği gibi, gelişme olanağı sunan yapıcı bir deneyim de sunabilir (Crawford ve Bodine, 1996: Akt. Taştan & Öner, 2010).

Gordon Lippitt, çatışmanın olası olumlu ve olumsuz etkilerini şöyle belirtmektedir (Akt. Yıldırım, 2005) :

Çatışmanın Olası Olumlu Etkileri

- a) Çatışma konusunu uzlaştırıcı bir şekilde gündeme getirir.
- b) Çatışma konusunun netleşmesine yardım eder.
- c) Çözüme katılımı arttırır.
- d) Problem çözme kalitesini geliştirir.
- e) İletişimi arttırır.
- f) Gelişmeye katkıda bulunur.
- g) Çatışma yaratıcı şekilde çözüldüğünde ilişkileri güçlendirir.

Çatışmanın Olası Olumsuz Etkileri

- a) Görevin enerjisini başka yöne çevirir.
- b) Morali yok eder.
- c) Bireyleri ve grupları kutuplaştırır.
- d) Farklılıkları belirginleştirir ve derinleştirir.
- e) Birlikte çalışma girişimlerini engeller.
- f) Sorumsuz davranışa neden olur.
- g) şüphe ve güvensizlik yaratır.
- h) Üretimi ve verimi düşürür.

Çatışmanın sonuçlarının olumlu ve ya olumsuz oluşu çatışmayı ele alma biçimine göre farklılaşmaktadır (Bozoğlan, 2010). Eğer çatışmaları kişiliğimizi geliştiren dönüm noktaları olarak görür ve ona uygun bir çözüm yolu ararsak bize olumlu katkıları olacaktır. Aksi bir vaziyette ele alınan her olay bize sürekli olarak zarar verecek ve yıpratacaktır.

Çatışmanın nedenleri, türleri, stratejileri ve sonuçları ele alınarak durum açıklanmaya çalışılmıştır. Kişilerarasındaki çatışmanın durumunu ve kişilerin davranışlarını belirleyen önemli bir faktör olarak kişilik özelliklerinin öne çıktığı görülmektedir. Araştırmacılar, kişilik özellikleri ile kişilerarasındaki çatışma çözme yaklaşımları arasında birbirini etkileyen doğrudan bir bağlantı olduğuna inandıkları için bu konuda bir çok çalışma gerçekleştirmişlerdir.

Kişilik, bireylerin yaşadıkları çatışmalarda ortaya koydukları davranış ve tutumları açıklayan mekanizmalardır. Bu sistemlerin anlaşılması, kişilerarası çatışmaların olumlu yönde çözümü konusunda önemli bir yeri olan kişilik özelliklerinin bilinmesinin yanında, hangi kişilik yapısının çatışma çözümünde daha başarılı olacağının ortaya konulması açısından da önemlidir (Basım, Çetin ve Tabak, 2009).

Pasif, bağımlı sığınmacı ve itaatkar kişilik özelliklerine sahip bir birey başkalarıyla çatışmaya girmekten kaçınır. İnsanlara güvenen, genel olarak insanlara karşı olumlu bir tutuma sahip, soyut düşünülebilen, düşüncelere açık ve belirsizliklere tolerans gösterebilen bireylerin daha çok işbirliğine yönelmeleri beklenir. Otoriter, saldırgan, savunmacı, önyargılı, hırslı, kuralcı, statüye önem veren ve strese tolerans gösteremeyen bireylerinde daha çok çatışmaya girmeleri, çatışmada işbirliğinden kaçınmaları ve bu kişilik özelliklerine sahip bireylerin taraf oldukları çatışmaların hızla büyümesi beklenir (Synder, 1979: Akt. Karip, 2000).

Araştırmaya konu olan bir diğer değişken olan “Kişilik Özellikleri” daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

KİŞİLİK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ

Kişilik Kavramı

Kişilik, insanları birbirinden ayıran bireylerin özgünlüğünü ortaya koyan en önemli unsurlardan birisidir. Kişilik yapımız hayata olan bakış açımıza, olaylara vereceğimiz tepkilere ve davranışlarımıza yön verir. Burger (2006) kişiliği, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlamaktadır. Bu tanım incelendiğinde kişiliğin tutarlı düzeyde davranış kalıplarından ve davranışlarımızı, hislerimizi etkileyen zihinsel, duygusal ve güdüsel süreçlerden etkilendiği görülmektedir.

Kişiliğe açıklık getirmeye çalışan psikanalitik yaklaşım, insanların farklı tarzda davranışlar ortaya koymasındaki sebebin kişilerin bilinçaltı süreçlerinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Ayırıcı özellik yaklaşımını savunanlara göre, kişileri birbirinden ayıran özelliklerden bir kısmını birey bünyesinde barındırırken biyolojik yaklaşımıcılara göre ise insanların birbirlerine göre olan bireysel farklılıkları fizyolojik ve kalımsal süreçlerden kaynaklanmaktadır. Hem ayırıcı özellik yaklaşımın hem de biyolojik yaklaşımın kişiliği açıklamada yetersiz olduğunu savunan insancıl yaklaşım, bireysel farklılıkların kişinin aldığı sorumluluklardan ve onaylanma duygusundan kaynaklandığını savunmaktadır. Davranış kuramcıları ise kişiliğin, bireylerin ortaya koyduğu davranış kalıplarının çeşitli koşullanmalar ve beklentiler sonucunda oluştuğunu öne sürmektedir. Bilişselciler ise davranış farklılıklarını, bireylerin bilgiyi işleme yöntem ve süreçlerinden kaynaklandığını söylemektedirler (Burger, 2006).

Geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalarda kişilik ile ilgili bir takım tanımlamalar yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda ortak bir tanım oluşturulamamış olsa da yapılan tanımlamalarda kişiliğin süreklilik gösteren, gelişime açık ve ölçülebilen bir yapı olduğuna dair fikir birlikleri göze çarpmaktadır.

Literatürde, kişilik bireyin sahip olduğu “niteliklerin bütünü” olarak ifade edilmektedir. Ancak, Gestalt psikoloji ekolüne ilişkin görüşleri benimseyenler, kişiliğin parçaların bütünü değil, önemli olan kişiliğin organizasyonu ve yapısal

kalıpları olduğunu ifade etmektedirler. Kişiliği, bireyi diğer bireylerden ayıran kişisel niteliklerin ve davranışların bütünü olarak tanımlayanlar da vardır (Özgüven,2007).

Doğan (2013) kişiliği, bireyin doğuştan getirdiği ve yaşantı sonucu kazandığı, onu diğer bireylerden ayıran özelliklerin tamamı olarak tanımlarken American Psychological Association (2015) ise kişiliği, karakteristik düşünce kalıpları, duygu ve davranıştaki bireysel farklılıklar olarak tanımlamaktadır.

Ruh bilimciler göre kişilik, bireyin kendisine özgü (characteristic) ve ayırıcı (distinctive) davranışlarının bütünü olarak tanımlanır (Köknel, 1985). McCrae ve Costa (1989) kişiliği, bireyin farklı durumlarda ortaya koyduğu davranışları açıklayan, sürekliliği olan, kişilerarası, duygusal, motivasyonel, deneyime dayalı etkileşim tarzı olarak tanımlamıştır (Akt. Doğan, 2013).

Kişilik, çevreye uyumu sağlayan tüm ruhsal işlevlerin birleştiği (entegre olduğu), dinamik bir biçimde işlevsel olduğu bir organizasyon olarak tanımlanabilir (Cloninger, 2008: Akt. Turan, 2012).

Özgüvene (2007)'e göre kişilik, dinamik ve değişebilen bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda kişilik özellikleri kendi içinde süreklilik ve kararlılık gösterir. Bunun sayesinde kişilik özellikleri belirlenebilmekte ve ölçme işlemi yapılabilmektedir. Bütün bu işlemler, bireylerin tanımlanması açısından önemli olmaktadır.

Jung'a göre kişilik, devamlı gelişme eğilimindedir. Bu gelişimin amacı uyumlu, dengeli ve olgun bir benzerlik geliştirmektir. Bu da başlangıçta farklılaşmış bir bütünün zamanla uyumlu bir şekilde gelişmesi ve ayrışması ve sonra bu ayrışmış sistemlerin bütünleşmesidir. Bu bütünleşme devresinde temel güdü zıt eğilimleri uzaklaştırmak ve sonuç olarak birliğe erişmektir (Izgar, 2008).

Eysenck'e (1960) göre kişilik, insanın çevreye eşsiz uyumunu belirleyen karakteri, mizacı, akli ve fiziğinin, hemen hemen sabit ve kalıcı bir örgütlenmesidir ve kişisel özellikler, bazı davranış setlerinin ortak değişkeni olarak tanımlanabilmektedir (Akt. Özkan, 2013).

Eroğlu (1998)'na göre ise kişilik, zamanın insanlara birer biyolojik ve sosyal özellikler olarak yüklediği ve belirli bir zaman içerisinde de sürekliliğini koruyan psikolojik davranışlarındaki farklılıkların ve ortaklıkların hepsini belirleyen eğilim ve karakterlerin tamamına verilen bir addır.

Kişilik oldukça karmaşık bir yapıdır. Kişilik ile ilgili yapılan tüm tanımlamaların ortak yönü “ işlevsellik ”tir; yani organizmanın ruhsal uyumuna ve motivasyonuna odaklanılmıştır. Kişiliğin temel fonksiyonları hissetmek, düşünmek ve algılamaktır. Bunların neticesinde hedefe yönelik davranışlarda bulunulur (Uysal,2010).

Kişilik kavramını daha iyi anlayabilmek için onu oluşturan temel bileşenlerin incelenmesi ve bir bütün olarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Kişiliğin Temel Bileşenleri

Kişiliğin temelinde yatan dinamikleri genel olarak “Karakter, Mizaç ve Yetenek” olarak ifade etmek mümkündür. Bu kavramların hepsi kişiliğin belirli bir yönünü yansıtmakta ve kişilik kavramını bir bütün olarak oluşturmaktadırlar (Kulaksızoğlu,2006;ktem,2009; Yurtsever,2009; Saygılı,2010; Burger,2006).

Karakter

Karakter; yürütücü, kurallar koyucu ve yargısal işlevleri içeren, ruhsal olarak kendini yönetebilme olarak tanımlanmaktadır (Uysal,2010). Kişiye özgü davranışların bütünü olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliğine çevrenin verdiği değerdir. Bireyin karakteri, kişisel özelliklerle, içinde yaşanılan çevrenin değer yargılarından oluşur. Bu değer yargılarını benimseyip benimsememe, karakteri oluşturur (Levent, 2011). Karakter, ocuğun büyürken kullandığı savunma mekanizmalarının, içsel mizaç eğilimlerine, çevresel etki ve değerimlerine uyumunun bir sonucudur. Karakterin kalıtımı daha zayıftır ve sosyo-kültürel öğrenmeden ılımlı düzeyde etkilenir (Haan, Millsap ve Hartka, 1986:Akt. Başay,2010).

Mizaç

Mizaç, ferdin duygusallık ve hareketlilik özelliklerini temsil eder ve halk arasında huy olarak da adlandırılır. Allport, mizacı “bireyin kendine özgü duygusal doğaya sahip olma olgusu” olarak tanımlamaktadır (Akt. Aktaş,2006). Mizaç, belirgin kişilik özelliklerinden daha geniş kişilik özelliklerini yansıtır. Genel davranış eğilimlerinin nasıl belirgin özelliklere dönüşeceği, bu eğilimlerin kişinin büyüdüğü çevreyle girdiği etkileşime bağlıdır. Mizaçta görülen bireysel farklılıklar çoğunlukla bireyin yaşamındaki ilk yıllarda görülebilir ve kişinin yaşamı süresince değişmeden kalır (Buss,1991:Akt. Burger,2006).

Mizaç ya da huy ile kişiliğin duygusal yönünden bahsedilmektedir. Bir şahsın kendine has doğuştan getirdiği fizyolojik niteliklerle ilgili olan ruhi tutumudur. Duyguların çabuk ve ya geç uyanması, çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak, sürekli olup olmaması, hepsi mizacı ya da huyu meydana getirir (Carrel, 1997: Akt. Levent, 2011).

Yetenek

Kişiliğin oluşumunda üçüncü önemli olgu yetenektir. Yetenek sadece kişiliğin bir katmanı değil aynı zamanda kişiliğin biçimlenmesinde de önemli bir etmendir. Örneğin, üstün zeka, kişinin çatışma durumlarında daha çabuk ve daha iyi uyum sağlanmasına yardımcı olur. Akıllı olan bir çocuk çok çabuk, anne ve babasının, yaptığı yaramazlıktan değil, başkalarının rahatsız olmasından dolayı kendisine kızacağını keşfeder. Geleceği önceden değerlendirerek mevcut bazı doyumları gelecekteki daha büyük doyumlar için erteleyebilir (Morgan, 1999 : Akt. Okutan, 2010).

Yetenek, zihinsel ve bedensel olmak üzere ikiye ayrılır. Zihinsel yetenek, kişinin belirli ilişkileri kavrayabilme, analiz edebilme gibi zihinsel özelliklerini ifade ederken; bedensel yetenek kişilerin duyu organları aracılığıyla bazı olguları gerçekleştirebilme özelliğidir (Göktürk, 1999).

İnsandaki kişiliğinin temel bileşenlerine etki edip kişiliğin şekillenmesini sağlayan bazı faktörler vardır. Bunların daha yakından incelenmesi ve değerlendirilmesi sistemin oluşumuna ve işleyişine yön verecektir.

Kişiliği Belirleyen Faktörler

Kişiliği oluşturan temel faktörler arasında bireyin biyolojik-fizyolojik yapısı, grup üyeliği, rol davranışları ve bulunduğu sosyal statüsü sayılmakla beraber, çok farklı faktörler üzerinde de durulabilmektedir. Kültürel yapı, grup ilişkileri, rol davranışı ve sosyal statü şeklinde ifade edilen kişiliği oluşturan faktörleri, daha düzenli bir biçimde ele alıp her bir grup içinde yer alan faktörün kişiliği nasıl etkilediği araştırıldığında anlamlı sonuçlara ulaşılabilecektir (Öktem,2009).

Costa&McCrae (1992) göre, kişiliğin temel boyutlarının dört kriteri vardır: Faktörlerin biyolojik temelleri, faktörlerin evrenselliği, faktörlerin yaygınlığı ve faktörlerin gerçekliğidir. Mussen (1973)'e göre ise kimliğimizin oluşması çok sayıda değişkenin etkisine bağlı olarak gerçekleşir. Kişiliğimizi oluşturan özellikler şunlardır (Akt. Kulaksızoğlu, 2006) :

1. Genetik ve biyolojik etkenler,
2. Bireyin içinde yaşadığı kültürel etkenler,
3. Bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfa bağlı etkenler,
4. İçinde yaşanılan psikolojik ortama bağlı etkenler.

Araştırmacılar, kişiliği belirleyen faktörler konusunda bazı görüş ayrılıklarına sahiptirler. Kişiliği oluşturan temel faktörler aşağıdaki gibi 5 grup altında incelenebilir:

Bedensel (Fizyolojik-Biyolojik) Faktörler

Kişiliği oluşturan temel faktörlerden birincisi bedensel ya da fizyolojik faktörlerdir. Kişilerin fizyolojik yapı ve özellikleri ile kişilik yapıları ve kişiliğin davranışsal yönü arasında ilişki bulunmaktadır (Kaya, 2010).

Aktaş (2006)'a göre kişiliğin davranışsal özellikleriyle ilgili yapılan araştırmaların çoğunluğu kalıtıma ve bunu bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik özelliklere dayanmaktadır. Kalıtımsal özelliklerin kişiliği oluşturması kişiden kişiye değişen bir yapı göstermektedir. Davranış tarzlarının ve zihinsel niteliklerin ortaya konulmasında kalıtımsal özellikler önemli bir faktör durumundadır. İdeallerin belirlenmesinde, inanç yapılarının ve değer yargılarının oluşmasında kalıtımsal özelliklerin etkisi daha az bir düzeydeyken sosyo-kültürel faktörlerin etkileri daha önemli bir düzeydedir.

Bireylerin sahip oldukları fiziksel görünüşleri ve beden yapıları ile kişilik arasında olumlu yönde bir ilişki vardır. Fiziksel olarak güçlü olan kişiler için bu durum kendilerine prestij kazandırır. Beden imgesi olumlu olan kişiler olumlu benlik yapısı geliştirirler. Beden imgesi yönünden olumlu bir yapıya sahip olmayan kişiler ise olumlu benlik yapısı geliştirmemektedirler. Bu durum değerlendirildiğinde beden yapısı ve fiziksel görünüşün bireylerde kişilik gelişimini etkiler (Kulaksızoğlu, 2006).

Sosyo-Kültürel Faktörler

Schweder (1991)'e göre, kişiliğin oluşumunda kültürel faktörler, bireyin çocukluk döneminde çok önemli olmayan bir etkiye sahipken, bireyin çocukluktan çıkıp gelişmeye başladığı dönemde, yani kültürün etkisini daha net hissedebildiği ileri yaş döneminde, kültür kayda değer bir etkiye sahip olabilmektedir (Akt. Tekin,2012).

Bireyler ve aileler, kültürel seviye bakımından sınıflara ayrılabilirler. Her seviyeli ailede çocuğa ait beklentiler ve tutumlar farklı olabilir. Orta halli bir ailenin çocuğundan beklentileri ile alt seviyeli ve ya üst seviyeli ailelerin çocuğundan beklentileri birbirinden çok farklıdır. Anne-baba beklentileri de çocuğun kişilik özelliklerini biçimlendirir (Kulaksızoğlu, 2006).

McCrae ve arkadaşlarının (2000) çalışmalarının sonuçlarına göre, kültür, bireyin kişiliğinin gelişiminde belirli bir etkiye sahipken, kişiliğin, duygusal denge, dışadönüklük, açıklık, sorumluluk gibi faktörleri üzerinde belirli bir etkiye sahip değildir. Kültür, kişiliğin gelişiminde etkili olan tek faktör olarak da değerlendirilmemeli, kişiliğin dışında kalan, sosyal faktörler, ailesel faktörler ve çevresel faktörler de göz ardı edilmemelidir (Akt. Tekin,2012).

Aile Faktörü

Aile, kişiliğin oluşmasında en önemli çevresel faktörlerden biridir. Ailedeki çocukların doğum sırası, ebeveynlerin olmaması, ebeveynlerin yetiştirme tarzları, ailenin büyüklüğü, eşlerin birbirleriyle olan iletişimleri, ailenin sosyal sınıfı gibi çeşitli etkenler kişilik yapısının oluşmasında önemli bir etkisi vardır (Saygılı, 2010).

Öktem (2009)'e göre çocuklar, anne babalarını taklit ederek, gözlemleyerek anne babalarının ahlaki, kültürel ve kişilik özelliklerini öğrenirler. Aile içi ilişkiler, kişilerin yaşadıkları çatışmaları çözme tarzlarını, duyguların ifade edilme şekillerini ve çeşitli davranış eğilimlerini şekillendiren kişilik yapılarıdır.

Sosyalleşme Süreci (Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf)

Kişiliğin oluşmasında, başka bir önemli etken de ferdin mensubu olduğu sosyal sınıf durumudur. Ferdin, ait olduğu sosyal sınıf, onun eğitim imkanlarını, yaşama biçimini, düşünce ve eğilimlerini, tüketim kalıplarını ve çeşitli kişisel özelliklerini etkileyebilir (Öktem, 2009). “Sosyal sınıflar” benzer mesleki, eğitimsel ve ekonomik özelliklere sahip insanların oluşturduğu gruptur. Sosyal sınıf ve ya sosyal tabakalaşma kendi içinde eşitsizlikler taşır. Genel olarak toplumdaki bireyler farklı eğitimlerde, farklı mesleklerde ve farklı gelirlerde (Kulaksızoğlu 2006).

Bireyin ait olduğu sosyal sınıf onun yaşam biçimini, ilişkilerini, davranışlarını ve kişiliğini biçimlendirmektedir. Üst sosyal sınıfa ait bir bireyin hayata hazırlanışı ve hayatı yaşayış biçimi ile bir alt sosyal sınıfa ait bireyin yaşam biçimi birbirinden farklıdır. Tüm bu farklıklar bireysel farklılıkları da beraberinde getirmektedir (Yurtsever, 2009).

Diğer Faktörler

Kişiliğin oluşumunda etkili olan bu faktörlerin dışındaki diğer unsurlar ise şunlardır;

Kitle İletişim Araçları: Basın ve yayın organları, internet, televizyon, kitap, gazete, dergi gibi pek çok kitle iletişim araçları gibi diğer teknolojik gelişmeler, kişiliğin oluşumunda önemli faktörler olarak sayılabilir (Demir, 2012). Sosyalleşme alanının

artması, kitle iletişim araçlarının bireylerin kişiliklerinin üzerindeki etkisini giderek artırmaktadır.

Yetişkinler Grubu: Bireylerin buldukları sosyal gruplar içindeki yetişkinler grubu da kişiliğin oluşumuna etkide bulunan faktörler arasındadır. Çünkü kişiler bazı ideallerini belirlerken ve ya davranışlarını düzenlerken sosyal gruplarınca benimsenen yetişkin grubun üyelerinden bazılarını kendilerine örnek olarak alacaklardır. Bu örnek kişiler de kişiliğin oluşumunda birer önemli etken olarak görülecektir (Bird, 1989:Akt. Yakut, 2006).

Doğum Sırası: Alfred Adler'e göre, bireylerin doğum sırasında da kişiliğin oluşmasında etkisi vardır. Adler bu konuda yaptığı araştırma sonucuna göre, doğumdaki sıra bireyin zeka ve yetenek düzeyini etkilemektedir. Adler'in doğum sırası kuramına göre, ilk çocuk daha zeki ve yeteneklidir. Çevresiyle kolayca iletişim kurar. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça, ilk doğan çocuk ile son doğan çocuk arasında zeka düzeyi ve ilişki kurma yeteneği bakımından önemli farklılıklar görülmektedir (Akt. Öktem, 2009).

Görüldüğü gibi kişiliğin oluşumunda birçok faktör etkilidir. Kişiliğin oluşumunu tek bir etmene bağlamak yanlıştır. Kişiliğin oluşumu ve gelişimi bir süreçtir. Bu süreç uzun yıllar sonrasında tamamlanır. Kalıtsal olarak kişiliğimizde yer alan özellikler daha sonra sosyo-kültürel, aile, sosyal sınıf, coğrafi ve fiziki faktörler ve diğer etkenlerin devreye girmesiyle şekillenmektedir (Yurtsever, 2009).

Kişiliği belirleyen birçok faktör olduğu gibi kişilik üzerinde çalışan ve kişiliği açıklamaya çalışan birçok bilim adamı da kişilikle ilgili farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Kişilikle ilgili yapılan açıklamaların kuramsal bazda değerlendirilmesinin, kişiliğin tarihsel gelişimini ve farklı bakış açılarını göstermesi bakımından büyük önemi vardır.

Kişilik Kuramları

Günümüze gelene kadar kişilik, bir çok farklı yaklaşım ile açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmacıların insan kişiliğinde önem verdikleri boyuta göre yaklaşımlar değişmiş ve araştırmacılar kişiliği genel olarak Psikanalitik, Biyolojik ve Ayırıcı Özellik yaklaşımları ile açıklamaya çalışmışlardır (Burger, 2006).

Psikanalitik Yaklaşım

Bilinçaltı süreçlere önem veren bu yaklaşım, insanların doğuştan saldırganlık ve cinsellik iç güduları ile doğduğunu ve yetişkinlikte ortaya çıkan kişiliğin, yaşamın ilk yıllarında yaşanan deneyimler neticesinde oluştuğunu savunmaktadır. Psikanalitik yaklaşımın öncüsü Freud'dur. Olaylara yaklaşımı ve getirmiş olduğu farklı bakış açısı sayesinde kısa sürede ilgi çekmiş ve dönemin önce gelen araştırmacıları, Freud'un ortaya koyduğu bu ekolü benimsemiştir. İlerleyen zamanlarda bazı noktalarda Freud'a karşı eleştiriler olmuş ve bunun neticesinde kopmalar başlamıştır. Sigmund Freud ile görüş ayrılığına düşen kişilerin ortaya koyduğu kuramlar, yeniliğin temsilcisi olmuş ve kişiliğe farklı bakış açıları getirmiştir. Bu durum, Psikanalitik yaklaşımı daha da zenginleştirmiştir (Burger,2006; Atkinson ve ark., 2008).

Sigmund FREUD (1856-1939)

Freud ilk zamanlar kişiliği açıklamak için bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı kavramlarını kullanarak "topografik modeli" ortaya koymuştur. Freud'a göre, bilinç tüm aklın ince bir dilimidir. Aynı aysbergin su altında kalan daha büyük bölümü gibi, aklın daha büyük parçası farkındalık düzeyinin altında bulunmaktadır. Bilinçaltı tüm deneyimleri, anıları ve baskılanan düşünceleri depolar. Farkındalık dışı ulaşılamayan gereksinimler ve istekler de bilinç alanının dışında kalmaktadır (Corey, 2008).

Bilinçdışında farkına varmadığımız yaşantılarımız ve dürtülerimiz vardır. Bu yaşantılar ve arzular ancak, psikanalizde kullanılan serbest çağrışım, hipnoz, düşlerin yorumlanması, anormal davranışların incelenmesi gibi özel yöntemlerle açığa çıkarılabilirler. Gündelik yaşamda ise dil ve kalem sürçmeleri bilinçdışı isteklerin

tamamen bastırılmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Freud'a göre id'in büyük bir kısmı ile ego ile süper egonun bir kısmı bilinç dışındadır (Eldeleklioğlu, 2007).

Freud, topografik modelin insan kişiliğine sınırlı bir açıklama getirdiğini fark etti ve buna ek olarak "yapısal modeli" oluşturdu (Burger, 2006). Bu modele göre kişilik id, ego ve süperego olmak üzere üç yapıdan oluşmaktadır. Bu kavramların her birinin kişiliği açıklamada ayrı ayrı işlevleri vardır. Modeli oluşturan bu kavramlar bir bütünlük oluşturarak kişiliği açıklamaktadır. Modele göre id kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik yönünü ve süper ego ise sosyal yönünü oluşturmaktadır (Corey, 2008).

İd, kişiliğin en ilkel kısmıdır. Kalıtımsal arzu ve dürtüleri barındırmaktadır. Saldırganlık ve cinsiyet diğer kalıtımsal dürtülere göre daha baskındır. İd yapısı içinde düşünce yerine zevk ilkesi durumu ön plandadır. İd'in istek ve arzuları bilinç dışı bir yapıdadır. Bireyin şehvet ve arzularının giderilmesini bekler. Freud'a göre rüyalar id'in emrindedir. İnsanların eğilimlerinin ve sevgiye dönük güdülerinin yer aldığı ilkel olarak tabir edilen zihinsel yapıdır. İnsanların iç güdüsel ve bilinçsiz olarak yaptığı davranışların kaynağını oluşturmaktadır (Akçadağ,2008).

Ego, gerçeklik ilkesi çerçevesinde hareket etmektedir. İlk görevi id'in istek ve arzularını tatmin etmek ve bunu yaparken içinde bulunulan durumun gerçeklerini dikkate almaktır. Çünkü alt benliğin istek ve arzuları çoğunlukla toplumsal olarak onaylanmayacak davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Burger, 2006).

Süper ego kişiliğin yargılayıcı kısmıdır. Yapılan bir hareketi iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olup olmadığını belirleyerek bireyin ahlak kuralını temsil eder. Gerçeklikten çok ideallerle uğraşır ve yaşamdan zevk almak için değil mükemmellik için çaba gösterir (Corey, 2008).

Freud, kişiliği açıklamak için kullanmış olduğu Topografik ve Yapısal modelin yanında kişiliğin oluşumunda ciddi bir etkisinin olduğunu düşündüğü çocukluğun ilk beş yılındaki oral, anal, fallik, latent ve genital dönemleri kapsayan Psiko-Seksüel gelişim dönemlerini ortaya koymuştur.

Atkinson ve ark. (2008)'a göre;

- 1.Oral dönem: Bebekler beslenmeden, emmeden haz alırlar ve uzanabildikleri her şeyi ağızlarına almaya başlarlar.
- 2.Anal dönem: Çocuk hem dışkıyı tutmaktan hem de dışkılamaktan haz almaktadır. Bu durum, çocuğa tuvalet eğitimi vermeye çalışan ana babayla çatışmaya yol açar ve bu çocuğun dayatılmış ilk denetim deneyimini oluşturur.
- 3.Fallik dönem: 3 ile 6 yaş arasında gerçekleşen bu evde çocuklar genital organları ile oynamaktan haz almaya başlarlar. Erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıkları gözlemlerler ve uyanan cinsel itkilerini ana-babadan karşı cinsten olana yöneltmeye başlarlar.
- 4.Latent dönem: 7 yaşından 12 yaşına kadar sürer. Cinsel olarak sakin geçen bu süre içinde çocuklar kendi vücutları ile daha az ilgilenirler ve dikkatlerini çevreleriyle başa çıkmaları için gereken becerilere yöneltirler.
- 5.Genital dönem: Yetişkin cinselliğinin ya da işlevinin olgunlaşma evresinde ortaya çıkar.

Carl JUNG (1875-1961)

Jung, yeni bir çözümleyici ruh öğretisi geliştirmiştir. Çağrışım testlerinden yararlanarak kişilikte yer alan ve ona biçim veren karmaşaları ortaya çıkarmaya çalışmış, içedönük ve dışa dönük davranış tiplerine ek olarak düşünme, duygu, sezgi ve duyumdan oluşan işlevsel tipleri çizmiştir (Izgar, 2008). Jung'a göre, bireyler birbirinden farklı ve zıt iki algılama yeteneğine sahiptirler. Algılamanın birinci yolu doyumdur; beş duyu kanalıyla çevredeki şeylerin farkına varmaktır. İkincisi ise, sezgidir; bilinç altının dışarıdan algılananlara yüklediği anlam ve ya katkılarla oluşan, bilinçaltı kanalıyla algılama işlemidir (Akt. Öktem, 2009).

Carl Jung'un kuramında kişiliği oluşturan üç ana boyut: kolektif bilinç, kişisel bilinçaltı ve egodur.

Jung' un kişilik kuramında, kişiliğin gelişiminde merkez düşünce olarak kolektif bilinç dediği ırk ve soya çekim faktörleri, arketipler ve bilinçaltı kavramı önemlidir. Kişisel bilinçaltı, bireyin kişisel dürtü ve düşüncelerinin birikimiyle oluşur. Kollektif

bilinçaltı ise, içgüdüsel dürtüler, ilkel korkular, ırk yaşantıları ve inançlara dayalı duygu ve düşünce eğilimleridir (Coleman, 1994:Akt. Öktem, 2009). Ego, kişiliğin bilinçli bölümüdür. Bilinçli algılar, anılar, düşünceler ve duygulardan oluşur. Ego, kişinin devamlılık gösteren ve kimliği olan duygularından sorumludur (Calvin&Gardner,1957:Akt. Ertuğrul, 2009).

Alfred ADLER

Adler'in üzerinde en fazla durduğu konu, "aşağılık duygusu" ve buna bağlı olarak ortaya çıkan "üstünlük çabası" dır. Adler, insanın doğumundan itibaren yetişkin dünyasında büyümek zorunda olmasının sonucu olarak kendisini zayıf, güçsüz ve başarısız göreceğini sonuç olarak da aşağılık duygusu geliştireceğini ileri sürmektedir. Çocuk bu aşağılık duygusunu, hayatının her safhasında etkili olacak "üstünlük çabasına" dönüştürecektir. Adler'e göre bu çaba insan doğasının bir özelliğidir (Turan, 2009).

Burger (2006) anne babaların iki tür yetiştirme tarzının çocuğun ileriki yaşamında sorunlara neden olabileceğinden bahsetmektedir. İlk olarak çocuğunu aşırı koruyup kollayarak onları şımartma tehlikesi yaratan anne baba davranışdır. Bu durumdaki çocuğun ileriki yaşamında şımarık olması, bağımsız davranışlarda bulunamaması ve aşağılık duygusu yaşaması kişilik sorunları yaşaması muhtemeledir. Diğer bir anne baba davranışında ise ebeveynler çocuklarını büyütme süresinde yeterli düzeyde ilgilenmezler ve bu çocuklar az ilgi gördükleri için soğuk ve şüpheli olurlar.

Adler, kişiliğin oluşmasında bireyin yaşadığı çevrenin son derece önemli olduğunu, bireyin çevresiyle kurduğu ilişkilerin kişiliğin şekillenmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Adler'in kişilik kuramının çekirdeği ereğe dönük yaratıcı bir benlik anlayışına dayanmaktadır. Bu tutum sağlıklı olduğu zaman çevreyle iyi bir ilişki sürdürebilme ve bütünlük içinde hareket edebilme gücü ortaya çıkar. Adler kişilik yapısının önemli bir boyutunu oluşturan karakterin de ancak kişilerarası ilişkilerin niteliğiyle şekillenebileceğini savunmuştur. Bu açıdan sosyal ilişkilerin kişiliğin şekillenmesinde son derece etkili olduğunu vurgulamıştır (Yazıcı, 1997).

Erik H. ERİKSON (1902-1994)

Erikson'un kişilik gelişimi tanımı bir yolu çağrıştırır. Bu yol boyunca çocukluktan yaşlılığa kadar yürürüz; ama sekiz ayrı noktada yol çatallaşır, ilerlemek için ikisinden birini seçmek zorunda kalırız. Birey sosyal bir varlıktır ve çevresiyle ilişkileri bireyin gelişimini etkilemektedir (Burger, 2006).

Erikson'un kuramında hali hazırdaki (içinde bulunulan) bir gelişim evresinden bir sonraki gelişim evresine geçiş bir bunalıma neden olur. Burada bunalım sözcüğü bir felaket olmaktan çok yeni döneme geçerken yaşanan yaratıcı sıkıntıyı ifade etmektedir (Arı, 2009). Bu bunalımları nasıl aşacağımız kişilik gelişimimizin alacağı yönü belirler ve ileriki bunalımları aşma biçimimizi etkiler. Bunalımları atlatmak için önümüzde var olan iki alternatiften biri, kişinin uyum sağlamasına katkıda bulunur, diğeri bulunmaz (Burger, 2006). Her bir aşamadaki karmaşanın başarı ile atlatılması, kendinden sonra gelen aşama için uygun temeller oluşturur. İnsanların sağlıklı bir kişilik kazanmaları, bu karmaşaları başarılı bir şekilde çözümlenmesi ile mümkün olur. Ancak Fred'un kuramında olduğu gibi birey o döneme takılıp kalmaz ve bunları uygun koşullarda telafi edebilir (Eldeliklioğlu, 2007).

Erikson'un ortaya koyduğu Psiko-Sosyal gelişim aşamaları ve psikolojik açıdan değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-3: Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Aşamaları

Gelişim Evreleri	Yaklaşık Yaş	Psikolojik Açıklama
Temel güven ve temel güvensizlik	Doğumdan 12-18 aya kadar	Çocuk kendisine bakan kişiyle ilk güven ve sevgi ilişkisini kurar ve ya güvensizlik duygusunu geliştirir.
Özerkliğe karşı kuşku ve utanç	18 aydan 3 yaşına kadar	Çocuğun enerjisi yürüme, koşma gibi kas kontrolünü de içine alan fiziksel yeteneklerin gelişimine yöneliktir. Çocuğun bu hareketleri ilgi görmezse kuşku ve utanç gelişir.
Girişimciliğe karşı suçluluk	3 yaşından 6 yaşına kadar	Çocuk daha fazla girişimcidir. Eğer engellenirse suçluluk duygusu gelişebilir.
Başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu	6 yaşından 12 yaşına kadar	Çocuk bu dönemde daha çok beceri kazanmak için çabalar, eğer bu çabalarına izin verilmezse aşağılık duygusu gelişir.
Kimliğe karşı kimlik bocalaması	Ergenlik	Genç; mesleki, politik ve cinsellik açısından kendine bir kimlik edinmek zorundadır.
Yakınlığa karşı uzaklık	İlk yetişkinlik	Genç yetişkin yakın ilişkiler kurmak ya da yalnızlığın verdiği acıyı yaşamak durumundadır.
Üretkenliğe karşı durgunluk	Orta yetişkinlik	Bir birey, kendi ve toplum için üretken olur ve ya durgunluk dönemine girebilir.
Ego bütünlüğü ve ümitsizlik	Son yetişkinlik	Bireyin kendini olduğu gibi kabul etmesi ve ya üretkenlikten yoksun bir yaşam sonucu kişinin mutsuz olması.

Kaynak: Woolfolk,1993:Akt. Eldeliklioğlu, 2007

Karen HORNEY (1885-1952)

Horney, psikanalizin temel öğelerine, bilinçdışı süreçlerin rolüne ve bunların dışavurum yollarına ilişkin bazı temel düşünce eğilimlerine inanmış ve yorumlarında Freud'dan farklılaşsa da savunduğu şeyin psikanaliz olduğunu belirtmiştir. Kişiliğin oluşumunda kültürel faktörlerin etkili olduğuna inanmıştır. Kültürel açıdan kişilik oluşumu belirtilerden çok daha önemlidir, çünkü davranışı etkileyen şey semptomlar değil, kişiliktir (Horney,1999:Akt. Kaya,2011).

Horney'e göre insanın yaşamında iki temel eğilim kişiliğin yönelticisi, belirleyicisidir. Bunlar; güven duygusu ve doyumdur. Ayrıca çocuklukta da güven duygusunun önemi vardır. İnsanların temel amaçlarının tehlikeden uzak ve emniyet içinde bir hayat sürmek olduğunu savunur (Schultz ve Schultz, 2001:Akt. Özgün, 2007).

Harry Stack SULLIVAN (1892-1949)

Sullivan, şizofreni tedavisinde kullanmış olduğu yöntemlerden ve kendisinin gerçekleştirdiği psikanaliz çalışmalarından elde ettiği deneyimleriyle kişilik kuramını oluşturmuştur ve psikanalitik yaklaşımındaki bilinçaltı ve kaygı kavramlarını değiştirmen kabul etmiştir. İnsanların anlamının yolunun, insanların kişilerarası ilişkilerinde nasıl davrandıklarını gözlemlemekten geçtiğini ve hayal ürünü ve ya gerçek kişilerarası ilişkiler olmadan kişiliğin var olamayacağını söylemiştir. Sullivan'a göre "kendi" kavramı, diğer insanlarla ilişki kurulduğunda bir anlam kazanmaktadır (Burger, 2006).

Ona göre kişinin benlik sistemi, kişilerarası ilişkilerin yarattığı anksiyeteye karşı bir tepki olarak gelişir. İnsan için önemli olan güdü, bütün hayatı boyunca başa çıkmaya çalıştığı temel yardım gereksinimi duygusudur (Gergen &Marlowe, 1971:Akt. Komitoğlu, 2009).

Erich FROMM (1900-1980)

Erich Fromm özgürlüğü, "güçsüzlüğün ve yalnızlığın dayanılmaz hali" olarak tanımlamaktadır. İnsanların zamanla bireysellik duygusu gelişir ve bunun neticesinde

kontrol edemeyeceğimiz durumların arttığına farkına varılır. Bireyler yaşam içindeki önemsizliğinin farkına varmaya başlarlar. Böyle durumlarda insanlar, önemsizlik algısına yönelik özgürlükten kaçma ve ya olumlu özgürlüğe doğru ilerleme şeklinde iki farklı yol izler (Burger, 2006).

Fromm'a göre bireyleşme süreci, insanın doğum esnasında göbek bağının anneden koparılmasıyla başlar ve bu özgürlüğe atılmış ilk adımdır. Bu ayrılıktan sonra insanın, diğer varlıklardan ve annesinden farklı olduğunu algılamaya başladığı bir süreçtir (Turan, 2009).

Kişiliği “bireysel kişilik” ve “toplumsal kişilik” olmak üzere iki kategoride değerlendirmiştir. Fromm, toplumsal kişiliğin “bir grupta yaygın yaşam tarzı ve temel deneyimler sonucu olarak gelişen, grup üyelerinin çoğunun kişilik yapısının temel çekirdeğini oluşturan seçilmiş özellikleri kapsadığını” ifade etmektedir. Fromm'a göre, eğer biz toplumsal enerjinin nasıl yönlendirildiğini ve üretici güç olarak nasıl işlendiğini görmek istiyorsak toplumsal kişiliği derinlemesine incelememiz gerekmektedir (Turan, 2009).

Biyolojik Yaklaşım

Biyolojik kuramcılarının temel yaklaşımları bazı kişilik özelliklerinin nesiller boyu kalıtsal olarak aktarılabilmesi olmuştur. Buna göre insanın özellikleri, bireyin incelenmesi, kişilik tahlili için son derece önemlidir. Kuramcılar çevresel değişkenlerden ziyade genel özellikler üzerinde durmuşlardır. Çözmek istedikleri problem ise kişilik kalıtım ilişkisi olmuştur (Yakut, 2006).

Hans EYSENCK

Eysenck kişiliğin anne babanın olumlu ya da olumsuz yönde yaptıkları ile değil bireyin biyolojik yapısına göre şekillendiğini öne sürmüştür. Özellik yaklaşımının yaptığı gibi kişiliğin ana özelliklerini belirlemek için kişilik özellikleri üzerine çalışmalar yapmış ve üç ana boyut etrafında bütün kişilik özelliklerinin toplanabildiğini söylemiştir. Bunlar; nevroz, psikotiklik ve dışadönüklük-içe dönüklüktür (Burger, 2006).

Eysenck (1967)'in biyolojik temelli teorisine göre dışa dönüklük boyutu sosyal, aktif ve girişken karakteristiği tanımlamada kullanılmaktadır. Dışa dönük kişilerin beyin uyarılma düzeyleri nispeten daha düşük olduğundan ötürü uyarıcı aramaya daha meyilli oldukları düşünülmektedir. İçe dönük kişiler ise merkezi sinir sistemi uyarılması fazla olduğundan, uyarıcı sosyal çevreden kaçınma eğilimi göstermektedirler (Özkan, 2013). Psikotiklik boyutunda yüksek puan alan kişiler, “bencil, saldırgan, mesafeli, soğuk, anlayışsız, başkalarıyla ilgilenmeyen, genel olarak başkalarının haklarına ve iyiliğine kayıtsız” olarak tanımlanmaktadır (Eysenck,1982:Akt. Burger,2006).

Eysenck (1952)'e göre bireyler tamamen dışadönük ya da nevrotik olarak adlandırılmazlar. Her birey kişiliğinde bu 3 faktörden belirli bir miktar barındırmaktadır. Bir kişi, fazlaca dışadönük, biraz nevrotik ve çok az psikotik özellikler barındırırken; diğer bir kişi fazlaca psikotik, biraz nevrotik ve çok az dışadönük özellikler barındırabilir. Özellikle içedönüklük dışadönüklük söz konusu olduğunda bireylerin çoğunluğu her iki özelliği de hemen hemen eşit oranlarda kişiliklerinde barındırır (Saymaz,2003).

Ayırıcı Özellik Yaklaşımı

Özellik yaklaşımın temelleri ilk olarak Allport, Eysenck ve Cattell'in çalışmalarıyla atılmış ve ardından pek çok araştırmacı tarafından ele alıp geliştirilerek günümüz kişisel psikolojisinde kullanılan en popüler ölçme yöntemlerinden biri haline gelmiştir (Saymaz, 2003).

Ayırıcı özellik psikologları bir süreklilik üzerinde gösterilebilecek bir dizi davranış belirlemişler ve her hangi bir kişiyi ele alıp bu süreklilik içinde bir noktaya yerleştirebileceğini öngörmüşlerdir. Ayırıcı özellik bir insanın belirli bir kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre kişiyi sınıflandıran bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın iki önemli varsayımı vardır. Birincisi kişilik özellikleri zaman içerisinde değişmez, diğeri ise kişilik özellikleri durumlara göre kararlılık gösterir (Burger, 2006).

Özellik teorilerine göre insan kişiliği, bireyin tutarlı davranışlarının göreceli olarak açıklanmasından ve bireyin davranışlarının çeşitli özelliklerinden oluşmaktadır (Tomczak, Brezewski, Sokolowski, Kaiser ve Czerniak, 2013).

Burger (2006)'a göre ayırıcı özellik yaklaşımının nitelikleri;

1-Kişinin belirli bir durumda göstereceği davranışı kestirmekle ilgilenmez. Bunun yerine sürekliliğinde belirli bir noktaya denk gelen kişinin nasıl davranacağını kestirmek ister.

2-Altında yatan mekanizmalara, diğer yaklaşımlara göre daha az vurguda bulunur.

3-Davranış ardındaki süreçleri açıklarken, insanların belirli bir özelliğe ne derece sahip olduğuna bakarlar.

4-İnsanlar arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırır.

Kişiliğin anlaşılabilmesi adına kişilik tanımları, kişiliğin temel bileşenleri, kişiliği belirleyen faktörler ve kuramlar çerçevesinde kişilik yaklaşımları verilmeye çalışılmıştır. Kişiliğin genel çerçevesinin yanında, araştırmaya konu olan kişiliğin daha özel bir boyutu olan “Kişilik Özellikleri”nin incelenmesi ve kişilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri ve kişisel değerler, birçok sonuca hizmet eden önemli psikolojik özelliklerdir (Parks-Leduc, Feldman ve Bardi, 2014). İnsanları ve ortaya koydukları davranışları tanımlayıp belirli bir kategoriye yerleştirebilmek adına daha özel ifadelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar “kişilik özellikleri” olarak ifade edilmekte ve insanların sürekli olarak davranışları ile ortaya koydukları tutarlı kalıpları oluşturmaktadır.

İnsanlar hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukça, izlenimler daha soyut hale gelir ve belirli davranış özelliklerine daha az dayanır (Akt. Kağıtçıbaşı,2006). Bu

betimleyici, soyut sıfatlara “Kişilik özelliği” adı verilir. Bunlar durağan niteliklerdir; akıllı, şüpheli, sevimli, kaba olmak gibi (Park,1986:Akt.Kağıtçıbaşı,2006). Kişilik özellikleri bir insanı diğerinden ayırır ve az çok tutarlı davranışlar sergilemesine sebep olur (Çalışkur,2008).

Cooper (1998)’a göre kişilik özellikleri, benzer durumlarda bireylerin farklı tepkiler göstermelerinin nedenlerini belirlemeye yardım etmektedir (Akt. Erişti,2010). Allport’a göre kişilik özellikleri, bireyin benzer (ancak aynı olmayan) çevresel uyarılara benzer biçimde tepki vermesini sağlayan yapıdır (Akt. Saymaz, 2003). Başay (2010)’a göre kişilik özelliği kalıcı, alışılmış, yineleyen davranışların toplamıdır

Eysenck’e (1960) göre kişilik özelliklerine, genel olarak gözlenebilen insan davranışlarından çıkarılan sonuçların düzenlenmiş unsurları denilebilir. Kişiler bu bağlamda saygılı, dürüst, mükemmeliyetçi gibi kavramları kullanarak tarif edilebilmekte ve bu özellikleri bireyin kişiliğinin bir parçası olarak görülebilmektedir (Özkan, 2013).

Somer (1998)’e göre kişilik özellikleri, duruma bağlı olarak ortaya çıkan (geçici) duygusal tepkiler, insanların hem kendilerini, hem de başkalarını anlamak ve tanımlamak için kullandığı kavramlardır (Akt. Tomrukçu,2008). Kişilik özelliklerinin bir fonksiyonu da, kişilerin içsel deneyimlerini ve gözlenebilen davranışlarını tanımlamak, sınıflamak ve özetlemektir (John ve diğerleri, 1991:Akt. Tomrukçu, 2008).

Dildeki kişilik özelliği ve duygu, durum terimlerinin farklılaşmasının insanlar için fonksiyonel bir önemi vardır. Kişilik özellikleri, insanların geçmişteki deneyimlerine dayanarak şimdiki zamanı tahmin etme, açıklama ve sosyal davranışlarını kontrol etmelerine imkân sağlarken, duygu durum kavramları mevcut durumun değişmesiyle kontrol edilebilecek davranışları belirtmektedirler (Somer,1998: Akt.Tomrukçu, 2008).

Bireysel farklılıkların çeşitliği neredeyse sınırsızdır. Bu farklılıklar, insanların başkalarıyla günlük etkileşimlerinde çoğunlukla önemsenmemiş ve fark edilmemiştir

(Goldberg, 1990). Araştırmacılar bu farklılıkları ortak noktalarda birleştirerek tanımlamaları kolaylaştırmak istemişlerdir.

Kişilik ile ilgili ortaya koyulan görüşlerin zaman içinde yapılan çalışmalar sayesinde Beş faktör çatısı altında toplanabileceği görülmüştür. Bu faktörler dışadönüklük, duygusal denge/nevrotizm, yumuşak başlılık, sorumluluk ve deneyime açıklık/kültür olarak birçok kültürler arası çalışmada doğrulanmıştır (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009). Fiziksel zelliklerin aksine, kişilik özellikleri doğrudan ölçülemez ve bunun yerine açık ve gizli davranış kalıplarının karmaşıklığından anlam çıkarılması gerekir (McCrae & Costa, 1997).

Kişilik özelliklerini somutlaştırmaya yönelik tarihte bir çok çalışma yapılmıştır. Bu alışmalar neredeyse bir asırdır sürmekte ve kültürel uyarlamalar ile zenginleştirilmektedir. Son yıllarda kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik en önde gelen araştırmaların “Beş Faktör” kişilik çalışmaları etrafında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu çalışmaların tarihçesini incelemek araştırma bütünlüğüne katkı sağlayacaktır.

Beş Faktör Kişilik zellikleri alışmaları

Dünyanın hemen hemen her dilinde insan kişiliğini açıklamak için kullanılan pek çok sıfat ve deyim vardır. Kişiliği lmeye çalışan araştırmacılar, bu sıfat ve deyimleri kullanarak kişiliği ölçmeye çalışmışlardır (Yeşilyaprak,2011). Örneğin, kişilik araştırmalarının ilk yıllarında İngilizce sözcüklerde yer alan ve insan davranışlarını ayırt etme potansiyeli taşıdığı düşünülen 18.000 sözcük belirlenmiştir. Sonraki yıllarda bu sözcükler ayıklanarak belirlenen 3.500 tanesinin durağan kişilik özelliklerini yansıttığına karar verilmiştir (Crant,2006:Akt. Yeşilyaprak,2011).

Kişilik özellikleriyle ilgili bu sözcüklerin sayısal olarak çok fazla olması kişilik psikologlarını daha pratik ve yeni yöntem arayışına itmiştir. Bu süreçte kişilikle ilgili sözcüklerin çeşitli kategoriler altında toplanması çabası içine girilmiş ve çeşitli sınıflamalar oluşturulmuştur. Kişilik özelliklerini sınıflandırma çabalarının nedeni, binlerce kişilik özelliğini daha az sayıdaki ana faktörler altında toplayarak kişiliğini anlama ve lme işlemini kolaylaştırmak içindir (Yeşilyaprak,2011).

Bireye ait özelliklerin sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar Goldberg (1995) göre Galton'ın görüşleri ile başlamış daha sonra Thurstone'un faktör analizi konusundaki çalışmaları ile hızlanmıştır (Akt. Somer,2001). Yapılan çalışmalar sonucunda, Thurston (1934) kişilik faktörlerinin genel sayısını doğru bulmuştur. Koleksiyonundaki 60 özellik sıfatını kendine özgü birleştirerek bugünün büyük beş yapısının oluşmasına katkı sağlamıştır (Akt. Goldberg, 1993). Allport ve Odbert, 1936 yılında yaptığı çalışmayla kişilik özelliklerinin belirlenmesi adına Thurston'un çalışmalarının ötesine geçmiş ve kişilik özelliklerini dahada sınırlandırmıştır. Raymond Cattell (1946), bu listeye faktör analizi uygulayarak 16 temel kişilik özelliğinden (sıcakkanlılık, problem çözme, canlılık, kurallara bağlılık, strese dayanıklılık, girişkenlik, baskınlık, duyarlılık, ihtiyatlılık, soyut düşünme, kendini sorgulama, değişimlere açıklık, mükemmeliyetçilik, kendine yeterlik, gerginlik, ketumluk) oluşan bir liste elde etmiştir. Bu özellik yaklaşımı, Beş Faktor Modeli'nin temelini oluşturmuştur (İlhan, 2009).

Fiske, 1949 yılında Cattell'in çalışmalarındaki bulgularda hata olabileceğini ve 16 faktörün aslında beş faktör ile (dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge, yeniliklere açık olma) açıklanabileceğini öne sürmüştür (İlhan,2009). İlerleyen yıllarda Norman (1963) ise beş faktör terimleri olarak dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge ve kültür'ü sıklıkla kullanmıştır (Akt. McCrae&John, 1992). Morgan (1999)'ün belirttiğine göre, beş faktör kişilik modelini günümüzdeki kullanım şekliyle ortaya çıkaran Warren Norman'dır (Akt. İlhan,2009). Goldberg (1992)'in aktardığına göre ise, beş büyük faktör modeli ilk olarak Tupes ve Christal (1961) tarafından keşfedilmiştir.

Bu arada kendi çalışmalarını gerçekleştirmekte olan Costa ve McCrae (1985), kendilerinin NEO-PI adını verdikleri, dışa dönüklük, nevrozizm ve deneyime açıklık boyutlarından oluşan kendi kişilik envanterlerini geliştirmişlerdir (Apple, 2011:Akt. Tekin,2012). Costa ve McCrae, daha sonra bu kavramlara uzlaşabilirlik (agreeableness) ve sorumluluk (conscientiousness) kavramlarını da ekleyerek beş faktörlü bir kişilik modeli geliştirmişlerdir (Sayın&Aslan, 2005).

Digman (1990) ise yapmış olduğu çalışma sonucunda, beş faktör kişilik modelinin boyutlarını Dışadönüklük/İçe Dönüklük, Dostluk/Düşmanlık, Sorumluluk ve Nevrotizm/Duygusal Denge olarak ifade etmiştir.

Goldberg, beş faktör yapısı üzerine yapmış olduğu çalışmalar neticesinde, beş faktör yapısını daha da geliştirerek biri elli diğeri yüz maddeden oluşan iki adet ölçek ortaya çıkarmıştır (Tekin, 2012). Goldberg (1992), beş faktörü aşağıdaki gibi numaralandırılmış ve sınıflandırılmıştır: I.Dışa dönüklük, II.Uyumluluk, III.Sorumluluk, IV.Duygusal denge(Nevrotizm vs.) ve V.Kültür, Entellektüel ya da Açıklık.

Costa ve McCrae (1995) yaptıkları çalışmada, yıllardır psikologların bildiği soyut düzeydeki kişilik özelliklerinin hiyerarşisi düzenlenmiştir. Belirli özellikler bir araya toplanmış ve geniş boyutta tanımlanmıştır. Ama özelliklerin alt düzeylerindeki ayrıntılar konusunda mutabakat daha az olurken, FFM'nin en üst düzeyde kişinin bireysel farklılıklarını makul ölçüde karşıladığı açıkça ortaya çıkmıştır.

Beş faktör modeli, kişiliğin beş genel boyutunu ve bunların içerdiği özgül kişilik özelliklerini hiyerarşik bir sıralama içinde vermektedir. Doğal dillerdeki kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlardan oluşan “5FKM (FFM)” kişilikteki bireysel farklılıkları değerlendirir. Son zamanlarda üzerinde çalışılan ve genel anlamda kabul gören beş faktör modeli kişilikteki bireysel farklılıkları dikkate almakta ve kişilik özelliklerinin önemli bir sınıflamasını sunmaktadır (Sevi, 2009). Beş Etmen Modelindeki kişilik özellikleri, insan kişilik alanını, hasis ve kapsamlı bir biçimde tanımlamıştır (Leung&Bozionelos,2004:Akt. Erişti,2010).

Goldberg(1985) göre Beş-faktör kişilik modeli, özellikle 1985'ten sonra üzerinde çok sayıda araştırmalar yapılan ve bu araştırmaların dünyadaki birçok ülkede sürdürülmeye devam edildiği bir kişilik boyutları sınıflamasıdır ve bu model üzerinde git gide artan ve bir görüş birliğine varılmaktadır(Akt. Somer, 2001). Araştırmacılar tarafından kişilik özelliği tanımlayan sıfatlarla yapılan çalışmalar sonucunda beş temel faktörün güçlü olarak ortaya çıktığı görülmüştür (Kaya, 2011).

Goldberg ve arkadaşları tarafından oluşturulan “Beş Faktör Modeli”ne göre, dışa dönüklük boyutundan yüksek skorlar alanların histriyonik ve narsistik kişilik bozukluğuna; bu boyutta düşük skorlar alanların çekingen ve şizoid kişilik bozukluğuna sahip olması olasıdır. Düşük özdisiplin skoruna sahip olanlarda ise antisosyal kişilik bozukluğu, uzlaşılabilirlik boyutundan düşük skorlar alanlarda paranoid, antisosyal ve narsistik kişilik bozukluğunun görülmesi söz konusu iken uzlaşılabilirlik boyutundaki yüksek skorların ise bağımlı kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu düşünölmüştür (Costa ve McCrae 1989: Akt. Şenyuva, 2007).

Beş faktör modeli ve Büyük Beş terimleri son yıllarda popüler hale gelmiş olsa da modelin kendisi hakkında bazı karışıklıklar vardır (Costa&McCrae, 1992). John(1989)’a göre bu karışıklığın bir parçası, çok farklı Büyük Beş’lerin olmasından kaynaklanmaktadır (Akt. Costa&McCrae, 1992).

Digman (1990) yapmış olduğu çalışmasında, araştırmacıların tarihsel süreçte ortaya koymuş oldukları kişilik özelliklerinin alt boyutlarını şu şekilde tabloştırmıştır:

Tablo-4: Kişilik Özellikleri Alt Boyutları

	I	II	III	IV	V
Fiske (1949)	Sosyal uyum	Uyumluluk	Başarma arzusu	Duygusal denge	Sorgulayıcı akıl
Eysenck (1970)	Dışa dönüklük	Psikotizm		Nevrotizm	-
Tupes & Christal (1961)	Dışa dönüklük	Uyumluluk	Güvenirlilik	Duygusallık	Kültür
Norman (1963)	Dışa dönüklük	Uyumluluk	Sorumluluk	Duygu	Kültür
Borgatta (1964)	İddialı	Sempatik		Duygusallık	Zeka
Cattell (1957)	Dışa dönüklük	Uyumluluk	Süperego dayanıklılığı	Kaygı	Zeka
Guilford (1975)	Sosyal aktivite	Paranoid yapı	İçsel düşünce	Duygusal denge	-
Digman (1988)	Dışa dönüklük	Arkadaşlık uyumu	Başarma arzusu	Nevrotizm	Akıl
Hogan (1986)	Sosyallik & Hırs	Sempatik	Sağduyu		Zeka
Costa & McCrae (1985)	Dışa dönüklük	Uyumluluk	Sorumluluk	Nevrotizm	Açıklık
Peabody & Goldberg (1989)	Güç	Aşk	Çalışma	Etki	Akıl
Buss & Plomin (1984)	Aktivite	Sosyallik	Dürtüsellik	Duygusallık	-
Tellegen (1985)	Olumlu duygu	-	Zorlama	Olumsuz duygu	-
Lorr (1986)	Kişilerarası ilişki	Sosyalleşme düzeyi	Öz -Kontrol	Duygusal denge	Bağımsız

Kaynak: Digman, 1990

Dünyada beş büyük faktör ile ilgili çalışmalar yapılırken Türkiye’de bu çalışmaların kültürel uyarlamalarına ağırlık verilmiştir.

Dile dayalı bir hipoteze bağlı olarak geliştirilen Beş faktör modelinin, Somer (1998) yaptığı çalışmanın dilimizdeki kişilik özellikleriyle desteklenmesi kültürümüze uygun, çok boyutlu kişilik özelliklerini ölçmek için önemli bir temel oluşturmuştur (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

Costa ve McCrae (1987) tarafından geliştirilen ve Türkçe’ye uyarlaması yapılan (Gülgöz, 2002) NEO-PI-R ile Somer ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)’nin dışında Türkiye’de, patolojik olmayan bireylerin kişilik yapılarını ölçebilecek kişilik testi bulunmamaktadır (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

Günümüzde kişilik ile ilgili araştırmalarda en çok kullanılan kişilik boyutları, Beş faktör kişilik ölçeğinden elde edilen temel faktörlerden oluşmaktadır. Bu boyutların derinlemesine incelenmesi, kişilikle ilgili çizgilerin netleştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Beş Temel Kişilik Faktörleri

Faktör I. Dışadönüklük

Dışadönüklük, Carl Jung’un kişilik teorisi kökenli bir terimdir. Özel deneyimden daha çok dış dünyaya yönelme anlamındadır (Ünaldı, Bardakçı, Dolaş ve Arpacı, 2013). Jung’a göre dışa dönük tutum kişiyi dış ve nesnel dünyaya, içe dönük tutum ise onu içsel ve öznel dünyaya yöneltir. Her iki karşıt tutum kişilik yapısı içinde birlikte bulunurlar. Genellikle, bir tutum egemen ve bilinçli iken diğeri bastırılmış ve bilinçsizdir (Akt. Izgar,2008).

Chew&Dillon (2014) göre ise dışa dönüklük eğilimi, başkalarının arkadaş tercihi ve arama eğiliminin yanı sıra aktif ve sempatik olmayla karakterize edilmektedir. Dışa dönüklerin teşvik edilmeye ihtiyaçları vardır. Dışa dönük bireylerin özellikleri; sosyal, konuşkan, iyimser, iddialı, kendine güvenen, ödül peşinde koşan, sempatik ve enerjik (Parks-Leduc ve ark., 2014).

Bu faktörün özellikleri, Eysenck'in, dışadönüklük boyutu ile oldukça fazla benzerlik göstermektedir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Eysenck ve Rachman (1965)'a göre içedönüklük-dışadönüklük, bir kişinin temel yönelimin kendine ya da dış dünyaya dönük olma derecesini anlatmak için kullanılır. Ölçeğin içedönüklük ucundaki kişiler utangaçtırlar ve tek başlarına çalışmayı yeğlerler; özellikle duygusal stres ya da çatışma zamanlarında tek başlarına olma eğilimindedirler. Dışadönüklük ucundaki kişiler ise sosyal kişilerdir ve başka insanlarla daha doğrudan teması gerektiren uğraşları yeğlerler; stres zamanlarında iş birliği ararlar (Akt. Atkinson ve Ark.,2008).

Wayne ve diğerleri (2003)'ne göre dışadönükler, enerjik ve pozitiflerdir. Dışadönük bireyler yüksek enerjileri sayesinde daha üretkendir ve içedönük bireylere göre kendilerini daha az yorgun hissederler. Ayrıca dışadönük bireyler olayların olumlu taraflarını ele aldıkları için daha az stres yaşarlar (Mete,2006).

Dışa dönüklerin, içe dönüklerden daha yakın ve samimi ilişkiler kurdukları, çevresi tarafından sevilen, cana yakın, neşeli ve eğlenceli olarak algılandıkları buna karşın içe dönüklerin sessiz çekingen, utangaç, sıkılgan bireyler oldukları görülmüştür (Saymaz, 2003).

Faktör II. Yumuşak Başlılık, Uyumluluk

Araştırmacılar bu faktörü güven, dürüstlük, elseverlik, uyma / itaat, alçakgönüllülük ve merhametlilik alt boyutları ile tanımlamaktadır. Yumuşak başlılık faktöründe yüksek olan kişiler, başkalarını seven, verici olan, sosyal ilgisi olan insanlardır (Somer ve ark., 2002).

Sosyal uyum olarak da ifade edilen bu boyuttan yüksek puan alan bireylerin özellikleri güvenilirlik, sadakat ve yardımseverliktir. Az puan alan bireylerin ise düşmanca ve özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Uyumluluğu düşük olan bireyler değerleri ve inançları için kavgayı bile göze alabilirlerken uyumlu bireyler daha az kavga davranışında bulunurlar (Burger, 2006).

Uyumluluk, bireylerin içsel yönelimleri ile ilişkilidir. Uyumluluk düzeyi yüksek bireyler, iş birliği yapmaya yatkın, takım çalışmasına kolayca adapte olabilen, güvenilir ve arkadaş canlısı kimselerdir. Uyumluluk düzeyi düşük bireyler ise, asabi, acımasız, uyumsuz ve sürekli muhalefet etmeyi seven kimselerdir (Yeşilyaprak,2011).

Park-Leduc ve ark., (2014) göre uyumlu bireyler diğerlerine karşı yardımseverdir ve onlarla işbirliği yaparlar.Uyumlu bireylerin özellikleri; yardımsever, iyi huylu, işbirlikçi, sempatik, güvenen ve bağışlayıcıdır.

Ünaldı ve ark., (2013) göre uyumluluk, işbirliği yapan, fedakar, genellikle sıcakkanlı, uyumlu ve başkalarına güvenen bir duruş gerektirir.Uyumsuzluk, soğuk, duygusuz, bencil, çıkarıcı ve rekabetçi bireyler olarak karakterize edilir.

Barrick ve Mount (1991)'a göre bu boyut ile ilişkili özellikler nazik, yumuşak başlı, çabuk güvenen, iyi huylu, iş birliği yapan, hoş görülü, merhametli ve sabırlı değildir. Chew&Dillon (2014)'a göre ise uyumlu bireylerin özellikleri şöyledir; sevecen olma, iyi huylu, çatışmadan kaçınma ve iş birliğine istekli olma eğilimidir.

Sneed (2002)'e göre yumuşak başlılıkla ilgili sınıflandırmalar, bireyin düşünce, davranış ve duygularında şefkatten düşmanlığa kadar kişilerarası uyumun niteliğini değerlendirmek için kullanılır. Yumuşak başlılık düzeyi fazla olan bireylerin yardımsever, bağışlayıcı, iyi huylu, dürüst, saf, güvenli ve yumuşak kalpli gibi özelliklere sahip olduğu; yumuşak başlılık düzeyi düşük olan kişilerin merhametsiz, sinirli, güvensiz, kötümser, işbirliğine kapalı, kaba, çıkarıcı ve intikamcı özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir (Metz,2006).

Burger (2006)'a göre uyumluluk boyutu, bireyin kişisel ilişkilere yönelme düzeyini etkilemektedir. Uyumlu insan birlikte çalışmayı seven, kibar, arkadaşça davranan, güven veren, yumuşak kalpli ve hoşgörülüdür.

Graziano ve arkadaşları (1996) yapmış oldukları çalışmada, uyumluluk boyutunun ortaya koyduğu kişilik özellikleri ile ilgili olarak şunları ifade etmişlerdir; uyumluluk kişilik boyutunun özelliklerine sahip olan bireyler, standart bireylere nazaran arkadaş

ilişkilerinde daha uzun birliktelikler kurabilmektedirler. Bununla birlikte bu bireyler, anlayışlılık, nezaket, cömertlik, yardımseverlik gibi özellikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Yine bu bireyler, çevresindeki bireylerin mutlulukları için kendi ilgi alanlarından ve zevklerinden vazgeçebilmektedirler, bu bireylerin bakış açısına göre, genel olarak tüm insanlar dürüst, iyi niyetli ve açık sözlüdürler (Puher, 2009: Akt. Tekin, 2012).

Faktör III. Sorumluluk / Öz Disiplin

Sorumluluk ısrar, öngütlenme ve motivasyon gibi hedefe yönelik davranışların sergilenmesi eğilimidir (Chew&Dillon, 2014). Park-Leduc ve ark., (2014) göre bu özellik boyutu, dürtüleri ve hedefe yönelik davranışı kontrol eden sosyal bir reçetedir. Sorumlu bireylerin özellikleri; düzenli, sorumlu, güvenilir, temiz, etkili ve başarıyı amaçlayandır.

Burger (2006)'a göre ise bu boyut, bireyin ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğunu ifade eder. Bu boyuttan yüksek puan alanlar düzenli, planlı yaşayan, kararlı bireyler olarak nitelendirilirken, az puan alan bireyler dikkatsiz ve dikkati kolay dağılan, güvenilirmez kişiler olarak nitelendirilmektedir.

Ünaldı ve ark. (2013) göre sorumluluk, genelde kendini öz kontrolle gösterir ve kişinin konuya organize, verimli, etkili ve ciddi yaklaşmasını sağlar. Sorumsuz insanlar, başkalarına karşı dikkatsiz, dürtüsel, dağınık, gelecek yerine şimdiye odaklı olma eğilimindedir.

Sorumluluk, güvenilirliği yansıtır. Bu boyut ile ilişkili özellikler dikkatli, titiz, güvenilir, düzenli ve gayretli olmaktır. Diğerleri bu özelliklerin yanına çok çalışkan, başarı odaklı ve azimli olmayı da eklemişlerdir (Barrick ve Mount, 1991).

Costa, McCrae ve Dye (1991), bu faktörün hem ilerletici hem de ketleyici yönlerinin olduğuna işaret etmekte ve önceleri bu faktörü tanımlamak için yön kavramını düşündüklerini belirtmektedirler. Faktörün ilerletici yönü, başarı ihtiyacı ve çalışma kararlılığında görülürken, ketleyici yönü ahlaki titizlilik ve tedbirlilik özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörü temsil etmek üzere yeterlilik, düzen, titizlik,

görevşinaslık, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlilik alt boyutları önerilmiştir (Somer ve ark., 2002).

Faktör IV. Duygusal Denge / Dengesizlik / Nevrotizm

Bu faktör Nörotizm olarak da adlandırılmakta olup, çeşitli araştırmalarda endişeli, güvensiz, kendisiyle uğraşan, sınırlı, kaygılı gibi özelliklerle tanımlanmaktadır (Somer ve ark., 2002). Barrick ve Mount (1991)'un belirttiğine göre ise nevroitiklik hassas, duygusal ve olumsuz duyguları yaşamaya eğilimli olmaktadır. Bu faktör ile ilişkili ortak özellikler kaygılı, depresif, kızgın, utangaç, duygusal ve güvensiz olmaktır (Akt. Chew&Dillon, 2014).

Nörotizm, insanların duygusal dengesizliğiyle ilgilidir. Olumsuz duyguları, öfkeyi, şaşkınlığı, üzüntü ve utancı kapsar. Herhangi bir ruhsal bozukluğun varlığı anlamına gelmez. Nevrotik insanlar düşük benlik saygısına sahip, psikolojik uyumsuz, hassas ve olumsuz duyguları yaşamaya daha yatkındır (Ünaldı ve ark., 2013).

Nevrotizm düzeyi yüksek olan insanlar, kaygılı, kırılabilir ve hep kendilerine odaklanmış olurlar. Nevrotiklik düzeyi düşük olan insanlar ise duygusal açıdan dengeli ve sakin, soğukkanlı hatta duygusuz olurlar (Yeşilyaprak,2011). Duygusal dengeli olan insanlar genellikle daha az olumsuz olma eğilimindedirler. Onlar kolayca üzülmeyen ve sağlıklı başa çıkma stratejileri vardır. Duygusal dengeli bireylerin özellikleri; sakin, kendine güvenen, kararlı, dayanıklı ve dengelidir (Park-Leduc ve ark., 2014).

Bu sınıflandırmaya göre nevrotizim, duygusal uyumsuzluk, dengesizlik anlamına gelmektedir.

Faktör V. Deneyime Açıklık / Gelişime Açıklık / Zeka / Kültür

Beşinci faktör, modelde araştırmacıların üzerinde en az görüş birliğine vardıkları faktördür. Bu faktör bazı araştırmacılar tarafından zeka, diğer bazıları tarafından kültür ve bazıları tarafından da deneyime açıklık olarak adlandırılmıştır. Faktörün tanımlayıcı özellikleri arasında analitik, karmaşık, meraklı, bağımsız, yaratıcı, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur,

değişikliği seven, artistik, açık fikirli gibi sıfatlar yer almaktadır (Somer ve ark., 2002).

Chew&Dillon (2014) göre deneyime açıklık, çeşitli ve yaygın yeni deneyim alanlarına eğilimli olma anlamındadır. Park-Leduc ve ark., (2014) deneyime açık kişilerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır; meraklı, entelektüel, hayalperest, yaratıcı, yenilikçi ve esnektir.

Aktaş (2006), bu özelliklere sahip bireylerin özellikle değişim yaşayan örgütlerde yaratıcılıkları ile oldukça fonksiyonel fayda sağlayacaklarını, açıklık boyutu düşük olan kişilerin ise daha geleneksel olduklarını söylemektedir. Yeşilyaprak (2011)'a göre yaşantılara açık olan bireyler, yeni ve farklı yaşantılar geçirmeye, yeni fikirleri öğrenmeye meraklıdırlar. Bu insanlar yenilikçi, araştırmacı, hayal dünyası geniş ve açık fikirli kimselerdir. Yeni yaşantılara kapalı bireyler ise, geleneksel, değişiklikten hoşlanmayan, tersine hep aynı aktiviteleri yapan, rutini seven kişilerdir.

Deneyime açıklık, tartışmalı ve karmaşık bir faktördür. Mecazen “açıklık” alışılmamış düşünme ve davranış tarzı olan, hayalci, meraklı, oluşturmacı özellikleri ve estetik zevki benimsemeye istekli anlamına gelir. Açık insanlar yeni deneyimlere şiddetle bağlıdırlar ve bunun zekayla nispeten az da olsa bir bağlantısı vardır (Ünaldı ve ark., 2013).

McCrae ve Costa (1985)'ya göre gelişime açık olan bireylerin geleneksel cinsiyet rollerini kabul etmeyen, yeni tecrübeler kazanmaya istekli, sınavlara yönelik mizahi bir bakışa sahip ve kurallar konusunda esnek bir yapıları vardır. Bu bireyler daha çok kendine özgü davranmayı tercih ederler. Cesur ve iç görü sahibi insanlardır (Demirkan, 2006).

Peabody ve Goldberg (1989), McCrae ve Costa'nın zekanın kontrollü yönünü değil, ifade edici yönünü deneyime açıklık boyutu ile ilgili gördüklerini, ancak bunun doğru olabilmesi için, gerekli bir koşulun bulunmadığını belirtmektedirler: Bu koşul, bu iki değişken tipinin aynı faktörden (zeka) değil, farklı faktörlerden yük alması gereğidir. Oysa yazarlar, çeşitli araştırma sonuçlarını incelediklerinde, bu koşulun sağlanamadığının görüldüğünü ifade etmektedirler. Araştırmacılar, inceledikleri 16

çalışmanın 14'ün de, bu iki değişkenin en yüksek yüklerini, aynı faktörden aldığına dikkat çekmektedirler. Peabody ve Goldberg, birçok veri seti ile tekrarladıkları analizlerinde bu faktörün zeka faktörü olarak isimlendirilebileceği sonucuna vardıklarını da belirtmişlerdir (Sevi, 2009).

Kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan Beş Büyük Faktör çalışmaları incelenmiştir. Araştırmada kişilik özellikleriyle ilişkili olduğu düşünülen bir diğer kavram olan “Psikolojik Sağlık” kavramı üzerinde durulacaktır.

Kişisel özellikler doğuştan gelir ve yaşam içinde kazanılan yeterlikleri de içinde barındırır. Bu yeterlikler; özel ihtiyaçları, bireyin güçlü ve zayıf yönlerini, cinsiyeti, kişiliği, zekâyı ve yaşı içermektedir. Bireyin sahip olduğu bazı kişisel özellikler farklı ortamlara uyum sağlamada, sorunlarla baş etmede kişiye kolaylık sağlarken bazı kişisel özellikler ise böyle durumlarda zorluklar çıkarmaktadır (Rhodes ve Brown, 1991:Akt. Özcan,2005).

Bireyin hayatta karşılaştığı engellere karşı, hayatına olumlu bir şekilde devam edebilmesi adına kişilik özellikleri yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bireylere zorluklar karşısında en çok yardımcı olan özelliklerden biri olan psikolojik sağlamlığın yakından incelenmesinde fayda vardır.

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİ

Psikolojik Sağlamlık Kavramı

Ülkemizde yakın zamana kadar psikolojik sağlamlık/yılmazlık konusunda çok az araştırma yapılmıştır. Latince bir kökenden türeyen “resilience” kavramına ilişkin ilk araştırmalar sonucunda dilimize “Yılmazlık” olarak girmiştir. Sonraki çalışmalarda bu kavramın yanı sıra “Dayanıklılık” kavramının da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde yapılan çalışmaların bir çoğunda “Psikolojik sağlamlık” kavramının daha sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada “resilience” kavramının karşılığı “Psikolojik sağlamlık” olarak kullanılacaktır.

Rutter (1990)’a göre psikolojik sağlamlık; bireyin, yaşamın bazı aşamalarında stresli ve riskli durumlarla karşı karşıya kalabilmesi ve bu durumlara olumlu bir şekilde uyum sağlayabilmesidir (Akt. Oktan,2008).

Cicchetti (2010)’ye göre dayanıklılık önemli tehdit, şiddetli sıkıntı ve ya travma durumunda olumlu uyuma ulaşılmasını sağlayan gelişimsel dinamik bir süreç olarak kavramsallaştırılır.

Dayanıklılık, Klohnen (1996) tarafından dışsal ve içsel stresörlere karşı başarılı ve esnek bir uyum sağlama kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Eskin, 2011).

Psikolojik sağlamlık, uyum ya da gelişimi engelleyen ciddi tehditlere rağmen iyi sonuçlar almayla karakterize edilen olayların sınıflaması anlamındadır. Sağlamlık araştırmalarının amacı, iyi sonuçlar alabilmek için süreçleri anlamaktır (Masten, 1999b; Masten & Coatsworth, 1998: Akt. Masten, 2001).

Dayanıklılık, esneklik ya da tekrar eski biçimini almayla ilişkilidir. Dayanıklı kişiler, stres ve olumsuz koşullar karşısında mücadele etme, var olmayı sürdürme ve gelişip üstün gelme yetenekleri sergiler (Garnezy, 1991:Akt. Eminağaoğlu, 2006). Dayanıklılık, zorluk karşısında gelişebilmenin kişisel niteliklerini barındırır (Connor&Davidson, 2003). Dayanıklılık, duygusal dayanma gücünü çağırıştırır ve hayatın talihsizlikleri ardından cesaret ve uyum gösteren kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (Wagnild & Young, 1990).

Yılmazlık, gelişimsel risklere, şiddetli stresörlere ve ya kronik sıkıntılara rağmen sonuç olarak iyi uyumu ifade eder. Gelişimsel görevlerin gerçekleştirilmesini engelleyen sıkıntılara rağmen yerine getirilmesi yılmazlık olarak değerlendirilir ve bir süreçtir (Masten, 1994:Akt. Onat, 2010).

Masten ve diğerleri (1990) yılmazlığı daha genel bir ifadeyle “zorlayıcı ve tehdit edici koşullara rağmen başarılı bir adaptasyon yeteneğine sahip olmak, bu süreçte gayret göstermek ve sonuçta da başarılı olmaktır” diye tanımlar (Akt. Gürkan,2006).

Masten ve Reed (2005) yılmazlık gösteren kişilerin olağanüstü bir gelişim göstermediğini, aksine bu bireylerin güç koşullarda normal gelişim gösteren kişiler olduğunu belirtmiştir (Akt. Demirbaş, 2010).

Bonanno (2004)'ya göre dayanıklı insanlar, olumlu olumsuz yaşam olaylarını yönetmemize ve yüzleşmemize yardım etmektedir. Dayanıklı insanlar değiştirilemez, zorunlu durumlar ve engeller karşısında devam ederler (Akt. Padesky&Mooney, 2012).

Smokowski, Reynolds ve Bezruczko (1999) ergenlerde dayanıklılığın yapısını açıklarken iki aşmadan söz etmişlerdir. İlk olarak kişi önemli bir yaşam olayına ve ya zorluğuna maruz kalmış ve ya tehdit altında bulunmuş olmalıdır. Bu durum kişinin yüksek risk altında olduğu ve ya böyle bir durumla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. İkinci olarak birey riskli duruma karşı uyum gösterir ve normal gelişimine devam eder. Bu iki aşamayı yaşayan kimseler dayanıklı olarak adlandırılmaktadır. Başka bir anlatımla ne sadece olumsuz yaşam olaylarına maruz kalmış olmak ne de hiçbir yaşam zorluğuna maruz kalmadan yüksek uyum düzeyi göstermek dayanıklılık için yeterli bir koşuldur. Dayanıklılığın gerekli ve yeterli koşulu olarak kişinin her iki koşulu da yerine getirmiş olması gerekmektedir (Akt. Eskin, 2011).

Genel bir ifadeyle psikolojik sağlamlık, bireyin hayatta karşılaştığı sorunları sağlıklı bir şekilde karşılayabilmesi ve karşılaşılan engelleri aşarak hayata olumlu yönde uyum sağlayabilmesidir.

Psikolojik yönden sağlam, yılmaz olarak ifade edilen bireylerin bazı özellikleri vardır. Siebert (2005) göre yılmazlık kavramı bireylerde aşağıdaki özellikleri işaret eder:

- Süre gelen bozucu değişikliğin yüksek seviyeleriyle başa çıkmak,
- Sürekli baskı altında sağlığını ve enerjisini koruyabilmek,
- Aksiliklerden sonra kolayca toparlanmak zorlukların üstesinden gelmek,
- Eskisi artık mümkün olmadığında yeni bir çalışma ve yaşam şekliyle hayatını değiştirebilmek,
- Tüm bunları bazı unsurların çalışmasını engellemeden ve ya zarar verici yolların dışında gerçekleştirmek (Akt. Ünüvar, 2012).

Flach (1997)'e göre ise, yılmaz bireylerin özellikleri; yüksek özsaygı, düşünce ve davranışta bağımsızlık, diğer insanlarla etkileşime girme ve çok sayıda yakın arkadaşına sahip olma, yüksek düzeyde kişisel disiplin ve sorumluluk duygusu, özel yeteneklerini geliştirmesi ve tanınması, yeni bakış açılarına açık olma, hayal kurmaya istekli olma, geniş ilgi alanı, keskin bir mizah anlayışı, empatik ilişki kurabilme yeteneği, stres toleransının yüksek olması, yaşama bağlı olma ve yaşamındaki deneyimlerini, yaşamın anlamını yorumladığı bir felsefi çerçeveye sahip olma olarak sıralanmıştır (Akt. Kurt, 2013).

Eskin (2011)'e göre dayanıksız kişilerle karşılaştırıldığında dayanıklı kimselerin;

- Daha fazla iyimser kişiler oldukları gösterilmiştir (Scheier ve Carver,1987 ; Folkman ve Lazarus,1985).
- Daha iyi sosyal beceriye sahip oldukları görülmektedir (Olsson, Bond ve Burns,2003 ; Rouse, Ingersoll ve Orr,1998 ; Smokowski ve ark., 1999).
- Daha iyi sorun çözme becerisine sahip oldukları görülmektedir (Rouse, Ingersoll ve Orr,1998 ; Smokowski, Reynolds ve Bezruczko,1999 ; Dumont ve Provost,1999).
- Daha yüksek benlik saygısına ve özyeterlik duygusuna sahip oldukları anlaşılmaktadır (Bandura,1986 ; Dekovic,1999 ; Kinard,1998 ; Luthar, Cichetti ve Becker,2000).

- Daha yüksek akademik başarıya sahip oldukları görülmektedir (Dekovic,1999 ; Smokowski, Reynolds ve Bezruczko,1999).
- Daha yüksek zeka düzeyine sahip oldukları belirtilmektedir (Kinard,1998 ; Klohnen,1996 ; Smokowski, Reynolds ve Bezruczko,1999).
- Daha fazla olumlu gelecek yönelimine sahip oldukları anlaşılmaktadır (Maluccio,2002 ; Smokowski, Reynolds ve Bezruczko,1999).
- Daha duyarlı kimseler olduğu belirtilmektedir (Rouse, Ingersoll ve Orr,1998).
- Daha androjen (hem kadınsı hem ed erkeksi özelliklerin birlikte görüldüğü kimseleri anlatan bir terim) bir özelliğe sahip oldukları belirtilmektedir (Rouse, Ingersoll ve Orr,1998). Buna göre dayanıklı kadınların daha maceracı ve girişken, dayanıklı erkeklerin ise daha sosyal algılı ve duygusal tepki verir düzeyde oldukları bulunmuştur.
- Daha fazla sosyal desteğe sahip kimseler olduğu gösterilmiştir (Masten,2001).

Rutter (1987) dayanıklılığı, bireyleri psikotik bozukluklardan koruyan tampon faktör olarak tanımlamış ve dayanıklı bireyleri öz saygısı olan, öz yeterlik inancı olan, problem çözme becerilerine sahip ve tatmin edici kişilerarası ilişkiler kurabilenler olarak belirtmiştir (Akt. Wagnild&Young, 1993).

Araştırmacıların, psikolojik sağlık kavramında üzerinde durdukları bazı noktalar vardır. Norman (2000) psikolojik sağlık ile ilgili üç önemli noktayı vurgulamaktadır. Bunlar;

(a) Psikolojik sağlık bireyin sabit bir özelliği değildir. Aksine, psikolojik sağlık çevresel ve kişisel faktörlerin etkileşimi ile oluşan değişken bir süreç ve bu sürecin sonucudur.

(b) Olumsuz yaşam olayları zamanla bireyi güçlendirir. Stres yaratan faktörler, bazı değişkenlerin varlığına ve ya yokluğuna bağlı olarak daha fazla uyumsuzluk yerine kendini toparlamayla sonuçlanabilmektedir.

(c) Psikolojik sağlamlık, duygusal anlamda dengede olmak gibi istendik bir durumu temsil etmeyebilir. Psikolojik sağlamlığı yüksek bireyler, davranışsal ve duygusal olarak kötü durumda olabilirler (Oktan,2008).

Rutter (2007) psikolojik sağlamlık ile ilgili olarak dikkate alınması gereken bazı durumlardan bahsetmektedir.

Birincisi, bir zorluğu ya da stresi aşmak, riske maruz kalma durumunu izleyen yaşantılara dayanmaktadır, bundan dolayı psikolojik sağlamlık sadece o riske maruz kalınan zaman dilimi dikkate alınarak incelenemez, ileriye dönük bir bakış açısı gerekmektedir.

İkincisi genellikle bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılmasına rağmen, psikolojik sağlamlık bir kişilik özelliği değildir.

Üçüncüsü ise bireyde psikolojik sağlamlığı ortaya çıkaran mekanizmalar, insanların karşılaştıkları zorlukları aşmalarında onlara kolaylıklar sağlayan kişisel motivasyon ve başa çıkma stratejileridir (Akt.Aydın,2010).

Masten, Best ve Garmezy (1990) psikolojik sağlamlığın, literatürde üç temel olguyu tanımlamak için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Birincisi ; yüksek riskli ortamlarda yetişmiş, ancak olumlu sonuçlar elde etmiş kişilerin bunu hangi koşullarda başardıkları ya da onların başarılı olmalarına hangi faktörlerin yardımcı olduğunu ortaya çıkaran çalışmalardır.

İkincisi; yaşadığı stresli yaşam olayının etkisinden olumlu bir şekilde kurtulmayı başarmış kişilere yardım eden koruyucu faktörler ile olaydan olumsuz bir şekilde etkilenmiş kişilerin uyum sağlama sürecini olumsuz etkileyen risk etmenlerinin neler olduğunu açığa çıkaran çalışmalardır.

Üçüncüsü ise; bireylerin stresörlerden bazı kişilik özellikleri sayesinde kurtulduğunu ve bu özelliklerin neler olduğunu inceleyen çalışmalardır (Akt. Sağlam, 2012).

Dayanıklılık araştırmalarının geçmişte yapılan b6l6mlerinde dayanıklı bireyler, zarar g6rmez, cesur ve ya yenilmez olarak sınıflandırılmıştır (Werner & Smith, 1992:Akt. İkizer, 2014). Masten (2011) psikolojik sağlamlık 6zerine yaptığı araştırma sonucunda bazı bireysel (iyi bir zihinsel işlev gibi), ailesel (ilgili ebeveyn fig6rleri ile olan yakın ilişki), aile dışı (aile dışında olumlu sosyal davranışları olan yetişkinlere bağlantı) fakt6rlerin, ergenlerde psikolojik sağlamliğın ayırt edici 6zellikleri olduğunu bulmuştur (Akt. Santrock, 2012).

Geçmişte psikolojik sağlamlık kavramı ile ilgili yapılan araştırmalarda dayanıklılığın bir kişilik 6zelliği olup olmadığı y6n6nde farklı g6r6şler vardır. Bazı araştırmacılar psikolojik sağlamliğı, olaylara bağlı olarak ortaya çıkan bireyin direnme g6c6 olarak değerlendirip bireye ait bir kişilik 6zelliği değildir derken az da olsa bazıları bu kavramı bir kişilik 6zelliği olarak ifade etmiştir.

Sağlamlık, bireylerin 6nemli sıkıntı ve ya travmalara rağmen olumlu uyum g6sterdikleri dinamik s6retir. Bu terim, bir kişilik 6zelliği ya da bireyin bir niteliğini temsil etmez (Luthar&Cicchetti, 2000).

Gentry ve Kobasa (1984) ise psikolojik sağlamliğı, stresin olumsuz etkilerini azaltan ve hastalığa yol açan organizmik gerginliği 6nleyen bir kişilik 6zelliği olarak ele almışlardır (Akt. Terzi, 2005).

Psikolojik sağlamlık değişmez bir kişilik 6zelliği değildir, belirli durumlar ya da olaylar karşısında ortaya çıkan tepki halidir. 6rneğin; birey psikolojik olarak sağlam değilken bile k6t6 durum ya da olayın etkisi ile baş ederek sağlam bir duruş sergileyebilmektedir. Ya da bireyin psikolojik sağlamliğının bir gelişim alanında y6ksekken, bir diğer gelişim alanında d6ř6k olduğu g6r6lebilmektedir (Herrenkohl, Roy, Herrenkohl ve Egolf, 1994:Akt.Toprak,2014)

Psikolojik sağlamlık, bireyi çevrenin olumsuz etkilerinden koruyan bir kişilik 6zelliği değildir. Bireyleri zorlu yaşam olayları altında başarıya g6t6ren temel etkenler, çevresel risk oluşturan koşulların var olan etkilerini azaltmayı sağlayan tutum ve becerilerin gelişmesine yol açan koruyucu fakt6rlerdir (Beauvais ve Oetting, 1999:Akt. ataloğlu,2011).

Kararımk (2006)'a göre umut, yaşam doyumunu, öğrenilmiş iyimserlik, öz sayđı, iyimserlik ve olumlu duygusallık gibi psikolojik sağlamlıkla ilişkilendirilen pek çok kişilik özelliği bulunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, bazı kişilik özellikleri psikolojik olarak sağlam bireyleri daha savunmasız olan bireylerden ayırt edici özelliğe sahiptir. Sakin ruh hali, duyarlılık, esneklik, uyum gösterme, iç kontrol odağı, mizah anlayışı, alternatif bakış açılarına sahip olma, entelektüel beceriye sahip olma ve dini inanç bunlardan bazıları olarak görünmektedir (Masten, 1986; Werner ve Smith, 1982:Akt. Kararımk, 2006).

Öğülmüş (2001) yılmazlığın bir kişilik özelliği olmadığını, daha çok bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Yılmaz kişilerin sahip olduğu atılganlık, iletişim becerileri, uygun karar verme becerileri ve sorun çözme becerileri gibi bir çok kişilik özelliğinin normal bireyler tarafından da kazanılabilir (Gürgan, 2014).

Genel olarak psikolojik sağamlık, doğrudan bir kişilik özelliği olarak kabul edilmemektedir. Bunun yanında psikolojik sağamlığı geliştirmek için teoriler ortaya atılmış ve çeşitli yaş gruplarında çalışmalar yapılmıştır.

Dayanıklılık ve dayanıklılık teorisi, dayanıklılık araştırmalarında üç aşamalı olarak sunulmuştur. Dayanıklılık niteliklerinin belirlenmesinin birinci aşaması, gelişimsel varlıkların ve koruyucu faktörlerin fenomenolojilerinin belirlenmesiyle karakterize olmuştur. İkinci aşamada dayanıklılık, dayanıklı niteliklere ulaşmak için yıkıcı ve yeniden birleştirici süreçler olarak tanımlanmıştır. nc aşama, vakarlı kişiyi zorluk ve karışıklıklar ile bytmek dayanıklılığın post modern ve disiplinler arası görünümüne örnektir (Richardson, 2002).

Friborg ve arkadaşları (2005) psikolojik dayanıklılığın sosyal yeterlilik, sosyal kaynaklar, aile uyumu, yapısal stil ve bireysel yeterlilik olmak üzere beş faktörden olduğunu söylemiştir (Bitmiş, Sökmen ve Turgut, 2013). Friborg, Hjemdal, Rosenvinge ve Martinussen (2003) göre bireysel yeterlilik, bireyin kendine güvenmesi, kendini beğenmesi, geleceğe umutla bakabilmesi, hayata dair gerçekçi uyum göstermesi ve öz yeterliliğinin olmasıdır. Bireysel yeterlilik, gelecek algısı ve kendilik algısı olarak değerlendirilebilir (Friborg ve ark., 2005: Akt. Bitmiş ve ark.,

2013). Sosyal yeterlilik, bireyin sosyal uyumunu, sosyal aktivitelerde bulunma arzunu ve dışa dönüklüğünü anlatır. Yapısal stil, bireyin organize edebilme, planlama ve günlük işlerini sürdürebilme yeteneği ile ilgili iken aile uyumu ise bireyin ailesi ile olan dayanışmasını ve aileden görmüş olduğu her türlü desteği göstermektedir. Sosyal kaynaklar ise bireyin akrabaları ve arkadaşları gibi yakın çevresinde bulunan kişilerden gördüğü desteği anlatmaktadır. Bu beş boyut birleşerek bireyin psikolojik dayanıklılığını oluşturmaktadır (Bitmiş ve ark., 2013).

Psikolojik sağlamlığı oluşturmaya yönelik geliştirilen teorilere göre insan, bir toplumun, grubun, ailenin, okulun parçasıysa, yüksek beklentileri varsa ve geleceğe dair inancını koruyorsa her türlü zorluğun üstesinden gelebilir (Krovetz,1999:Akt. Bolat, 2013). Beardslee ve Gladstone (2001) dayanıklılığın artmasıyla hayat olaylarına uyumun artacağını vurgulamıştır (Akt. Eskin, 2011).

Psikolojik sağlamlık geliştirme çalışması, dezavantaj ve sıkıntı tehdidi altında büyüyen çocuklar hakkındaki birçok olumsuz varsayımları ve eksik odaklı modelleri yıkmıştır. Çalışmalardan çıkan en şaşırtıcı sonuç bu çocukların psikolojik sağlamlıklarının sıradanlığıdır. Değişken odaklı ve kişi odaklı araştırmaların bulguları incelendiğinde psikolojik sağlamlığın yaygın bir olay olduğu akla gelmektedir (Masten, 2001).

Eskin (2011)'in, (www.APAHelpcenter.org/resilience, erişim 12 Mayıs 2007)'den aktardığına göre dayanıklılığı geliştirmenin 11 yolundan bahsedilmektedir. Buna göre kişilerin dayanıklılıklarını geliştirmek için önerilen yollar şunlardır:

1. İnsanlarla ilişki kurmak

Kişinin aile bireyleri ve arkadaşlarıyla iyi ilişkilere sahip olması önemli bir dayanıklılık göstergesi olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle insanların dayanıklılık düzeylerini arttırmak için diğerleriyle iyi ilişkiler kurabilmelerini sağlayacak yardım ve girişimlerde bulunulması önemlidir.

2.Kriz durumlarını başa çıkılmaz durumlar olarak görmemek

Herkes yaşamda bir takım zorlu anlar yaşayabilir. Bireyler olarak bu gerçeği değiştiremeyiz. Fakat bu tür durumları algılayışımız, yorumlamamız ve tepki vermemizin şeklini değiştirebiliriz. Yaşamın olumsuz anlarını çözümler, içinden çıkılmaz durumlar olarak göremeye başladığımız anda atacağımız olumlu adımlar ya sınırlanmış ya da ketlenmiş olacaktır.

3.Değişimin kaçınılmaz olduğunun kabulü

Kişinin değiştiremeyeceği durumları kabul edip değiştirebilecekleri üzerine odaklanması kendi dayanıklılığı için önemli bir göstergedir.

4.Hedefler belirlemek

Yaşamda kişinin hedeflerinin olması ve kendisine hedef belirleyebilmesinin önemli bir dayanıklılık göstergesi olduğu belirtilmektedir. Bir amaç belirleyen kimse hem amaçları doğrultusunda yaşama daha sıkı tutunur ve gelecek yönelimi artar hem de kişisel yaşam zamanını yapılandırabilir.

5.Kararlı adımlar atabilmek

Bazı insanlar sorunlarla karşılaştığında pasif kalarak, problemlerin kendi kendilerine çözümlerini bekleyebilmektedir. Problemler karşısında bu tür bir yaklaşım dayanıksızlık göstergesidir. Herhangi bir sorunla karşılaşıldığında problemin çözümünün gerekleri doğrultusunda kararlı adımlar atabilmek ise bir dayanıklılık göstergesi olarak ele alınmaktadır.

6.Sorunlar kendini keşfetmenin bir yoludur

Sorunlar aynı zamanda insanın kendisiyle ilgili bilgiler edinebildiği birer fırsattır. Problem durumlarını bu şekilde değerlendirebilenler dayanıklı kimselerdir.

7.İnsanın kendisi hakkında olumlu bir görüşü olması

İnsanın, sorunlarını çözebileceği ve halledebileceği yönünde kendine ve yeteneklerine güveni, önemli bir dayanıklılık göstergesidir. Zaten problemlerini

başarılı bir biçimde çözebilmesi için kişinin her şeyden evvel bunu yapabileceğine inanması gerekir. Kendisi hakkında böyle bir inanca sahip olmayan biri sorunların çözümü yönünde adım atmaktan çekinir.

8.Olaylara geniş bir zaman diliminden bakabilmek

Olumsuz yaşam olaylarıyla karşılaşan kişiler olayı dar bir zaman diliminde değerlendirdiğinde, yaşadığı olay, gerçek boyutlarından büyükmüş gibi görünür. Onun için yaşanan problem durumlarını geniş bir zaman ve bağlam içerisinde değerlendirebilmek, önemli bir dayanıklılık göstergesidir. Böyle yapabilenler problemlerin anlık duygusal yükünden bağımsız olarak olayı gerçek boyutlarında algılayabilirler.

9.İyimser olmak

Olaylara ve çevresine karşı iyimserlikle bakabilmenin, önemli bir dayanıklılık göstergesi olduğu belirtilmektedir. İyimser kişiler iyi şeylerin olacağı beklentisine sahip iken kötümserler kötü şeylerin olacağı beklentisine sahiptirler. Onun için kişinin iyimserlik geliştirebilmesi ve geleceğe umutla bakabilmesi önemli bir dayanıklılık göstergesi olarak kabul edilmektedir.

10.Kendine iyi bakmak

İnsanın kendi duygularına ve gereksinimlerine duyarlı olması, kendine zaman ayırması, spor yapması ve hoşlandığı etkinliklerde bulunması kişinin kendine iyi bakması olarak değerlendirilebilir. Kendine bu şekilde hem bedenen hem de ruhen zinde tutan bir imse karşılaştığı problem durumların çözümüyle uğraşmak konusunda hem daha istekli hem de daha gayretli olacaktır.

11.Dayanıklılığı arttırmanın diğer yolları

Karşılaşılan olumsuz olay hakkındaki görüş, düşünce ve duyguların bir kağıda yazılması insanın dayanıklılığını arttırabilecek bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bazıları meditasyon ve benzeri yollarla dayanıklılığını arttırırken, diğerleri dini ve manevi bir akım etkinliklerle dayanıklılıklarını arttırabilir.

Psikolojik sağlamlık kavramının genel olarak değerlendirilmesinin ardından bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi gereklidir. Birey için risk faktörlerinin belirlenmesi zayıf tarafların tespiti adına önemliyen, aynı zamanda koruyucu faktörlerinde belirlenip önleyici çalışmalar yapılması birey adına büyük önem arz etmektedir. Bunların olumlu bir şekilde yapılmasıyla sürecin devamında birey için olumlu sonuçlar oluşturulması gerekmektedir.

Psikolojik Sağlamlığı Etkileyen Faktörler

Psikolojik sağlamlığa ilişkin tanımlar gözden geçirildiğinde, olumsuz yaşam olaylarını kapsayan risk faktörleri, bu risk faktörlerinin olumsuz etkilerini azaltan koruyucu faktörler ve zorlu süreçlerin ardından sağlanan olumlu sonucun (uyum) önemli kavramlar olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Aydın,2010).

Risk ve koruyucu faktörler arasındaki etkileşimden bahseden Rutter (1987), psikolojik sağlamlığı dinamik bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu etkileşimin olumsuz yaşam olaylarının etkisini değiştirdiğini ifade ederek psikolojik sağlamlığı, olumsuz yaşam olaylarına rağmen başarılı bir şekilde kendini toparlama ve başa çıkma yeteneği olarak tanımlamıştır (Akt. Şavur, 2012).

1. Risk Faktörleri

Dayanıklılığın tanımlanması, çocukların huzurlu yaşamlarına risk faktörlerinin etkisinin ve sıkıntıya maruz kalmalarının değerlendirilmesiyle başlar (Ungar, 2015). Riske maruz kalma, olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığını artırır (Werner,1989:Akt. Kararımak, 2007). Risk faktörleri, belirli bir insan grubunun özellikle de çocuk ve gençlerin suç işleme, okulu bırakma vb. gibi olumsuz ve istenmeyen sonuçları yaşama olasılığını arttıran özelliklerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Masten, 1994:Akt. Gizir, 2007).

Knowles (2009)'e göre ise risk, büyük ölçüde gelişimsel verimsizlik olasılığı ile ilişkili olan bireysel ve toplumsal faktörleri ifade eder. Risk faktörleri; kişi ve ya çevrenin teşhis edilebilir ruhsal hastalıklarının önde gelen özellikleridir. Birçok durumda bu faktörler karmaşık olaylar dizisi içermektedir (Akt. Ilgaz, 2011).

Çocukluk ya da ergenlik döneminde risk durumlarına maruz kalmak daha sonraki gelişim dönemlerinde aksamalara yol açabilir. Yaşamda karşılaşılabilecek olumsuz deneyimler ve başa gelebilecek felaketler, kişinin psikolojik olarak sağlıklı bir yaşam sürmesinde ve psikolojik sağlık göstermesinde risk faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşamın ilk dönemlerinde insanın karşılaşılabileceği felaket ve olumsuz deneyimler, bireyin psikolojik açıdan sağlıklı bir yaşam sürmesinin önüne geçebilecek risk faktörleridir. Bu risk faktörleri arasında terör, genetik bozukluk, doğal afetler, boşanma, cinsel taciz, anne babadaki hastalıklar ve yoksulluk sayılabilir (Werner,1989:Akt. Kararımak,2006).

Bazı araştırmacılar, riskle ilgili ayrımı çevrenin ve bireyin özelliklerine göre yapmaktadırlar. Risk faktörlerinin doğasına ek olarak, risk faktörlerinin sayısı ve ağırlığı sağlık tanımları açısından bilgilendiricidir. Sağlık, bireyin altında bulunduğu streslerin ağırlık ve kötülük derecesi göz önünde bulundurulduğunda anlamlıdır. Bireyin yaşadığı sıkıntılar artarken, bireyin sıkıntısının üstesinden gelmesi için gereken bireysel özelliklerinin de gelişmesi gerekmektedir. Sağlık, bireydeki sadece olumlu gelişmeleri ve sonuçları dikkate alırken, risk ortaya çıkmamış her türlü sonuçları almaktadır ve onlarla ilişkilendirilmektedir (Kaplan, 1999:Akt. Oktan, 2008).

Risk faktörlerini tek başına ele almak yerine içsel ve dışsal olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Belirtilen içsel ve dışsal risk faktörlerinin hepsi bireyin psikolojik sağlığını etkileyen ve bireyin yaşamına yön veren önemli dönüm noktalarıdır (Kararımak,2006; Gizir,2007; Sipahioğlu,2008).

İçsel (Bireysel) Risk Faktörleri

Gizir (2007)'e göre bireysel risk faktörleri erken doğum, olumsuz yaşam koşulları ve kronik hastalıklar iken Turan (2014)'a göre ise prematüre doğum, yaşamda karşılaşılan olumsuz hadiseler, kronik hastalıklar / hastaneye yatırılma, 13-19 yaşlarında anne olma (teenage motherhood), okula uyum sağlayamama, okulda başarısızlık ve okulu bırakmadır.

Sipahioğlu (2008) göre risk faktörleri; kendini kontrol edememe, sorunlarla baş etme becerilerinin az olması, bireyin kendine güvenmemesi, toplumsal değerlere uzak olunması, sınırlı bir yapıya sahip olunması ve uyumsuz davranışların sergilenmesidir.

Dışsal Risk Faktörleri

Aile içi ya da dışında şiddete maruz kalınması, ekonomik seviyenin düşün olması gibi farklı birçok sebep gelişim dönemlerinde problemlerin oluşmasında yordayıcı etkenler olarak gösterilmektedir (Werner, 1989:Akt. Taşdemir, 2013). Gizir (2007)'e göre ailesel risk faktörleri, ebeveynlerin hastalığı ya da psikopatolojisi, ebeveynlerin boşanması, ebeveynlerin ölümü ya da tek ebeveyn ile yaşamak ve ergenlik döneminde anne olmak iken çevresel risk faktörleri ekonomik zorluklar ve yoksulluk, ocuk ihmali ve istismarı, savaş ve doğal afetler gibi toplumsal travmalar, toplumsal şiddet ve ailevi felaketler ve evsizliktir.

2. Koruyucu Faktörler

Psikolojik sağlımlığın ortaya çıkabilmesi için sevilen birinin kaybı, boşanma, hastalık, yoksulluk, doğal afetler gibi travmatik yaşantıların oluşturduğu risk durumlarında bireyin koruyucu faktörleri harekete geçirmesi gerekmektedir (Güloğlu&Kararımak,2010). Koruyucu faktörler riskin etkilerine tampon görevi görmektedir; sebep ve etki zincirini kesmektedir ve ya risk faktörlerinin olumsuz etkisini tamamen engellemektedir. Riskler gibi koruyucu etkiler de farklı seviyelerde olabilir. Örneğin, evresel düzeyde, yetişkinlerle ilişkilere önem verme ve aileden olmayan bireylerden gelen sosyal destek, çocuklar üzerinde olumlu etkilere sahip olabilir, ailelere bağlılıkta kişilerarası seviye ve okula büyük ölçüde iştirak etme çoğu olumsuz faktör karşında tampon görevi görebilir (Anthony et al., 2009,45-52:Akt.nvar, 2012).

Ruhsal açıdan sağlam olan çocuklar problemlerle baş ederken gizil gleriyle beraber literatürde içsel ve dışsal koruyucu faktörler olarak isimlendirilen destek kaynaklarını da kullanmaktadırlar. Çocuğun sahip olduğu olumlu yönde gelişen kişilik özellikleri kişisel koruyucu faktörler arasında sayılmaktadır. Bu koruyucu unsurlar risk içeren durumlarda baş gösteren olumsuz etkileri azaltarak uyum

sağlamayı hızlandırmaktadır. Bunun yanı sıra koruyucu faktörler, risk tehdidinde olan bireyin ileriki zamanlarda karşılaşabileceği olumsuz yaşantıların ihtimalini de azaltabilmektedir (Taşdemir, 2013).

Koruyucu faktörler, bireyin psikolojik sağlamlığını artırma adına stratejik bir öneme sahiptir. Bu faktörleri kişinin hayatında ne kadar çoğaltabilirsek o derecede olumlu dönütler alınacaktır. Önleyici bir işleve de sahip olması nedeniyle psikolojik sağlamlığı artırmanın yanında bireyin birçok sorununun çözülmesini sağlayacak ve birey için bu sorunların tehdit unsuru olmasının önüne geçilecektir. Koruyucu faktörleri de içsel (bireysel) ve dışsal olarak değerlendirmek faydalı olacaktır (Sağlam,2012; Eminağaoğlu,2006; Gürkan,2006).

İçsel (Bireysel) Koruyucu Faktörler

Bireysel özellikler, ailesel ve çevresel faktörler ya da bu boyutların etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir. Önemli olan, bu boyutlardan hangisinin var olduğuna bakılmaksızın, 'koruyucu faktörlerin var olan riski ne şekilde azalttığı, durdurduğu ve hatta önlediğinin saptanmasıdır' (Greene ve Conrad, 2002:Akt. Gizir,2007).

Psikolojik sağlamlıkta bazı kişilik özelliklerinin etkili olduğundan söz edilmektedir. Bu kişilik özelliklerinin, psikolojik olarak sağlam kabul edilen bireylerde risk faktörlerinin olumsuz etkilerini azaltan koruyucu faktörler olduğu belirtilmektedir. Bu özellikler; yüksek bir zekâ, ılımlı bir mizaç, iyi bir mizah duygusu, yüksek benlik saygısı, yeterlik gösterme, duyguları düzenleme yeteneği, empatik olabilme, iç kontrol odaklılık, dayanıklılık, olumlu baş etme ve etkili problem çözme becerileridir (Sağlam, 2012).

Garmezy (1987)'e göre zekâ seviyesinin ve sosyoekonomik seviyenin yüksek düzeyde olması, ebeveynlerle kurulan olumlu bağlar neticesinde oluşan aile kavramıyla ilgi olumlu algılar ve sosyal alanda sahip olunan beceriler kişinin psikolojik sağlamlılığını artırıcı koruyucu faktörler olarak görülmektedir (Akt. Taşdemir, 2013).

Dışsal Koruyucu Faktörler

Araştırmacılar, yaşamı tehdit eden koşullar altında çocukların uyum sürecindeki olumsuz durumları önlemeye katkısı olan aile ve toplumla ilgili koruyucu faktörler belirlemişlerdir. Bu faktörlere genel olarak dışsal faktörler adı verilmektedir (Ahern,2006;Woodgate,1999:Akt. Sağlam,2012). Dışsal faktörleri aile ortamı ve aile dışındaki ortam olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Aile Ortamı

Eminağaoğlu (2006)'na göre;

- a)Ev Ortamı: Kalabalık olmayan, düzenli bir aile ortamı dayanıklılıkla ilişkilidir.
- b)Ebeveynlik Pratikleri: Tümevarımsal, tutarlı ve yaşa uygun disiplinin olduğu otoriter ebeveynlik pratikleri; yeterlik davranışına model olan, duygusal açıdan yanıtlayıcı ve ifade edici, açık iletişim örüntülerini kullanan, diğerlerine güveni teşvik eden, bireysel farklara saygılı olan ve kabullenici anne babaların olması dayanıklılığın oluşmasında önemli bir yeri vardır.
- c)Belirli Aile Üyeleri: Ailede yer alan uygun kişilerden en az biriyle yakın ilişki içinde bulunmak dayanıklılıkla bağlantılıdır. Ailede dayanıklılığı arttıran en önemli aile üyesi çocuklarda nedir. Dayanıklı çocuklar için en önemli aile üyesi sıklıkla annedir.

Aile Dışındaki Ortam

- a)Belirli Bireylerle İlişkilerin Doğası ve Niteliği: Aile dışında destekleyici bir tutuma sahip olan akranlar, aile dostları, öğretmenler gibi kişilerin varlığı bireylere katkı sağlar ve bu kişilerin varlığı her zaman için önemlidir (Çataloğlu, 2011).
- b)Toplumsal Kaynaklar: Gençlik organizasyonları, okul ve destekleyici yetişkinler bireyler için önemli toplumsal kaynaklardır (Eminağaoğlu, 2006).

İşin özü, gençlerin problemlerini iyileştirmek için; risk ve yılmazlık çerçevesi risk faktörlerinin yokluğunu ve varlığını dikkate almak, çocuklara ve gençlere risk

karşısında sıkıntılı koşulların üstesinden gelmesine ve standart bir biçimde yaşamlarına devam edebilmelerine yardım eden yılmaz ve koruyucu özellikleri tanımlamaktır (Fraser, 2004; Jenson & Fraser, 2006; Anthony et al., 2009,45-52:Akt.Ünüvar, 2012).

3. Olumlu Sonuçlar

Risk faktörlerine rağmen akademik ve sosyal alanlardaki yeterlidir. Bu ise varolan çevresel koşullar altında, bireysel gelişim sürecini sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmek için etkili ve sağlıklı bir uyum gösterme anlamında kullanılmaktadır (Masten ve Coatsworth, 1998:Akt. Gürkan,2006).

Psikolojik sağlamlıktan söz edilebilmesi için, bireyin zorluklarla karşılaştığında iyi uyum sağlaması ya da olumlu sonuçlar elde etmesinin gerekli olduğudur. İyi uyum sağlayıp sağlamadığını ya da olumlu sonuçlar elde edip etmediğini anlamak için de bireyin davranışlarına bakılmaktadır (Bahadır, 2009).

Benard ve Marshall (1997)'a göre günümüze kadar yılmazlıkla ilgili yapılan araştırmaların temelinde, içinde bulunulan şartların her türlü zorlu koşullarına rağmen her bireyin uyum sağlama kapasitesinin olduğu vardır. Yılmazlık süreci; anlamlı katılım, ait olma, saygı, düzen, şefkat, cesaret, bağlılık gibi ihtiyaçların karşılandığı bir gelişim sürecidir. Bu ihtiyaçların karşılanması halinde, bireylerde doğuştan var olan yılmazlık doğrudan kullanılabilir (Akt. Gürkan, 2014).

İnsanların hayatlarındaki risk faktörlerinin kontrol altına alınması, koruyucu faktörlerin etkili bir şekilde kullanılması ve bunların neticesinde olumlu sonuçların oluşturulmasıyla bireylerin psikolojik sağlamlığının arttırabileceği düşünülmektedir.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE YAYINLAR

1- Kişilerarası Çatışma Çözme İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

- Arslan (2005) yaptığı bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarını, yüklem karmaşıklığı açısından incelemiştir. Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 190'ı erkek ve 257'si kız olmak üzere toplam 447 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma bulgularında; yüklem karmaşıklığının yüksek ya da düşük olmasına göre, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımı ilgili sonuçlar incelendiğinde yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma boyutlarında anlamlı fark bulunmuş, özel/genel davranış ve yaklaşma/kaçınma boyutlarında ise anlamlı fark çıkmamıştır.
- Sevim (2005) tarafından yapılan bu çalışma, üniversite öğrencilerinin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve çatışmayı ele alma biçimleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya, Ankara Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören 237 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin çatışmayı ele alma biçimlerinin cinsiyet ve cinsiyet rollerine göre farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir
- Aslan (2008) yapmış olduğu araştırmada, ast, üst ve akranlar arasında yaşanan çatışmaların çözümünde hangi yöntemlerin daha çok tercih edildiğini incelemiştir. Araştırma iki ayrı fabrikada 372 çalışana uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; ast ve üstler, birbirleriyle olan çatışmaları çözmeye en çok uzlaşma yöntemini; akranlarıyla çatışmalarını çözmeye en çok bütünleştirme yöntemini tercih etmiştir. Her üç düzeyde de çatışmaları çözmeye en az hükmetme yöntemi tercih edilmiştir.
- Bülbül, Ünsar ve Süt (2009) tarafından yapılan araştırmada, Edirne'de liselerde görev yapan müdür, müdür yardımcısı ve öğretmenlerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ve becerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın

amacı, çalışma hayatında kişilerarası çatışmaya yol açan nedenlerini ve çatışmaların çözüm yollarını belirlemektir. Araştırmaya 207 kişi katılmıştır. Araştırmanın sonucunda okul yöneticilerinin yaşları arttıkça çatışma çözme davranışlarının arttığı görülmüştür. Öğretmenlerin ise yaşlandıkça çatışmayla daha az başa çıkabildikleri görülmüş ve çatışmaları çözmek için iletişime önem verdikleri bulunmuştur.

- Şahin, Basım ve Çetin (2009) tarafından yapılan araştırmanın amacı, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla, kişilerin kendilik algısı ve kontrol odağı arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırma, yaşları 18-28 arasında değişen Ankara'da öğrenim gören 345 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yüzleşme yaklaşımının kendilik algısı tarafından yordandığı, kendiliğin ayrıca, kendini açma ve duygusal ifade yaklaşımlarıyla da ilişkili olduğu, kontrol odağının ise, tüm çözüm yaklaşımlarının açıklanmasında rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çatışma çözüme kadınların erkeklere göre daha çok kendilerini açtıkları ve duygusal ifade sergiledikleri; erkeklerin ise kadınlara göre daha genel davranış gösterdikleri ve çatışmaya yaklaştıkları görülmüştür.
- Basım, Çetin ve Tabak (2009) tarafından yapılan araştırmanın amacı kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına etki eden kişilik özelliklerini belirlemektir. Araştırmanın örneklemini yaşları 18 ile 26 arasında Ankara'da öğrenim gören 302 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Sonuçlara göre, gelişime açıklık ve uyumluluk kişilik özelliklerinin, bütün çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığı görülmüştür. Ayrıca dışadönüklük ve özdisiplin kişilik özellikleri çatışma çözme süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında, nevrozizm özelliğinin çatışma çözme yaklaşımlarını yordamadığı görülmüştür. Demografik değişkenlerden cinsiyet, çatışma süreçlerinde hangi yaklaşımın benimsendiğini açıklamada önemli bir etkidir. Sonuçlar, kişilerarası çatışma çözme süreçlerinde kişilik özelliklerinin önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir.
- Erkuş ve Tabak (2009) çalışmasında, kişilik özelliklerinin çalışanların çatışma yönetim tarzlarına etkisini belirlemek amacıyla savunma sanayi işletmelerinde çalışan 304 bireyle alan araştırması yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, beş faktör kişilik özellikleri ile bireylerin çatışma yönetim tarzları arasında önemli

ilişkiler vardır. Özellikle uyumluluk kişilik özelliği ile uzlaşmacı, işbirlikçi, geri çekilen ve yardımsever çatışma yönetim tarzları arasındaki pozitif ilişki vardır.

- Karataş (2011)'in yaptığı deneysel çalışmada, psikodrama teknikleri kullanılarak grup uygulamasının ergenlerin çatışma çözme puanlarına etkisini incelenmiştir. Araştırmada deney ve kontrol gruplarına hem saldırganlık puanı yüksek hem de problem çözme puanı düşük olan 12'şer (6'şar kız, 6'şar erkek) toplam 36 öğrenci alınmıştır. Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamaları deney grubuna haftada bir, 90-120 dakika ve 10 hafta süreyle uygulanmıştır. Sonuç olarak; ergenlerle psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamasının ergenlerin çatışma çözme becerilerinde önemli etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.
- Yılmaz ve Öztürk (2011) tarafından yapılan çalışma, Trabzon'daki hastanelerde çalışan yönetici hemşirelerin çalıştıkları ortamda karşılaştıkları çatışma nedenlerini ve kullandıkları çatışma yönetim yaklaşımlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini üniversite, merkez ve ilçe devlet hastanelerinde çalışan 165 yönetici hemşire, örneklemini ise 123 yönetici hemşire oluşturmuştur. Bulgular; yönetici hemşirelerin en çok iş yükü, ödüllendirme ve beklentilerin karşılanması, yetki sahibi olma, çalışma ortam ve ihtiyaçlarına ilişkin çatışma yaşadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra yönetici hemşirelerin genel olarak yaşadıkları çatışmaları çözdükleri belirlenmiştir. Çatışmaları çözerken de öncelikle bütünleşme, sonra uzlaşma ve daha sonra uyma yaklaşımlarını kullandıkları görülmüş hükmetme ve kaçınma yaklaşımlarını ise daha az tercih ettikleri saptanmıştır. Ayrıca üniversite hastanesinde çalışan yönetici hemşirelerin daha fazla çatışma yaşadığı belirlenmiştir.
- Öz ve Hiçdurmaz (2012) tarafından yapılan bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının ve bu yaklaşımları etkilediği düşünülen faktörlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2009-2010 yılında hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan 181 öğrenci oluşturmuştur. Sonuçlara göre; öğrencilerin en fazla kullandıkları çatışma çözme yaklaşımları sırasıyla “duygusal ifade”,

“yüzleşme” ve “kendini açma”dır. Öğrencilerin yaşları ve sınıfları arttıkça çatışma çözümü olarak “duygusal ifade” yaklaşımını daha çok kullandıkları saptanmıştır. Duygusal ifade, yüzleşme ve genel davranış yaklaşımını en az babası okur-yazar eğitim düzeyinde olan öğrenciler kullanmaktadır. Duygusal ifade ve kendini açma yaklaşımı, çekirdek aileden gelen öğrencilerde geniş aileden gelenlerden daha yüksek oranda kullanılmaktadır. Çalışmayan öğrenciler çatışma çözümünde genel davranış yaklaşımını daha fazla kullanmaktadırlar.

- Nural, Ada ve Çolak (2012) çalışmasında, öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetimi yöntemleri kişisel-mesleki değişkenlere, iletişim becerileri ve örgüt iklimine göre yönetici davranışları açısından farklılıkları saptamaya çalışmıştır. Araştırma örneklemini 2011-2012 yılında Trabzon’daki eğitim kurumlarında görev yapan 277 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, okul müdürlerinin kullandığı çatışma yönetimi yöntemlerinden uzlaşmanın, öğretmenler tarafından kurum içindeki mesleki kıdem arttıkça arttığı belirlenmiştir.
- Köroğlu (2012) yaptığı bu çalışmada, Tokat Emniyet Müdürlüğü’de görev yapan Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelinin empatik becerileri, çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri ile çatışma çözme stilleri arasındaki ilişki cinsiyet, çalıştığı birim, eğitim durumu ve rütbe değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma örneklemine toplam 430 Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personeli alınmıştır. Araştırmaya göre, çatışma çözme stillerinden Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelinin bir çatışma durumunda oldukça yüksek oranda bütünleştirme ve uzlaşma stratejilerini, kısmen de uyma stratejilerini kullandıkları, kaçınma ve hükmetme stratejilerini ise kullanmadıklarını tespit edilmiştir.
- Özmen & Aküzüm (2013) tarafından yapılan bu araştırma, Diyarbakır il merkezinde yer alan ve birçok farklı kültür ve etnik gruptan gelen öğrencilerin öğrenim gördüğü, Alipaşa İlköğretim Okulu’ndaki kültürel farklılıklardan kaynaklanan çatışmanın varlığı, nedenleri ve yönetme yollarının, öğretmen ve yönetici görüşleri temelinde irdelendiği niteliksel bir çalışmadır. Araştırmada, çalışma grubunu, Alipaşa İlköğretim Okulu’nda görev yapan yöneticiler, sınıf

öğretmenleri ve rehber öğretmenler oluşturmuştur. Bulgulara göre okul yöneticisi ve öğretmenlerin çatışmaların yönetimi alanında eğitilmeleri, çevreyle daha sıkı işbirliği sergilemeleri, diğer kurum ve kuruluşlar ile karşılıklı olarak yardımlaşmaları gerekmektedir.

- Tozkoparan (2013), kişilik özellikleri ile yöneticilerin çatışma yönetim tarzları arasındaki ilişkileri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi, özel işletmelerde çalışan 370 yöneticiden oluşmaktadır. Bulgulara göre, beş faktör kişilik özellikleri ile yöneticilerin çatışma yönetim tarzları arasında ilişkiler olduğu belirlenmiştir.
- Ateş (2014) tarafından yapılan bu çalışmada, çatışma çözme eğitim programının altıncı sınıf düzeyindeki öğrencilerin, çatışma çözme becerilerine ve özsaygı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma, İstanbul'da bir özel okulda okuyan altıncı sınıf düzeyindeki 15'i deney, 15'i kontrol grubunda olmak üzere toplam 30 öğrenciyle yürütülmüştür. Bulgulara göre, çatışma çözme eğitim programının sonucunda deney grubundaki öğrencilerin, çatışma çözme becerileri ve özsaygı düzeylerinin yükseldiği görülmüştür. Çatışma çözme eğitim programına katılmayan kontrol grubunun olumlu çatışma çözme becerileri ve özsaygı düzeylerinde ise bir farklılık gözlenmemiştir.
- Çelik & Çetin (2014) tarafından yapılan bu çalışmada, bilinçli farkındalık ve öz-bilinç'in kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarındaki rollerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırma, 321 üniversite öğrencisinden toplanan verilerle yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar, bilinçli farkındalık ile birlikte öz-bilinç'in alt boyutlarında içsel öz-farkındalık, stil bilinçliliği, görünüm bilinçliliği ve sosyal anksiyete faktörlerinin yapıcı ve olumlu çatışma çözme süreçleri açısından önemli rolleri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

- Portello & Long (1994) yaptıkları çalışmada, cinsiyet rollerinin yönelimleri arasındaki ilişkileri, kişiler arası ve etik çatışmaları ve çatışmalarda kullanılan tarzların yapısal değişikliklerini ve sosyal uyumun etkilerini incelemektedir. Veri, federal ve eyalet hükümetindeki 134 kadın danışman ve yöneticiden

toplannmıştır. Çok değişkenli varyans analizi sonuçlarında, yöneticilerin hükmeden çatışma tarzını kullandığını ve androjen yöneticilerin daha çok entegrasyon çatışma tarzını kullandıkları belirtilmiştir.

- Antonioni (1998) beş büyük kişilik faktörü ve kişilerarası çatışmada ele alınan beş stil arasında bir ilişki bulmuştur. Başlıca sonuçlar dışa dönüklük, sorumlu olma, açıklık ve uyumluluğun, entegrasyon tarzı ile pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Dışa dönüklüğün, hükmetme ile pozitif bir ilişkisi varken hükmetmenin uyumluluk ve nörotizm ile negatif bir ilişkisi vardır. Dışa dönüklük, açıklık ve sorumluluk sahibi olma, kaçınmanın ile negatif bir ilişkisi varken uyumluluk ve nörotizm ile pozitif bir ilişkisi vardır (Akt. Çetin&Hacıfazlıoğlu, 2004).
- Goldstein (1999) tarafından çatışma iletişimi ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışmasının yapıldığı araştırmada kişilerin çatışma çözümede kullandıkları iletişim yaklaşımlarını ölçmek amacıyla, “yüzleşme”,”özel/genel davranış”, “duygusal ifade”, “yaklaşma/kaçınma” ve “kendini açma” alt ölçeklerinden oluşan bir ölçek geliştirmiştir. Yapılan çalışmada cinsiyet açısından anlamlı fark çıkmış, “duygusal ifade” ve kendini açma” alt ölçeklerde kızların erkeklere oranla daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Ayrıca etnik köken ile ilgili karşılaştırmada da anlamlı bir fark çıkmış ve Japon asıllı Amerikalıların, Avrupa asıllı Amerikalılara göre bütün alt ölçeklerde düşük puan ortalamasına sahip oldukları bulunmuştur (Arslan, 2005).
- Stevahn, Schultz, Johnson ve Johnson (2002), beş oturumdan oluşan ve lise öğrencilerine uygulanan çatışma çözüme ve arabuluculuk programının etkililiğini incelemişlerdir. Sonuçlar, eğitimden geçen deney grubundaki öğrencilerin, böyle bir eğitim almayan kontrol grubundaki öğrencilere oranla, çatışma durumuna karşı daha olumlu ve uzlaşmacı bir tutum içerisinde olduklarını göstermiştir (Ateş, 2014).
- Havenga (2006)’nın yapmış olduğu çalışmanın amacı, tamamen farklı iki örgüt arasında kişilerarası çatışmada anlamlı bir farkın olup olmadığını deneysel çalışma vasıtasıyla saptamak ve karşılaştırmaktır. Çalışmada tarım şirketi ve yerel yönetim çalışanlarının kullandığı beş çatışma tarzının kullanım derecesini

belirlemek için Rahim Örgütsel Çatışma Envanteri ROC-II kullanılmıştır. Sonuçlarda, katılımcıların ve amirlerinin yanı sıra katılımcılar ve akranlarının kullandıkları çeşitli tarzlar arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Zorlama ve entegrasyon en çok kullanılan tarzdır ve her iki örgütte en az hükmetme tarzını kullanmıştır. Kullanılan farklı çatışma tarzları ve niteliklerin, yaş ve cinsiyet ile anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

- Hamouda, Taha ve Hashish (2012) yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin bakış açısıyla hemşire eğitimcileri tarafından kullanılan çatışma çözme stratejilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma, Alexandria (İskenderiye) Üniversitesi Hemşirelik Fakültesinde yürütülmüştür. Fakültenin dört akademik yılındaki hemşirelik öğrencilerinden %50 si rastgele seçilmiştir. Rahim Örgütsel Çatışma Envanteri II anketinde eğitimciler çatışma yönetim stillerinin belirlenmesinde öğrenciler ile birlikte çatışmayı ele almışlardır. Hemşirelik öğrencilerinin en fazla kaçınma çatışma çözme stilini kullandıkları eğitimcileri tarafından belirlenmiştir.
- Ejaz, Iqbal, ve Ara (2012) araştırmasını, çağrı merkezi temsilcilerinin kullandıkları çatışma tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve genel ilişki/çatışma çözüm stillerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmaya bankada çalışan çağrı temsilcisi müşterileri ve telekomünikasyon şirketinde çalışan toplamda 128 kişi katılmıştır. Kişilik özellikleri ve kullanılan çatışma tarzları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Analizlerde, sürekli olarak çatışmada kullanılan stillerin entegrasyon, zorlama ve kaçınma olduğu görülmüştür.

2- Kişilik İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

- Somer (2001) yapmış olduğu çalışmasında, 556 kişilik (292 kadın, 264 erkek) bir yetişkin örneklemini üzerinde yürütmüş ve Beş-Faktör Kişilik Modeli boyutlarında, çeşitli mesleklerde çalışan kişilerin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Özellikle "Duygusal Denge" ve "Açıklık" boyutlarının, mesleki grupları ayırmada anlamlı farklılıklara sahip olduğu görülmüştür. "Sorumluluk" ve "Duygusal Denge" alt boyutları aşağı yukarı tüm meslek gruplarında algılanan iş başarısı ile anlamlı korelasyonlar vermektedir. "Deneyime Açıklık" boyutu ise, şans ve pazarlama elemanları grubu için algılanan başarının anlamlı bir yordayıcısı olarak gözükmektedir.
- Somer, Korkmaz ve Tatar (2002) gerçekleştirdikleri araştırmada, Beş Faktör kişilik modeli altında alt boyutlar içeren, normal kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik bir envanter geliştirilmiştir. 22-60 yaşları arasında, 790 kişilik yetişkin örneklem üzerinde gerçekleştirilen çalışmaya, IPIP uluslararası kişilik madde havuzundan seçilen 924 madde ile başlanmıştır. Madde ve faktör analizleri sonucu daha homojen kişilik özelliklerini ölçen ve beş temel faktör altında toplanabilen 15 alt boyut oluşturulmuştur. Alt boyutların her birisi, kişilik özelliklerinin davranışsal düzeyde tanımlamalarından oluşan 10-15 madde içermekte ve toplam ölçekte 187 madde bulunmaktadır. Araştırma sonuçları, oluşturulan ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirliğini desteklemekte ancak Duygusal Denge faktörünün bir revizyon çalışması gerektirdiğine işaret etmektedir.
- Dündar (2009) tarafından yapılan araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerine göre problem çözme becerilerini incelemektir. Araştırmanın evreni, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 310 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin problem çözme becerisi ile kişilik genel uyumu ve alt ölçekler olan sosyal ve kişisel uyumu arasında pozitif ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bu

sonuca göre öğrencilerin kişilik özellikleri ile ilgili uyum düzeylerinin arttıkça problem çözme becerileri de artmaktadır.

- Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından yapılan araştırmanın amacı Beş Faktör kuramı temelinde, bu faktörlere uygun sıfat çiftlerinin yer aldığı ölçeğin geliştirilmesidir. Yapılan analizler sonucunda Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)'nin psikometrik özellikleri yeterli ölçüde olduğu görülmüş ve geliştirilen ölçeğin üniversite öğrencileri üzerinde kullanılabilecek bir araç olduğu kanısına ulaşılmıştır.
- Eryılmaz & Öğülmüş (2010) tarafından yapılan araştırmanın amacı, kişilik özelliklerinin ergen öznel iyi oluşu ile olan ilişkilerinin incelenmesidir. Araştırmaya 14-18 yaş arasında toplam 541 ergen katılmıştır. Dışa dönüklük, duygusal dengesizlik ve sorumluluk kişilik özelliklerinin ergen öznel iyi oluşunu yeterli düzeyde açıklayan önemli kişilik özellikleri olduğu sonucuna varılmıştır.
- Eryılmaz & Ercan (2011) tarafından yapılan araştırmanın amacı öznel iyi oluşu, cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelemektir. Çalışma, ergenlik (14-17), genç yetişkinlik (19-25) ve yetişkinlik (26-45) yaş gruplarında yer alan toplam 699 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ergen grubundaki kişilerin öznel iyi oluşlarını duygusal dengesizlik, sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Genç yetişkin grubundaki kişilerin öznel iyi oluşlarını sorumluluk, yumuşak başlılık, duygusal dengesizlik ve dışa dönüklük ; yetişkin grubundaki kişilerin öznel iyi oluşlarını ise duygusal dengesizlik ve sorumluluk kişilik özelliklerinin anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.
- Çivitçi & Arıcıoğlu (2012) tarafından yapılan araştırmanın amacı, psikolojik danışman adaylarının beş faktör kuramına dayalı olarak kişilik özelliklerinin yardım etme stillerini yordamaki gücünü belirlemektir. Araştırma evreni Psikolojik Danışma ve Rehberlik programı son sınıf öğrencileridir. Araştırmaya toplam 353 öğrenci katılmıştır. Araştırma bulguları, dışadönüklüğün duygusal-devinimsel ve somut-durumsal yardım etme stillerini; sorumluluğun somut-durumsal ve soyut yardım etme stillerini; deneyimlere açıklığın soyut ve diyalektik-sistemik yardım etme stillerini pozitif yönde yordadığını; duygusal

dengelesizliğin ise duygusal devinimsel ve soyut yardım etme stillerini negatif yönde yordadığını göstermektedir.

- Yiğit & Deniz (2012) tarafından yapılan çalışmanın amacı, polislerin empati ve beş faktör kişilik özelliklerinin iletişim becerilerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Araştırmaya 479 polis katılmıştır. Araştırma bulgularına göre polislerin iletişim becerileri ile empati puanları ve duygusal dengelesizlik arasında negatif ilişki; deneyime açıklık, sorumluluk, dışadönüklük ve yumuşak başlılık arasında ise pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Yumuşak başlılık ve duygusal dengelesizlik/nevrotizm alt boyutlarının iletişim becerileri üzerinde önemli yordayıcılar olduğu, diğer alt boyutların ise iletişim becerilerini yordamada önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür.
- Aslan (2012) tarafından yapılan araştırmada, geç ergenin beş faktör kişilik boyutu ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini toplam 122 ğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk boyutları ile benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur.
- Uslu (2013) tarafından yapılan bu araştırmanın amacı, ğrencilerinin kişilik özellikleri ile mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma rneklemini Selçuk niversitesinde pedagojik formasyon eğitimine devam eden 357 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada bulgularına göre, kişilik özellikleri ve mesleğe yönelik tutum arasında deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk ve dışadönüklük kişilik faktörlerinde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- nalđı, Bardakçı, Dolaş ve Arpacı (2013)'nın yaptığı alışma, Türk İngilizce ğretmenlerinin mesleki tükenmişlik ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de belli bir bölgesinde alışan 224 İngilizce öğretmeninden anket yolu ile bilgiler toplanmıştır. Araştırmada baskın bir kişilik özelliği tespit edilememiştir. Çalışmada mesleki tükenmişlik ve nevrotiklik arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.
- Doğan (2013) yapmış olduğu çalışmanın amacı, kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırma örneklemini 18-61 yaş

aralığındaki toplam 234 kişiden oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, nevrotiklik kişilik özelliği ile öznel iyi oluş arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür. sorumluluk, deneyime açıklık, Dışadönüklük ve yumuşak başlılık kişilik özellikleriyle öznel iyi oluş arasında pozitif ilişki vardır. Ayrıca nevrotiklik kişilik özelliğinin öznel iyi oluşu negatif yönde yordadığı ve dışadönüklük kişilik özelliğinin ise pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

- Sarıcaoğlu & Arslan (2013) tarafından yapılan çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma, kişilik özellikleri ve öz-anlayış düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın evreni Selçuk Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi ve Ahi Evran Üniversitesi'ne bağlı eğitim fakültelerindeki toplam 636 öğrenciden oluşmaktadır. Psikolojik iyi olma alt boyutları ile nevrotizm arasında negatif, diğer kişilik özellikleri ile pozitif ilişki vardır. Kişilik özellikleri ve öz-anlayışın, psikolojik iyi olmanın bütün alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Psikolojik iyi olmanın diğerleriyle olumlu ilişkiler alt boyutunun en önemli yordayıcısının dışadönüklük; bireysel gelişim alt boyutunu yordayan en önemli boyutun ise kişilik özelliklerinden deneyime açıklık olduğu görülmüştür.
- Tatlılıoğlu (2014) tarafından yapılan bu çalışmada, kişilik özellikleri çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet değişkeni açısından duygusal dengesizlik/nevrotikliğin anlamlı düzeyde farklılaştığı; sınıf değişkeni açısından dışadönüklük ve deneyime açıklığın dördüncü sınıflar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı; aile geliri değişkenine göre sorumluluğun anlamlı düzeyde farklılaştığı; dışadönüklük ve deneyime açıklığın aile yapısı değişkeni açısından geniş aile lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olduğu; anne-baba tutumları değişkenine göre üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.
- Curun & Çapkın (2014) tarafından yapılan araştırmanın amacı, evli kişilerin kıskançlık düzeyleri ile benlik saygısı, kişilik özellikleri, bağlanma stilleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırma örneklemini 99 evli çiftten oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, deneyime açıklığın, kıskançlık

ölçeğinin duygu alt boyutunu, kadın katılımcılar için deneyime açıklığın ve dışa dönüklüğün ise duygu alt boyutunu yordadığı görülmüştür. Ölçeğin bilişsel kıskançlık alt boyutunun, dışa dönüklük değişkenini yordadığı görülmüştür. Erkek katılımcılarla yapılan analizlerde kaçınan bağlanma ve sorumluluğun kıskançlığın bilişsel alt boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

- Shaver ve Brennan (1992) üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, güvensiz bağlanma stiline sahip bireylere göre daha az nevrotik özellik gösterdikleri, daha dışa dönük bireyler oldukları ve daha az kaygı duydukları görülmüştür. Ayrıca kaçınan bağlanma stili geliştirenlerin daha depresif, ilişkilerinde doyumsuz oldukları ve bu bireylerin ilişkilerinin daha kısa sürdüğü; korkulu bağlanma tarzı gösterenlerin ise sosyal ilişkilerden kaçınan, duygusal ilişki kuramayan yetişkinler oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır (Özyeşil, 2011).
- Lounsbury ve arkadaşları (2007) kimlik duygusu ile beş faktör kişilik özellikleri ve dar kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri ele almışlardır. Çalışmaya 2092 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların beş faktör kişilik özellikleri duygusal denge, dışa dönüklük, gelişime açıklık, özdenetim, yumuşak başlılık olarak; dar kişilik özellikleri iyimserlik, çalışma güdüsü, gerçekçi (Tough-Mindedness), saldırganlık olarak; kimlik duygusu ise Marcia'nın başarılı kimlik statüsüne karşılık olarak değerlendirilmiştir. Tüm beş faktör kişilik özellikleri ile dar kişilik özellikleri kimlik duygusu ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Bulgular beş faktör kişilik özellikleri ve dar kişilik özelliklerinin kimlik duygusu arasındaki ilişkiye dair kanıtlar sunmuştur. Sonuç olarak kişilik özelliklerini kimlik duygusunu etkilediği sonucu ortaya konmuştur (Yenihayat, 2011).
- Rubinstein'in (2007) kişilik özellikleri ile bağımlılığı incelediği araştırmaya katılan 601 üniversite öğrencisine bilgi formu, Beş Faktör Kişilik Envanteri ve Tipik İnançlar Ölçeği uygulanmıştır. Aileleri ile kalan öğrencilerin aileleri ile

kalmayan öğrencilere göre daha fazla bağımlı, nevrotik, daha az dışa dönük, açık ve dürüst oldukları bulunmuştur (Aydoğdu, 2010).

- Lucas ve Donnellan (2009) tarafından 15-84 yaş arasındaki Avustralyalı örneklem grubu üzerinde yapılan araştırmada yaş ile sorumluluk ve yumuşakbaşlılık arasında olumlu ilişki olduğu; duygusal dengesizlik/nörotisizm, deneyime açıklık ve dışa dönüklüğün zıt yönde ilişkili olduğu saptanmıştır (Aslan, 2012).
- Fry ve Debats (2009) beş faktörlü kişilik özellikleri ve mükemmeliyetçiliği, yaşlılardaki ölüm oranının yordayıcısı olarak, 450 katılımcıyı 6.5 yıldan fazla bir süre boyunca inceledikleri araştırmalarının sonucuna göre, ölüm riskinin mükemmeliyetçilik ve beş faktörlü kişilik kuramının alt boyutlarından olan nevrotizmden yüksek puanlar alan kişilerde düşük puanlar alanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ve bunun tersi olarak sorumluluk, dışa dönüklük ve uyumluluk boyutlarından yüksek puan alanlarda ise düşük olduğu bulunmuştur (Özyeşil, 2011).
- Paulauskaite, Šeibokaitė, ve Endriulaitienė (2010)'nin yaptığı çalışma, sürekli yukarı yöne giden Litvanya'dan göç etme niyetine çözüm bulabilmek ile birlikte Litvanyalı öğrenci örnekleminde göç etme olasılığıyla bağlantılı kişilik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla yapılmıştır. Deneysel veriler, öğrencilerin mezuniyet sonrası planlarını ve göçe karşı tutumlarını içeren sorulardan oluşan bir anketin yanı sıra Deneyime açıklık, sorumluluk, nevrotizm, uyumluluk ve dışa dönüklüğü içeren standart bir Büyük Beş Envanteri ile toplanmıştır. Araştırma örneklemini, Vytautas Magnus Üniversitesindeki 148'i kız, 28'i erkek öğrenciden oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, deneyime açıklık ve sorumluluk kişilik özelliklerinin göçmenlik niyeti ile bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Göç etme niyeti bulunmayan öğrencilerin sorumluluk puanları, akranlarına göre yurt dışına taşınma niyetinde olan ve bu tür bir hamlede bulunmada kararsız olanlara göre daha yüksektir. Deneyime açıklık öğrenciler arasında, göçe karşı belirsiz bir tutumu olanlarla birlikte göç etme olasılığı durumu olanlara göre ülkeden taşınma planları yapabilenler olarak ifade edilmiştir.

- Oshio, Abe ve Pino (2012)'nin yaptığı çalışmada, on maddelik kişilik envanterinin Japonca versiyonu (TIPI-J) geliştirilmiş ve onun geçerlik ve güvenilirliği incelenmiştir. Çalışmaya 376'sı erkek, 526'sı kız olmak üzere 902 Japon lisans öğrencisi katılmıştır. Test-tekrar test güvenilirliğini belirlemek için 149 katılımcıya iki hafta sonra tekrar TIPI-J uygulanmıştır. Sonuçlar genel olarak TIPI-J'nin geçerlik ve güvenilirliğini desteklemektedir.
- Oshio, Abe, Cutrone ve Gosling (2013)'in yaptığı çalışmada, NEO kişilik envanterinin revize edilen Japon versiyonunun (NEO-PI-R-J), on maddelik kişilik envanterinin (TIPI) otuz yönü ile kapsam geçerliğinin değerlendirilmesine odaklanmaktadır. 67'si erkek, 96'sı kız olmak üzere 163 lisans öğrencisi TIPI-J ve NEO-PI-R-J'yi tamamlamıştır. TIPI-J ve NEO-PI-R-J'nin beş büyük boyutu arasındaki korelasyon şu şekilde oluşmuştur: $r = 0.65$ (Dışa Dönüklük), $r = 0.49$ (Uyumluluk), $r = 0.63$ (Sorumluluk), $r = 0.70$ (Nevrotizm) ve $r = 0.46$ (Açıklık). NEO-PI-R-J'nin otuz yönünden yirmi sekizinin, TIPI-J ölçeğindeki karşılığıyla pozitif ilişkilidir. Sonuçlar TIPI-J'nin, kişiliğin beş büyük boyutunu ve NEO-PI-P-J ölçeğini yeterince iyi temsil ettiğini göstermektedir.
- Kabir & Sajib (2014) tarafından yapılan bu çalışma, Bangladeş'te kişilik özelliklerinin, kariyer kararlarına etki yapıp yapmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya, Dakka şehrindeki farklı kamu ve özel üniversitelerde öğrenim gören 874 lisans öğrencisi katılmıştır. Çalışmada nevroizm, dışa dönüklük ve sorumluluk faktörleriyle anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada çıkan sonuçlara göre, kişilik özelliklerinin kariyer kararı tercihlerinde önemli olduğu bulunmuştur.

3- Psikolojik Sağlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

- Gizir (2004) yapmış olduğu çalışmanın temel amacı, ekonomik durumu iyi olmayan 8. Sınıf öğrencilerinin akademik sağlıklarının gelişebilmesine yardım eden koruyucu bireysel özellikler ile çevresel faktörler incelenmiştir. Araştırma örneklemini, Ankara'daki yoksul ailelerin bulunduğu semtlerdeki okullarda eğitim alan toplam 872 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma bulgularında, evdeki yüksek beklentilerin, okuldaki ilişkilerde ilgi ve sevecenliğin ve arkadaş ilişkilerindeki ilgi ve sevecenliğin maddi durumu iyi olmayan öğrencilerin akademik sağlığını yordayan önemli bir koruyucu faktör olduğu görülmüştür. Öğrencilerin kendi akademik yeterlilikleri konusundaki olumlu algıları, yüksek eğitimsel beklenti, empatik bir anlayışa sahip olmak, içten denetimlilik ve gelecek konusunda umutlu olmak ile yoksul ergenlerin akademik sağlığı arasında olumlu bir ilişki görülmektedir.
- Özcan (2005) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin sahip oldukları koruyucu faktörler ve yılmazlık özellikleri çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini anne-babası boşanan ve birlikte yaşayan öğrencilerin olduğu 152 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada anne-babası birlikte yaşayan lise öğrencilerinin sahip oldukları yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörleri anne babası ayrı olan kişilere göre daha yüksektir.
- Terzi (2005) tarafından yapılan araştırmada, stresli yaşam durumları karşısında etkili başa çıkmayı sağlayarak bireylerin öznel iyi olmalarını etkileyen "Psikolojik Dayanıklılık Modeli" incelenmiştir. Araştırmaya Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 222'si kız, 173'ü erkek, toplam 395 öğrenci katılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuca göre psikolojik dayanıklılık kişilik özelliği bilişsel değerlendirme ve başa çıkma aracılığı ile iyi olmayı dolaylı olarak etkilemektedir.
- Gürkan (2006) tarafından yapılan araştırmada, yılmazlık eğitimi grup danışma programının üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi incelenmiştir.

Araştırma örneklemini, Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenimlerine devam eden yılmazlık düzeyi düşük olan 36 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada 20 kişilik deney grubunun yanında, 16 denekli kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma sürecinde deneysel işlem olarak uygulanan yılmazlık eğitimi grup danışma programı; 11 oturumluk olup oturumlar 2 saat kadar sürmüştür. Kontrol grubunda yer alan kişilere 5 oturumluk yılmazlık ile ilişkisi olmayan etkinlikler yapılmıştır. Araştırmanın bulguları ön test yılmazlık puanlarına göre deney ve kontrol gruplarının son test yılmazlık puanları arasında .001 düzeyinde anlamlı farklılık olduğunu ve deney grubundaki öğrencilerin yılmazlık düzeylerinde gözlenen artış yönündeki farklılıkların, uygulanan yılmazlık eğitimi grup danışma programından kaynaklandığını göstermiştir.

- Eminağaoğlu (2006) yapmış olduğu çalışmanın amacı Türkiye'deki sokak çocuklarının dayanıklılık faktörlerini incelemektir. Dayanıklılık faktörlerinin incelenmesinde, 12-16 yaş arasındaki 27 tane sokak çocuğuna ve kontrol grubu olarak seçilen 27 çalışan çocuğa Rorschach Testi uygulanmıştır. Rorschach protokolleri Exner'in Bütünleyici Sistemi'ne (1986) göre kodlanmış ve çeşitli Rorschach değişkenleri, dayanıklılık özellikleri olarak seçilmiştir. Çalışma sonuçları, sokak çocuklarının işbirliği davranışına ve duygusal yakınlık kurmaya daha yatkın olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, sokak çocuklarının akran ilişkilerinin doğasıyla bağlantılı görünmektedir. Sokak çocuklarının arkadaşlık grupları içerisindeki duygusal bağlarının, yaşamlarındaki en önemli dayanıklılık özelliği olduğu düşünülmektedir. Ancak sokak çocukları bir yandan da, daha fazla depresif duygulanıma, daha az etkili örgütsel davranışa ve daha fazla bilişsel katılıma sahip bulunmuştur. Ayrıca, annelerinden ayrı kalma öyküsüne sahip sokak çocuklarının depresif duygulanımı, annelerinden ayrı kalmamış olan sokak çocuklarınınkinden daha fazla bulunmuştur.
- Yalın (2007) tarafından yapılan çalışmada, başa çıkma yolları, psikolojik sağlamlık, iyimserlik ve cinsiyet ile üniversitenin ilk yılında bulunan öğrencilerin uyumu arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmaya 173'i kız, 247'i erkek olmak üzere toplam 420 Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce hazırlık sınıfı

öğrencisi katılmıştır. Bulgular, psikolojik sağlamlık, iyimserlik, kaderci ve suçu kendinde bulan başa çıkma strateji puanları yüksek öğrencilerin uyum puanlarının yüksek olduğunu göstermiştir. Üniversiteye uyum sağlama konusunda kızlar için iyimserlik, sosyal yardım arama ve psikolojik sağlamlığın çaresizlik/kendini suçlayıcı başa çıkmanın yordayıcısı; erkeklerde ise sosyal yardım arama, problem çözme becerileri, psikolojik sağlamlık, kaderci/kendini suçlayıcı başa çıkma yollarının yordayıcısı olduğunu görülmüştür.

- Sipahioğlu (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı, farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesidir. Araştırma örneklemini Aksaray'daki bulunan liselerde eğitimine devam eden 499 öğrenci oluşturmuştur. Bulgulara göre, yoksulluk içinde bulunma, tek ebeveyn ile yaşama, cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre farklılaştığını göstermektedir. Ev içi ilişkilerde ilgi, ev içi etkinliklere katılım ve yüksek beklentilerin koruyucu faktör özellikleri tek ebeveyn ile birlikte yaşayan ergenlerin, ailesi ile yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Önder ve Gülay (2008)'ın yaptığı çalışmanın amacı, İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler (kendilik kavramı, cinsiyet) açısından incelenmesidir. Araştırmaya, İstanbul ilinde yaşayan İlköğretim 8. Sınıfa devam eden 98 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet ve kendilik kavramının psikolojik sağlamlık üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Kız öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanları, erkek öğrencilere göre daha yüksektir.
- Oktan (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı; üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırma, üniversite sınavına hazırlanan 495 kız ve erkek ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara dayalı olarak; üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının; cinsiyete, ÖSS sınavına kaçınıcı kez girdiklerine, problem çözme becerilerine ve yaşam doyumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, psikolojik sağlamlık ile başa çıkma becerileri arasında orta düzeyde bir

ilişki olduğu, algılanan sosyal destek kaynaklarından aile boyutu ile anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

- Demirbaş (2010) tarafından yapılan çalışmanın amacı, Yaşamda Anlam Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması, üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam düzeyleri ile yılmazlık düzeyleri arasındaki ilişkinin irdelenmesi ve yaşamda anlamın üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı olarak farklı olup olmadığının incelenmesidir. Bu araştırmada iki farklı çalışma grubu kullanılmıştır. Birinci çalışma grubu, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde öğrenim gören 317 lisans öğrencisinden oluşmaktadır. İkinci çalışma grubu ise, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve Beykent Üniversitesi'nde öğrenim gören 565 lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Analizler sonucunda, yaşamda anlamın alt boyutları olan yaşamda anlamın varlığı ve aranması, yılmazlığın iki alt boyutu olan toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler ve kendine yönelik olumlu değerlendirmeler ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili bulunmuştur. Yaşamda anlamın alt boyutları olan yaşamda anlamın varlığı ve aranması ile yılmazlığın alt boyutu olan yeniliklere açık olma arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Aydın (2010) yapmış olduğu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiyi ve duygusal zeka ve umudun psikolojik sağlamlığı yordamadaki rolünü araştırmaktır. Çalışmanın örneklemini Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi'nin 6 farklı bölümünden 449 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma bulguları, duygusal zeka ve umut düzeyi yüksek olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ayrıca duygusal zeka, umut ve psikolojik sağlamlığın bazı demografik değişkenler açısından farklılaştığı bulunmuştur.
- Basım ve Çetin (2011), Friborg ve ark. (2005) geliştirmiş olduğu Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlamasını ve geçerlik-güvenirlilik çalışmasını yapmışlardır. Ölçek için ilk olarak ilk çeviri, ilk çeviriyi değerlendirme, geri çeviri, geri çeviriyi değerlendirme ve uzman görüşünü

almayı içeren beş kademeli bir teknik kullanılmıştır. Ölçek, ilk örneklem grubunda yer alan yaşları 18-25 arasında değişen 350 üniversite öğrencisine uygulanırken ikinci örneklem grubu olarak yaşları 21-37 arasında değişen 262 çalışana uygulanmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış olup test-tekrar test yöntemiyle ölçeğin güvenilirliği yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar ölçeğin kabul edilebilir düzeylerde güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

- Kaner, Bayraklı ve Güzeller (2011) yapmış oldukları çalışmada, anne-babaların yılmazlık algıları, çocuklarında zihinsel yetersizliğin olup olmamasına, anne ya da baba olmalarına ve yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelemiştir. Araştırma grubu, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip 105, çocuğu normal gelişim gösteren 419, toplam 524 anne-babadan oluşmaktadır. Bulgular, Mücadelecilik, Öz-Yetkinlik, Yaşama Bağlılık alt ölçeklerinde ve ölçeğin toplamında normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne-babaların kendilerini zihinsel yetersizliği olan çocuklu anne-babalara göre daha yılmaz algıladıklarını; babalara göre annelerin Öz-yetkinlik boyutunda daha yılmaz özelliklere sahip olduklarını; artan yaşla birlikte yılmazlığın öğelerinden olan öz-yetkinlik inançlarının ve yaşama bağlılığın anne-babalarda azaldığını ortaya koymuştur.
- Çataloğlu (2011) tarafından yapılan bu araştırmanın amacı, madde kullanan ve kullanmayan ergenleri psikolojik sağlamlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırmaktır. Araştırma örnekleminde seçilen okullardaki 9. Sınıfta okuyan 750 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Madde kullanmayan ergenlerin, madde kullanan ergenlere göre okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler, amaçlar, ev-içi ilişkilerde ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi yüksek beklentiler, empati, işbirliği ve iletişim, öz-farkındalık ve eğitimsel beklentiler koruyucu faktörlerine sahip olmaya ilişkin algılarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. PSEGÖ içsel (eğitimsel beklentiler faktörü hariç) ve dışsal koruyucu faktörleri ile toplam aile işlevselliği algısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.
- Kararımak ve Siviş-Çetinkaya (2011)'nin yaptığı çalışmada, psikolojik sağlamlık değişkeninin benlik saygısı, olumlu duygular ve denetim odağı ile ilişkisi

incelenmektedir. Çalışma grubunu, 1999 depremini yaşamış 224 erkek ve 138 kadın oluşturmaktadır. Modelde yer alan pozitif ve negatif duyguların aracı değişken rolleri test edilmiştir. Hem olumlu, hem de olumsuz duyguların psikolojik sağlamlığı yordadığı sonucuna varılmıştır.

- Ünüvar (2012) yapmış olduğu bu araştırmasının amacı; gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin yılmazlık düzeyine ve denetim odağına etkisini incelemektir. Araştırmanın uygulaması; 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, İstanbul ili Büyükçekmece ilçesinde bulunan Recep Güngör Lisesi'nde öğrenim gören, 10. ve 11. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubu 35 erkek 25 kız olmak üzere 60 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; Gerçeklik Kuramına Dayalı Psiko-Eğitim Programının uygulandığı her iki deney grubundaki öğrencilerin, Yılmazlık Ölçeği puanlarında etkileşim grubuna ve kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artış olduğu görülmektedir.
- Şavur (2012) tarafından insani yardım çalışanlarının yardım arama davranışına ilişkin bir inceleme yapılmış, insani yardım çalışmalarına katılanlar ile katılmayan yardım çalışanlarının 'psikolojik belirtiler, psikolojik sağlamlık ve sosyal destek algısı' açısından karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmaya afet deneyimi olan 115 kişi ile afet deneyimi olmayan 110 kişi olmak üzere toplam 225 afet çalışanı katılım sağlamıştır. Araştırma sonucunda psikolojik yardım alma davranışında psikolojik destek ihtiyacının etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte psikolojik destek ihtiyacının giderilmesinde 'sosyal destek algısının' önemli bir değişken olduğu görülmüş, psikolojik sağlamlık ile 'psikolojik destek alma' davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Sağlam (2012) tarafından yapılan araştırma, lösemi tanısıyla izlenen 15-18 yaş dönemindeki adölesanların psikolojik sağlamlık düzeylerini belirlemek amacıyla karşılaştırmalı tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırma grubunun örneklemini iki üniversite hastanesi ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı bir eğitim araştırma hastanesinin çocuk hematoloji polikliniklerinde izlenen 15-18 yaş grubundaki toplam 80 lösemi tanısıyla izlenen adölesan oluşturmuştur. Karşılaştırma grubunun örneklemini ise Ankara ili Belediye sınırları içerisinde araştırma

grubunun sosyo-demografik özelliklerine uygun olarak seçilen bir lisenin 9.-12. sınıflarında okuyan 15-18 yaş grubundaki toplam 80 sağlıklı öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, lösemili adölesanlar ile sağlıklı adölesanların psikolojik sağlık düzeylerinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Araştırma grubunda cinsiyeti kız olanlarda ve 15 yaş grubundaki adölesanlarda karşılaştırma grubuna göre daha yüksek psikolojik sağlık belirlenirken, araştırma grubunda hastalık sürecinde psikolojik destek almayan adölesanlarda psikolojik destek alanlara göre daha düşük psikolojik sağlık düzeyi belirlenmiştir. Ölçeğin alt faktörlerine göre okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler araştırma grubunda, amaçlar ve gözlemler karşılaştırma grubunda daha yüksek bulunmuştur.

- Arastaman & Balcı (2013)'nin yaptığı çalışmanın amacı, Ankara'da bulunan liselerde eğitimlerine devam eden öğrencilerin yılmazlık algısını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma örneklemini 509 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin yılmazlık algısı ile sınıf düzeyi, akademik başarı cinsiyet ve devamsızlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş; akademik başarı ve devamsızlık durumlarının, öğrenci yılmazlığını düşük düzeyde yordadığı görülmüştür. Bunun dışında algılanan arkadaş ve aile desteği ile öğrenci yılmazlığı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Bolat (2013) tarafından yapılan bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ile öz anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bulunan ilişkiler doğrultusunda öneriler geliştirilmesidir. Araştırmanın örneklemini 2012-2013 yılında Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Ereğli Kemal Akman Eğitim Fakültesinde 1., 2., 3. ve 4. sınıfta eğitimine devam eden 479 öğrenciden oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin öz-anlayış puanları ile psikolojik sağlık alt boyutlarından girişimci olma, iyimser olma, iletişim ve güçlü olma arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış puanları ile psikolojik sağlık alt boyutlarından lider olma, amaca ulaşma, öngörü, araştırmacı olma ve psikolojik sağlık toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

- Çelik (2013) yaptığı çalışmada, lise son sınıf öğrencilerinin yılmazlık özelliklerini duygusal dışavurum açısından incelemiştir. Araştırmanın evrenini 381 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada yılmazlık ölçeğinin alt boyutları ve dışavurum türlerinin şiddetinin cinsiyete göre önemli bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.
- Turan (2014) yapmış olduğu araştırmada ergenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyi algılanan sosyal destek düzeyleri açısından incelenmiştir. Araştırma genel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiş olup araştırmanın örneklem grubunu 348'i kız 219'u erkek olmak üzere 567 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma bulguları, fiziksel, cinsel ve duygusal ihmal alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından; arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, empati, amaçlar ve özlemler alt ölçeklerinde ise kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir. Arkadaş, aile ve öğretmen sosyal destek alt boyutları, fiziksel, cinsel, ve duygusal ihmal alt boyutları ile negatif yönlü ilişkili olduğu; yılmazlık ölçeği alt boyutları ile de pozitif yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu değişkenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlığın önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir.
- Toprak (2014) tarafından yapılan çalışmanın amacı, ergenlerde psikolojik sağlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunun mutluluk ve yaşam doyumunu anlamlı biçimde yordayıp yordamadığını tespit etmek ve ergenlerin mutluluk, yaşam doyumunu, psikolojik sağlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunu düzeylerini çeşitli demografik değişkenler açısından incelemektir. Araştırmanın örneklemini; 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Ereğli' deki 6 farklı lisenin 10, 11 ve 12. sınıflarında okuyan toplam 477 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda psikolojik ihtiyaç doyumunun ve psikolojik sağlamlığın ayrı ayrı mutluluğu ve yaşam doyumunu anlamlı biçimde yordadıkları tespit edilmiştir. Ergenlerde cinsiyetin yalnızca ilişki ihtiyacı ve psikolojik sağlık düzeylerinde, sosyo- ekonomik düzeyin mutluluk ve yaşam doyumunu düzeylerinde, annenin sağ olma durumunun psikolojik sağlamlık haricinde tüm

değişkenler üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu, ancak babanın sağ olma durumunun hiçbir değişken üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Ayrıca baba eğitim düzeyinin psikolojik sağlık haricinde tüm değişkenler üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu, ancak annenin eğitim düzeyinin hiçbir değişken üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

- Malkoç & Yalçın (2015) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde sosyal destek, stresle başa çıkma, psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Örneklem 309 öğrenciden oluşmaktadır. Bulgulara göre psikolojik iyi oluşun, stresle başa çıkma becerileri ve psikolojik dayanıklılığın arkadaşlardan aileden ve diğerlerinden alınan sosyal destek değişkenleri tarafından anlamlı düzeyde yordandığını göstermiştir.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

- Werner tarafından yapılan boylamsal çalışma Hawaii'nin Kauai adasında 1955 yılında doğan 698 çocuk üzerinde yapılmıştır. 40 yıla yakın bir süre bu çocuklar takip edilmiş ve riskli ortamlarda büyümenin çocuklar üzerinde yapacağı etkiler araştırılmıştır. Ebeveynlerin çoğu Filipin, Portekiz, Hawaii ve Japon gibi kültürel farklılıklara sebep olabilecek kişilerden oluşmaktadır. vasıfsız çiftlik işçileriydi. Bu kültürel farklılıklar bireylerin çocuklarını yetiştirme tarzlarını etkilemiştir. Çocukların %54'ünün ailesi yoksul olduğu ve yaklaşık olarak 1/3 ünün ailesinde şiddet, alkolizm, boşanma, ciddi sağlık problemleri ve akıl hastalığını gibi olumsuz durumlar olduğu için yüksek risk grubu olarak kabul edildi. Bu kişiler 30'lu yaşlara gelinceye kadar bu araştırma sürdürülmüştür. Bu çocukların yarısına yakın kısmı yoksulluk içinde büyürken bir kısmında zihinsel engel, bir kısmında ise öğrenme güçlüğü görülmüştür. Ayrıca araştırmacılar, bu çocukların üçte birine yakın kısmının normal birer birey ve yetişkin olduklarını görmüşlerdir. Bu çocukların sağlam bir yapılarının olduğu kabul edilmiştir. Araştırmacılar sağlam yapıdaki bu çocukların diğerlerinden farklı olmasının ardındaki faktörleri tespit etmek amacıyla çocukların aile yapılarını, bireysel

özelliklerini ve çevresel faktörleri incelemişlerdir. Sonuç olarak sağlam yapıdaki bu çocukların akranlarına göre daha bağımsız, empatik, özerk, meraklı, becerikli, akranlarıyla daha iyi ilişkiler kurabilen ve daha iyi sorun çözebilen yapılarının odluğu görülmüştür (Werner, 1994; 1995; Werner & Smith, 1989; 1992:Akt. Sipahioğlu, 2008).

- Rutter' in (1979) İngiltere' de yaptığı araştırmada psikolojik sağlamlık kavramına ışık tutacak önemde bir çalışmadır. Araştırmacı anne- babası evlilik sorunları yaşayan, düşük sosyo-ekonomik düzeyden olan, kalabalık ve geniş aileden gelen, annesinde psikopatolojik özelliklere rastlanan ve devlet bakımından yararlanan çocuklarla çalışmıştır. Yapılan gözlemler ve araştırmalar sonucunda, tek bir risk faktörünün büyük bir etkiye sahip olmadığı, birden fazla risk faktörünün bir araya gelmesinin, olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığını arttırdığı gözlenmiştir. Yani birden fazla risk faktörü diğer risk faktörlerinin etki düzeyini arttırmaktadır (Toprak, 2014).
- Reed-Victor (1998) de yılmazlık ile yapmış olduğu çalışmasında özellikle hassas gruplarla çalışmayı uygun görmüşlerdir. Bu doğrultuda, maddi anlamda imkansızlık içinde büyüyen, diğer bir deyişle sosyoekonomik statüsü oldukça düşük çocuklar ile çalışmışlardır. Yoksullukla başa çıkmaya çalışan bu çocuklara özel bir eğitim ile dayanıklılık araştırması yapılmıştır. Bu doğrultuda, eğitimi veren öğretmenler ile işbirliği yaparak çocuklar için belirledikleri koruyucu ve risk faktörlerini belirlemeleri istenmiştir. Risk ve koruyucu faktörleri belirlenen çocuklar için hem bireysel hem çevresel ilgili faktörler gruplandırılmıştır. Sonuç olarak koruyucu faktörlerin daha yüksek olarak belirtildiği çocukların daha güçlü ve dayanıklı oldukları belirtilmiştir. Mevcut koşullar oldukça sorun taşısa da, çocukların aile desteği, bireysel koruyucu faktörleri ve zekaları onların yılmazlık düzeyleri üzerinde oldukça etkili olarak ifade edilmiştir (Taşdemir, 2013).
- Ramanaiah ve Sharpe (1999) yaptıkları araştırmada ruh sağlığı üzerinde dayanıklılığın etkisini test etmişlerdir. Araştırmaya katılan 103'ü erkek 138'i kadın toplam 241 üniversite öğrencisine kendini Toparlama Kişilik Ölçeği, revize edilmiş Neo Kişilik Envanteri ve Psikopatoloji 5 Ölçeği uygulanmıştır. Kendini Toparlama Kişilik Ölçeği'nin üç alt ölçeğinin (bağlanma, denetim, meydan

okuma) medyanları kullanılarak, üç alt ölçekten elde edilen medyanların üstünde kalan bireyler “dayanıklılık düzeyi yüksek bireyler” grubuna, üç alt ölçekten elde edilen medyanların altında kalan bireyler “dayanıklılık düzeyleri düşük bireyler” grubuna alınmışlar ve her iki gruba da kişilik envanterleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçları, dayanıklılık düzeyi yüksek bireylerin Neo Kişilik Envanterinin nörotizm ölçeğinden önemli derecede düşük puanlar aldıklarını buna karşılık dışadönüklük ve açıklık ölçeklerinden yüksek puanlar aldıklarını; Psikopatoloji 5 Ölçeğinin duygulanım ve psikotizm ölçeklerinden düşük puan, olumlu duygulanım ölçeğinden yüksek puan aldıklarını ortaya koymuştur (Terzi, 2005).

- Rew ve ark. (2001), 15–22 yaş arasındaki 59 evsiz ergenin sağlıklarını incelemişlerdir. Sağlık ile yalnızlık, umutsuzluk, yaşamı tehdit edici davranışlar ve sosyal iletişimsizlik arasında anlamlı negatif ilişki olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca yaptıkları araştırmada, sağlık, yalnızlık, umutsuzluk, yaşamı tehdit edici davranışlar ve sosyal iletişimsizliğin cinsiyet faktörü açısından açık olarak anlamlı farklılıklar göstermediğini ortaya koymuşlardır (Oktan, 2008).
- Friborg, Barlaug, Martinussen, Rosenvinge ve Hjemdal’ın (2005) yetişkinler için yılmazlık ölçeği kullanarak yaptıkları araştırmada, askeri yüksek okul öğrencilerinin kişilik, bilişsel yetenekler ve sosyal zekâ ilişkilerini incelenmişlerdir. Araştırma sonucunda, bütün yılmazlık özelliklerinin duygusal durum, sosyal yeterlilik, dışa dönüklük, uyumluluk ve sosyal beceriler olmak üzere beş büyük kişilik özelliğiyle ilgili olduğu görülmüştür. Ancak ilginç bir sonuç olarak yılmazlığın aile bütünlüğü ve bilişsel yeteneklerle ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Turan, 2014).
- Chou ve Hunter (2006) yaptıkları çalışmada; risk faktörleri, koruyucu faktörler ve psikolojik sağlık ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmayı lösemi ve beyin kanseri tanısı alan toplam 98 adölesan oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda koruyucu faktörleri fazla olan, bireysel ve hastalıkla ilişkili riskleri ise az olan kişilerde daha fazla psikolojik sağlık skoru elde

edilmiştir. Risk faktörlerinin yaşam kalitesini negatif, koruyucu faktörlerin ise yaşam kalitesini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir (Sağlam, 2012).

- Sills ve arkadaşları (2006), üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık, kişilik özellikleri, başa çıkma tarzları ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Psikolojik sağlamlık kişilik boyutlarından vicdanlılık ve dışa dönüklük ile olumlu yönde; nevrozizm ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Başa çıkma tarzlarının psikolojik sağlamlığı kişilik boyutlarından daha önemli derecede yordadığı görülmektedir. Görev yönelimli başa çıkma psikolojik sağlamlık ile olumlu yönde ilişkilirken, duygu yönelimli başa çıkma olumsuz yönde ilişkili olarak bulunmuştur (Aydın, 2010).
- Tusaie ve arkadaşlarının (2007) çalışması, ABD’de 18-14 yaş arası 624 kırsal kesim ergen üzerinde psiko-sosyal yılmazlık (PY) üzerine odaklanmaktadır. Yapılan enlemsel tarama çalışmasında; psiko-sosyal yılmazlığın (PY) yaygın noktasını açıklamak ve kırsal kesimde yaşayan ergenlerdeki iyimserlik, kronolojik yaş, cinsiyet, algılanan aile ve algılanan arkadaş desteği, yaşamsal kötü olayların miktarı ve PY arasındaki ılımlaştırıcı ve öngörücü ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonuçları, psiko-sosyal yılmazlığın yaygın noktasının, orta düzeyde yılmazlık gösteren öğrencilerin %17 ile göstermiş ayrıca, psiko-sosyal yılmazlık, bilişsel faktörler, iyimserlik, algılanan aile desteği, yaşamsal kötü olaylar, yaş ve cinsiyet tarafından büyük ölçüde ön görülmüştür. Algılanan arkadaş desteği ve iyimserlik psiko-sosyal yılmazlık seviyesini etkilemiştir (Ünüvar, 2012).
- Miller (2008) ise yaptığı çalışmada ilköğretimdeki öğretmenlerin davranışları ve inançlarının öğrencilerde karakter gelişimi, koruyucu faktörler ve psikolojik sağlamlık geliştirmedeki etkisini incelemiştir. Okul müdürleri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları ile görüşmeler yapılarak sorular sorulmuş, öğretmenlerin psikolojik sağlamlık ile ilgili cevapları alınmış, ayrıca aileyi, okul psikolojik danışmanlarını, öğretmenleri ve idarecileri bir şema ile çizmeleri istenmiştir. Sorular “Sizi öğretmen olmaya iten nedenler nedir? , öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimi için, olumlu başa çıkma yollarını öğretmek için nasıl yardım edersiniz?” vb. Araştırma sonuçları öğretmenlerin riskli öğrencilerle

çalışmak için gerekli özel yöntemleri öğrenebildiklerini ve öğrencilerde koruyucu faktörler geliştirmede olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Öğretmenler öğrencilerin okuldaki gelişimlerinde ve harcadıkları çabada ailenin temel etken olduğuna, ev ve toplumun psikolojik sağlamlığını geliştirebileceğine inanmaktadırlar. Anlamlı ilişkiler, yüksek beklentiler ve öğretmenin yardımsever oluşu koruyucu faktörler olarak riskli öğrenciler için psikolojik sağlamlık geliştirilebilir (Bolat, 2013).

- Cohn, Fredrickson, Brown, Mikels ve Conway (2009) tarafından yapılan araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin günlük pozitif duygularının bir kişilik özelliği olarak yılmazlığı ve yaşam doyumunu yordadığı saptanmıştır. Yılmazlıktaki değişikliğin de pozitif duygu ve yaşam doyumuna aracılık ettiği bulunmuştur. Yılmazlık ve pozitif duygular da yaşam doyumunu ile ilişkili bulunmuştur (Demirbaş, 2010).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Karasar (2000)'a göre tarama modelleri, geçmiş dönemde olan ve şu an olmakta olan durumları olduğu gibi betimlemeyi amaçlamaktadır. Tarama modelinde önemli olanın var olanı değiştirmeden olduğu gibi gözlemlemektir. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasındaki birlikte değişim durumunu ve ya derecesini belirlemeyi amaçlayan modeldir.

Üniversite öğrencilerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ile kişilik özellikleri ve psikolojik sağlımlıkları arasında anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığını ve kişilik özellikleri ve psikolojik sağlımlıklarının, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla araştırma verileri toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi ile Selçuk Üniversitesi'ne bağlı Edebiyat Fakültesi, Fen Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Ziraat Fakültesi oluşturmaktadır. Çalışma grubu, bu fakültelerin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinden seçilmiştir. Araştırma çalışma grubunun 103 'ü erkek ve 391'i kız olmak üzere toplam 494 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin yaş aralığı 17-44 ve yaş ortalaması ise 24.27'dir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo-5: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Değişkenler	N	Ortalama	Standart Sapma
Yüzleşme	494	75.60	11.23
Özel/Genel Davranış	494	47.29	15.32
Duygusal İfade	494	76.35	13.26
Yaklaşma/Kaçınma	494	52.24	12.77
Kendini Açma	494	72.23	11.63
Duygusal Dengesizlik	494	23.52	7.04
Dışadönüklük	494	46.55	9.82
Deneyime Açıklık	494	42.90	7.58
Yumuşak Başlılık	494	50.78	8.70
Sorumluluk	494	38.31	7.29
Kendilik Algısı	494	23.34	5.18
Gelecek Algısı	494	13.81	2.66
Yapısal Stil	494	14.66	3.93
Sosyal Yeterlilik	494	24.25	4.94
Aile Uyumu	494	24.38	4.97
Sosyal Kaynaklar	494	30.06	4.64

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını belirlemek için "Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımı Ölçeği", kişilik özellikleri puanlarını belirlemek için ise "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" ve psikolojik sağlamlık düzeylerini ölçmek için "Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, okumakta oldukları bölüm, sınıf düzeyleri, sosyo-ekonomik düzeyleri ve yaşamlarının geçtiği yerleşim birimi ile ilgili bilgiler için "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmış ve ilgili veriler ölçekler üzerinde belirtilen sorularla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan bu veri toplama araçlarına ilişkin tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımı Ölçeği

Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ölçeği, Goldstein (1999) tarafından geliştirilmiş olup Arslan (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek yüzleşme, özel/genel davranış, duygusal ifade, yaklaşma/kaçınma ve kendini açma olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir boyutu ölçen 15 madde bulunmakta ve toplam 75 maddeden oluşmaktadır. Her boyut içerisinde ortaya konan yüksek puanlar; kişilerin çatışma süreçlerinde daha fazla yüzleştiklerini, kendilerini açtıklarını, duygusal ifade sergilediklerini, genel davranış gösterdiklerini ve çatışmaya yaklaştıklarını göstermektedir. Ölçeğin Goldstein (1999) tarafından yapılan geçerlik çalışmasında birleşici geçerlik için Mcfall ve Lillesand (1971) tarafından geliştirilen "Çatışma Çözme Ölçeği" ve Jourard (1979) tarafından geliştirilen " Kendini Açma Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal çalışmasında yapılan test tekrar test çalışmasında ölçek 51 öğrenci üzerinde 3,5 hafta arayla uygulanmış sonuçta ölçeklerin test tekrar test korelasyonları yüzleşme alt ölçeği için .90, özel/genel davranış alt ölçeği için .90, duygusal ifade alt ölçeği için .82, yaklaşma/kaçınma alt ölçeği için .95, kendini açma alt ölçeği için .81 olarak bulunmuştur (Arslan, 2005).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması çalışmasında, deneme grubu toplam 150 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Ölçeğin ölçüt yordama geçerliliğinin belirlenmesinde, Yüksel (1998) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan "Sosyal Beceri

Envanteri” kullanılmıştır. Güvenirlik çalışmasında aralıklı test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımı Ölçeği, 111 üniversite öğrencisine 25-30 gün aralıklarla iki defa uygulanmıştır. Sonuçta iki uygulama arasında her alt ölçek için $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ölçeğin test tekrarına ilişkin bulgular incelendiğinde en yüksek ilişkiyi özel/genel davranış (0,82) boyutunun, en düşük ilişkiyi ise kendini açma (0,50) boyutunun ortaya koyduğu görülmüştür (Arslan, 2005).

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından geliştirilen Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır.

SDKT'nin yapı geçerliğinin test edilebilmesi için 285 katılımcı araştırmada yer almıştır. Elde edilen veriler üzerinde Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre beş faktörün SDKT'ye ait varyansın % 52.63'ünü açıkladığı görülmüştür. SDKT'nin uyum geçerliğinin sınanması amacıyla Sosyotropi Ölçeği, Çatışmalara Tepki Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği, Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Kişilik testinin alt boyutlarının uyum geçerliği için kullanılan ölçeklerle orta düzeyde ve anlamlı bir yapı ortaya koyduğu ve bu sonuçların uyum geçerliliği açısından önemli olduğu görülmüştür (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

SDKT'nin güvenilirlik çalışmaları kapsamında 285 katılımcıdan veriler elde edilmiş ve bunlar üzerinde iç tutarlık katsayıları hesaplanmış ve 90 katılımcıya ise iki hafta arayla SDKT uygulanmıştır. SDKT'nin boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .73 ile .89 aralığında değiştiği görülmüştür. SDKT test tekrarına ilişkin bulgular incelendiğinde en yüksek ilişkiyi Yumuşak Başlılık ($r=.86^{**}$, $p<.01$), en düşük ilişkiyi ise Deneyime Açıklık ($r=.68^{**}$, $p<.01$) boyutunun ortaya koyduğu görülmüştür (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Basım & Çetin (2011) tarafından geliştirilmiştir. YPDÖ altı alt boyuttan oluşmaktadır (kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması çalışmasında iki ayrı örneklemden yararlanılmıştır. Bir örneklemden elde edilen verilerin diğer örneklem grubu ile doğrulanması ve bu yol ile araştırma sonuçlarının genellenebilirlik düzeyinin artırılması amacıyla kullanılan örneklem öğrenci ve çalışanlardan oluşmaktadır. Birinci örneklem Ankara'da üç farklı üniversitede öğrenimine devam eden yaşları 18 ile 25 arasında toplam 350 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. İkinci örneklem ise 21 ile 37 yaşları arasında bir özel bankanın İstanbul'daki birimlerinde benzer pozisyonlarda görev yapan toplam 262 çalışandan oluşmaktadır (Basım & Çetin, 2011).

Ölçeğin geçerlilik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve altı faktörlü yapı toplam %57'lik varyans açıklamıştır. Ayırt edici ve örtüşme geçerliliği için Kişilik Ölçeği (Engvik 1993) ile Sosyal Zeka Ölçeği (Silvera ve ark. 2001) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için yapısal eşitlik modelinin iç tutarlılık değerleri; 'Kendilik Algısı' için 0.80, 'Gelecek Algısı' için 0.75, 'Sosyal Yeterlilik' için 0.82, 'Aile Uyumu' için 0.86, 'Sosyal Kaynaklar' için 0.84 ve 'Yapısal Stil' için 0.76 olarak bulunmuştur (Friborg ve ark. 2005: Akt.Basım & Çetin, 2011).

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin test tekrar test güvenilirliği için 350 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklem grubu kullanılmıştır. 23 gün arayla yapılan test-tekrar test uygulaması sonucunda iki uygulama arasında alt boyutların Pearson korelasyon katsayıları; Kendilik Algısı için 0,72 ($p<0,01$), Gelecek Algısı için 0,75 ($p<0,01$), Yapısal Stil için 0,68 ($p<0,01$), Sosyal Yeterlilik için 0,78 ($p<0,01$), Aile Uyumu için 0,81 ($p<0,01$) ve Sosyal Kaynaklar için 0,77 ($p<0,01$) olarak bulunmuştur (Basım & Çetin, 2011).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak amacıyla belirlenen çalışma grubundaki üniversite öğrencilerine ölçeklerin uygulanacağı saatler önceden duyurulmuştur. Kararlaştırılan saatlerde “Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği”, “Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği”, “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)” ve Kişisel Bilgi Formu birlikte uygulanmıştır. Uygulamadan önce ölçeklerle ilgili yönergeler okunmuş, uygulamayla ilgili bilgi verilmiş ve uygulamayla ilgili sorusu olan öğrencilerin soruları yanıtlanmıştır. Uygulamalar yaklaşık olarak 35-40 dakika sürmüştür. Uygulamada herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Verilerin Analizi

Ölçeklerle elde edilen veriler araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 15.0 paket programı kullanılarak verilerin analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ve çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

1. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri puanları ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmış ve sonuçlar tablo 6'da verilmiştir.

Tablo-6. Kişilik Özellikleri Alt Boyutları ile Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişki

	Yüzleşme	Özel/Genel Davranış	Duygusal İfade	Yaklaşma/Kaçınma	Kendini Açma	
Kişilik Özellikleri	Duygusal					
	Dengesizlik	-.17**	.05	-.15**	.06	-.09*
	Dışadönüklük	.26**	.04	.25**	.10*	.30**
	Deneyime					
	Açıklık	.26**	.01	.21**	.06	.22**
	Yumuşak					
	Başlılık	.24**	-.21**	.16**	-.19**	.09*
Sorumluluk	.22**	-.18**	.14**	-.13**	.09*	

** p<.01, * p<.05

Tablo 6 incelendiğinde; duygusal dengesizlik ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Dışadönüklük ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında

pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Deneyime açıklık ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yumuşak başlılık ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif, yumuşak başlılık ile özel/davranış ve yaklaşma/kaçınma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Sorumluluk ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif, sorumluluk ile özel/genel davranış ve yaklaşma/kaçınma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Diğer boyutlar arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır.

2. Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmış ve sonuçlar tablo 7’de verilmiştir.

Tablo-7. Psikolojik Dayanıklılık Puanları ile Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişki

	Yüzleşme	Özel/Genel Davranış	Duygusal İfade	Yaklaşma/Kaçınma	Kendini Açma
Kendilik Algısı	.34**	.08	.29**	.09*	.26**
Gelecek Algısı	.24**	.01	.20**	.02	.13**
Yapısal Stil	.20**	-.01*	.11*	-.07	.09*
Sosyal Yeterlilik	.30**	-.01	.33**	-.00	.33**
Aile Uyumu	.23**	-.17**	.17**	-.17**	.08
Sosyal Kaynaklar	.34**	-.07	.30**	-.03	.26**

** p<.01, * p<.05

Tablo 7 incelendiğinde; kendilik algısı ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelecek algısı ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yapısal stil ile yüzleşme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Sosyal yeterlik ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aile uyumu ile yüzleşme ve duygusal ifade arasında pozitif yönde, özel/genel davranış ve yaklaşma/kaçınma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Sosyal kaynaklar ile yüzleşme, duygusal ifade ve kendini açma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Diğer boyutlar arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır.

3. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve psikolojik sağlımlıkları birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının yüzleşme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılığın kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının yüzleşme alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo-8. Yüzleşme Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Yordayıcılar	R	R ²	R ² ch	F	Df	Beta	β	p
	(Sabit)								
1	Kendilik Algısı						.18	.39	.00
	Gelecek Algısı						.10	.43	.03
	Yapısal Stil	.44	.19	.18	19.02	6/487	.05	.14	.27
	Sosyal Yeterlilik						.10	.23	.05
	Aile Uyumu						.03	.07	.50
	Sosyal Kaynaklar						.16	.40	.00
	Sabit								
2	Duygusal Dengesizlik						-.04	-.06	.40
	Dışadönüklük	.46	.21	.19	11.84	11/482	.01	.01	.82
	Deneyime Açıklık						.09	.14	.12
	Yumuşak Başlılık						.08	.10	.13
	Sorumluluk						.01	.02	.85

Yüzleşmeyi açıklamak için geliştirilen modele birinci adımda girilen psikolojik sağlamlığın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu görülmektedir ($R^2=.19$, $F=19.22$, $p<.01$). Modele ikinci adımda girilen kişilik özelliklerinin özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ($R^2=.46$, $F=11.84$, $p<.01$). Kişilik özelliklerinin alt boyutlarından deneyime açıklık ($\beta=.14$, $p<.01$) ve yumuşak başlılığın ($\beta=.10$, $p<.01$) modele özgün katkıları olduğu anlaşılmıştır.

4. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve psikolojik sağlamlıkları birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının özel/genel davranış alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılığın kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının özel/genel davranış alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp

yordamadığına ilişkin yapılan çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo-9. Özel/Genel Davranış Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Yordayıcılar	R	R ²	R ² ch	F	Df	Beta	β	p
	(Sabit)								
1	Kendilik Algısı						.16	.46	.00
	Gelecek Algısı						.03	.16	.57
	Yapısal Stil	.23	.05	.04	4.74	6/487	-.11	-.43	.02
	Sosyal Yeterlilik						.00	.01	.94
	Aile Uyumu						-.19	-.58	.00
	Sosyal Kaynaklar						-.01	-.04	.83
	Sabit								
2	Duygusal Dengesizlik						.04	.10	.35
	Dışadönüklük	.33	.11	.09	5.40	11/482	.09	.14	.17
	Deneyime Açıklık						.09	.18	.15
	Yumuşak Başlılık						-.17	-.30	.00
	Sorumluluk						-.16	-.34	.01

Özel/Genel davranışı açıklamak için geliştirilen modele birinci adımda girilen psikolojik sağlamlığın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu görülmektedir ($R^2=.05$, $F=4.74$, $p<.01$). Modele ikinci adımda girilen kişilik özelliklerinin özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ($R^2=.11$, $F=5.40$, $p<.01$). Kişilik özelliklerinin alt boyutlarından duygusal dengesizlik ($\beta=.10$, $p<.01$), dışadönüklük ($\beta=.14$, $p<.01$), deneyime açıklık ($\beta=.18$, $p<.05$), yumuşak başlılık ($\beta= -.30$, $p<.05$) ve sorumluluğun ($\beta= -.34$, $p<.01$) modele özgün katkılarının olduğu anlaşılmıştır.

5. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve psikolojik sağlamlıkları birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının duygusal ifade alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılığın kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının duygusal ifade alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo-10. Duygusal İfade Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Yordayıcılar	R	R ²	R ² ch	F	Df	Beta	β	p
(Sabit)									
1	Kendilik Algısı						.14	.36	.00
	Gelecek Algısı						.10	.49	.04
	Yapısal Stil	.40	.16	.15	15.24	6/487	-.02	-.07	.66
	Sosyal Yeterlilik						.18	.49	.00
	Aile Uyumu						-.00	-.00	.98
	Sosyal Kaynaklar						.13	.37	.02
Sabit									
2	Duygusal Dengesizlik						-.04	-.08	.38
	Dışadönüklük	.41	.16	.15	8.64	11/482	.05	.06	.44
	Deneyime Açıklık						.08	.03	.77
	Yumuşak Başlılık						.03	.04	.58
	Sorumluluk						.01	.02	.85

Duygusal ifadeyi açıklamak için geliştirilen modele birinci adımda girilen psikolojik sağlamlığın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu görülmektedir ($R^2=.16$, $F=15.24$, $p<.01$). Modele ikinci adımda girilen kişilik özelliklerinin özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır

($R^2=.16$, $F=8.64$, $p<.01$). Kişilik özelliklerinin alt boyutlarından sadece duygusal dengesizliğin ($\beta= -.08$, $p<.01$) modele özgün katkılarının olduğu anlaşılmıştır.

6. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve psikolojik sağlamlıkları birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının yaklaşma/kaçınma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılığın kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının yaklaşma/kaçınma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo-11. Yaklaşma/Kaçınma Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Yordayıcılar	R	R ²	R ² ch	F	Df	Beta	β	p
(Sabit)									
1	Kendilik Algısı						.16	.40	.00
	Gelecek Algısı						.03	.16	.50
	Yapısal Stil	.24	.06	.05	4.92	6/487	.09	-.30	.06
	Sosyal Yeterlilik						.01	-.04	.79
	Aile Uyumu						-.21	-.55	.00
	Sosyal Kaynaklar						.04	.10	.54
Sabit									
2	Duygusal Dengesizlik						.04	.07	.38
	Dışadönüklük	.35	.12	.10	5.98	11/482	.16	.20	.01
	Deneyime Açıklık						.11	.18	.09
	Yumuşak Başlılık						-.20	-.29	.00
	Sorumluluk						-.13	-.23	.03

Yaklaşma/Kaçınmayı açıklamak için geliştirilen modele birinci adımda girilen psikolojik sağlamlığın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu

görülmektedir ($R^2=.06$, $F=4.92$, $p<.01$). Modele ikinci adımda girilen kişilik özelliklerinin özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ($R^2=.12$, $F=5.98$, $p<.01$). Kişilik özelliklerinin alt boyutlarından dışadönüklük ($\beta=.20$, $p<.01$), deneyime açıklık ($\beta=.18$, $p<.05$), yumuşak başlılık ($\beta= -.29$, $p<.05$) ve sorumluluğun ($\beta= -.23$, $p<.01$) modele özgün katkılarının olduğu anlaşılmıştır.

7. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve psikolojik sağlamlıkları birlikte kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının kendini açma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılığın kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının kendini açma alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo-12. Kendini Açma Üzerinde Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Yordayıcılar	R	R ²	R ² ch	F	Df	Beta	β	p
(Sabit)									
1	Kendilik Algısı						.14	.32	.00
	Gelecek Algısı						.04	.17	.41
	Yapısal Stil	.38	.14	.13	13.46	6/487	-.00	-.01	.95
	Sosyal Yeterlilik						.23	.55	.00
	Aile Uyumu						-.10	-.23	.05
	Sosyal Kaynaklar						.12	.30	.04
Sabit									
2	Duygusal Dengesizlik						-.01	-.02	.80
	Dışadönüklük	.40	.16	.14	8.38	11/482	.16	.19	.01
	Deneyime Açıklık						.02	.04	.70
	Yumuşak Başlılık						-.03	-.04	.58
	Sorumluluk						-.03	-.05	.60

Kendini açmayı açıklamak için geliştirilen modele birinci adımda girilen psikolojik sağlamlığın özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu görülmektedir ($R^2=.14$, $F=13.46$, $p<.01$). Modele ikinci adımda girilen kişilik özelliklerinin özgün katkısının model içerisinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ($R^2=.16$, $F=8.38$, $p<.01$). Kişilik özelliklerinin alt boyutlarından sadece dışadönüklüğün ($\beta=.19$, $p<.01$) modele özgün katkılarının olduğu anlaşılmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve kişilik özellikleri ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları arasındaki ilişkiye; psikolojik dayanıklılık ve kişilik özelliklerine ilişkin puanların üniversite öğrencilerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını açıklama gücüne ait bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir.

Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları İle Kişilik Özellikleri ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki

Bu araştırmada en yüksek ilişki kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları alt boyutu yüzleşme ile psikolojik sağlık alt boyutları kendilik algısı ve sosyal kaynaklar arasındadır. Yüzleşme, çatışma yaşayan bireylerin sorunun çözümü konusunda istekli davranarak bununla yüzleşmesi ve gerekli adımları atması yönünde göstermiş oldukları olumlu ve yapıcı bir yoldur. Yüzleşme davranışını daha fazla tercih eden kişiler sorunları görmezden gelmek yerine üzerine giderler ve sorunu çözmek adına yapıcı adımlar atarlar. Kendilik algısı, insanın kendi durumuna dair düşüncesi ve kendi çevresinde bulunan kişilerin gözündeki değerine dair algılamalarıdır. Kendilik algılaması olumlu olan kişilerin benlik saygıları yüksek olurken ve düşündüklerini de rahatlıkla söyleyebilmektedirler. Kendilik algısı olumsuz olan kişilerin ise içe kapanık, düşüncelerini ifade edemeyen kişiler olduğunu söylenebilir. Sosyal kaynaklar ise bireyin yaşadığı zorlu süreçlerde çevresindeki ailesi, arkadaşları vb. aldıkları desteği ifade eder. Sosyal kaynakları yeterli düzeyde olan kişiler bir sorunla karşılaştıklarında desteğine başvurabilecekleri birilerini çevrelerinde görecektir. Bunlar birlikte değerlendirildiğinde kendilik algısı olumlu olan ve sosyal kaynakları fazla olan kişilerin yüzleşme davranışını daha çok tercih etmeleri beklenir. Bu çerçeveden bakıldığında aralarında bulunan bu ilişkinin sonucu destekleyici olduğu söylenebilir.

Araştırmada kişilerarası çatışma çözüme yaklaşımlarından yüzleşme alt boyutu ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki varken dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif ilişki vardır. Yüzleşme alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın tüm alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır.

Özel/genel davranış alt boyutu ile kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında negatif ilişki varken diğer alt boyutlar arasında anlamlı düzeyde ilişki yoktur. Özel/genel davranış alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın aile uyumu alt boyutu arasında negatif ilişki varken diğer alt boyutlar ile anlamlı düzeyde ilişki yoktur.

Duygusal ifade alt boyutu ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik alt boyutu arasında negatif ilişki vardır. Duygusal ifade alt boyutu ile kişilik özelliklerinden dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır. Duygusal ifade alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın kendilik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar alt boyutları arasında pozitif ilişki varken yapısal stil alt boyutu ile anlamlı düzeyde ilişki yoktur.

Yaklaşma/kaçınma alt boyutu ile kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları negatif ilişki varken diğer alt boyutlar arasında anlamlı düzeyde ilişki yoktur. Yaklaşma/kaçınma alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın aile uyumu alt boyutu arasında negatif ilişki varken diğer alt boyutlar ile anlamlı düzeyde ilişki yoktur.

Kendini açma alt boyutu ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki vardır. Kendini açma alt boyutu ile kişilik özelliklerinin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif ilişki vardır. Kendini açma alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın kendilik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutları arasında pozitif ilişki varken yapısal stil ve aile uyumu arasında anlamlı düzeyde ilişki yoktur.

Literatür incelendiğinde kişilik özellikleri ve kişilerarası çatışma çözüme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda da (Basım, Çetin ve Tabak, 2009) alt boyutlar arasında anlamlı düzeyde korelasyon olduğu ortaya konulmuştur. Basım, Çetin ve Tabak (2009)'ın yaptığı çalışmada yüzleşme, özel/genel davranış, yaklaşma/kaçınma ve kendini açmanın dışadönüklük, gelişime açıklık (deneyime

açıklık), uyumluluk (yumuşak başlılık) ve öz disiplin (sorumluluk) ile anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki içinde olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ile literatürdeki bulgular karşılaştırıldığında bazı alt boyutlarda benzer ilişkiler görülmemiş olsa da genel itibariyle bakıldığında ilişki içinde olan alt boyutlar benzerlik göstermiştir.

Kişilik Özellikleri ve Psikolojik Sağlamlığın Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarını Açıklamasına İlişkin Bulgular

Psikolojik sağlamlık ve kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının yüzleşme, özel/genel davranış, duygusal ifade, yaklaşma/kaçınma ve kendini açma alt boyutlarını yordama düzeylerine ilişkin bulgu ve yorumlar sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

Yüzleşme Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri alt boyutlarının, yüzleşmeye ait toplam varyansın %21'ini açıkladığı ve yüzleşme alt boyutunun yordayıcılarının deneyime açıklık ve yumuşak başlılık kişilik özellikleri olduğu görülmüştür.

Yüzleşme, çatışma yaşayan bireylerin sorunun çözümü konusunda istekli davranarak gerekli adımları atması ve sorunla yüzleşilmesi adına gösterilmiş olan gayrettir. Basım, Çetin ve Tabak (2009)'a göre etkili ve olumlu çatışma çözümünde önemli rol oynayan yüzleşme, bireylerin çatışma esnasında karşı tarafla yüzleşme derecesini göstermektedir. Bazı bireyler hayatta karşılaşılan çatışma durumlarını görmezden gelirler ya da sorunun kendisiyle yüzleşecek cesareti kendilerinde göremedikleri için çatışma durumunun kendisiyle yüzleşmek istemezler. Yüzleşme davranışı başlı başına sorunun üzerine giderek yapıcı bir şekilde olaya müdahale etmeyi gerektirir.

Yüzleşmeyi yordayan önemli alt boyutlardan birisinin deneyime açıklık olduğu görülmüştür. Basım, Çetin ve Tabak (2009) gelişime açıklık (deneyime açıklık) alt boyutunun önemli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymuş ve araştırma sonuçları ile

benzerlik göstermiştir. Deneyime açık kimseler ise yeni ve farklı yaşantılar geçirmeye meraklı, kendine özgü ve cesurdurlar. Bu yüzden yüzleşmekten kaçınmak yerine olaylara yeni birer deneyim olarak bakmakta ve korkmadan çatışma durumlarıyla yüzleşebilmektedirler. Bu durum deneyime açık yapıda olan insanların yüzleşme davranışı tercih etmesini açıklayan bir durum olarak sayılabilir.

Yüzleşmeyi alt boyutunu yordayan bir diğer kişilik özelliğinin yumuşak başlılık olduğu görülmektedir. Çetin (2008) ve Basım, Çetin ve Tabak (2009) tarafından yapılan çalışmada uyumluluk (yumuşak başlılık) alt boyutunun yüzleşmeyi yordamada önemli bir yapısının olduğu ve araştırma sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yumuşak başlı bireylerin sosyal ilgisi olan, sosyal yönden uyumlu, başkalarıyla iş birliğine istekli, nazik ve daha uzun süreli arkadaşlıklar kuran kimseler olduğunu söylemek mümkündür. Bu yapıdaki bireylerin yaşam içinde uyum gösteren bir yapılarının olmasına rağmen sorunların çözümü konusunda birebir mücadele etmekten yana olduklarını gösteren bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Özel/Genel Davranış Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri alt boyutlarının, özel/genel davranışa ait toplam varyansın %11'ini açıkladığı ve özel/genel davranış alt boyutunun en önemli yordayıcılarının duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk olduğu görülmüştür. Kişilik özelliklerinin bütün alt boyutları, kişilerarası çatışma çözmenin özel/genel davranış alt boyutunu yordamaktadır.

Genel davranış, çatışma durumlarında yabancı kimselerin ortamda bulunmasına rağmen bireyin bu durumdan rahatsız olmamasını ve bireyin göstereceği davranışları olduğu gibi kısıtlama getirmeksizin ortaya koymasını ifade eder. Özel davranış ise çatışma esnasında ortamda üçüncü taraf kişilerin bulunmasından bireyin rahatsız olmasını ve davranışlarını olduğu gibi sergilemek yerine daha dar bir çerçevede göstermesini ifade eder.

Özel/genel davranışı yordayan önemli alt boyutlardan birisinin deneyime açıklık olduğu görülmektedir. Basım, Çetin ve Tabak (2009) tarafından yapılan çalışmada gelişime açıklık (deneyime açıklık) alt boyutunun önemli bir yordayıcı

olduğu görülmüş ve araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde bireylerin kişilik yapısında deneyime açıklığın yüksek olması, bir çatışma durumunda kişilerce sergilenen davranışın genel davranış olacağını ortaya koymaktadır. Bu bireylerin açık fikirli, yeni deneyimler geçirmeye istekli ve kendine özgü birer yapılarının olması nedeniyle sorun yaşadıklarında üçüncü bir taraftan rahatsız olmak yerine, çekinmeden davranışlarını ortaya koyabildiklerini ve düşüncelerini söyleyebildiklerini göstermektedir.

Özel/genel davranışı yordayan önemli kişilik özelliklerinden bir diğeri ise yumuşak başlılıktır. Çetin (2008) ve Basım, Çetin ve Tabak (2009) tarafından yapılan çalışmada uyumluluk (yumuşak başlılık) alt boyutunun özel/genel davranışı yordayan önemli bir boyut olduğunu göstermiş ve yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yumuşak başlılık, özel/genel davranış alt boyutunu negatif yönde yordamaktadır. Yumuşak başlılık kişilik özelliği gösteren bireylerin sosyal yönden uyumlu, iş birliğine yatkın, hoşgörülü ve alçak gönüllü bir yapıları vardır. Sonuç değerlendirildiğinde yumuşak başlılık düzeyi düşük olan bireylerin çatışma durumlarında daha çok genel davranışı tercih ettikleri görülmektedir. Bunun sebebi olarak yumuşak başlılığı düşük bireylerin, sorun yaşadıklarında karşılarındaki kişiye karşı hoşgörülü ve alçak gönüllü davranmayı tercih etmemeleri ve başkalarının yanında bile tartışmaktan kaçınmamaları gösterilebilir.

Özel/genel davranışı yordayanlardan bir diğeri ise sorumluluk alt boyutudur. Sorumluluk, özel/genel davranış alt boyutunu negatif yönde yordamaktadır. Ünalı ve ark. (2013) göre sorumluluk, genelde kendini öz kontrole gösterir ve kişinin konuya organize, verimli, etkili ve ciddi yaklaşmasını sağlar. Sorumsuz insanlar, başkalarına karşı dikkatsiz, dürtüsel, dağınık, gelecek yerine şimdiye odaklı olma eğilimindedir. Buna göre değerlendirildiğinde sorumluluk düzeyi düşük olan kişilerin genel davranışı tercih ettikleri görülmektedir. Bu kişilerin dürtüsel ve dikkatsiz davranmaları bekleneneğinden yanlarında üçüncü taraf kişilerin olmasını önemsemeyecekler ve düşündüklerini karşıdakine daha kolay yansıtacaklardır. Ayrıca sorumluluk düzeyi düşük olan kişilerin istediklerini o an almak için etrafındakilerinin durumunu dikkate almayacağı da düşünülebilir.

Özel/genel davranışı yordayan kişilik özelliklerinden diğeri ise duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutudur. Yeşilyaprak (2011)'a göre nevrotizm düzeyi yüksek olan insanlar kaygılı, kırılğan ve hep kendilerine odaklanmış olurlar. Nevrotiklik düzeyi düşük olan insanlar ise duygusal açıdan dengeli ve sakin, soğukkanlı hatta duygusuz olurlar. Bu durum değerlendirildiğinde nevrotiklik düzeyi düşük olan kişiler, duygularını daha iyi kontrol edip dengeli davranacakları için soğukkanlı ve sakin bir tavır sergilemeleri beklenir. Duygusal yönden dengesiz bir yapı içinde olanlar ise duygularını kontrol edemeyen, olaylara uygun duygu yansıtması yapamayan bir yapı sergileyeceklerdir. Buna uygun olarak da duygusal dengesiz kişilerin çatışma durumlarında genel davranış göstermeleri beklenir.

Özel/genel davranışı yordayan son kişilik özelliği ise dışadönüklük alt boyutudur. Eysenck ve Rachman (1965)'a göre dışadönük kişiler, sosyal kişilerdir ve başka insanlarla daha doğrudan teması gerektiren uğraşları yeğlerler; stres zamanlarında iş birliği ararlar (Akt. Atkinson ve Ark., 2008). Dışadönük bireyler, diğeri kişilerle iç içe olmaktan kaçınmazlar ve direkt olarak iletişimi tercih ederler. Kendilerini göstermek ve varlıklarını kabul ettirmek için kişilerarası ilişkilerde bir gayret içerisine girerler. Bu gibi zamanlarda yaşanan çatışma durumlarında ise kişilik yapılarına uygun olarak genel davranış gösterirler ve çatışmaya yaklaşımdan kaçınmazlar.

Duygusal İfade Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri alt boyutlarının, duygusal ifadeye ait toplam varyansın %16'sını açıkladığı görülmekte ve duygusal ifade alt boyutunu anlamlı düzeyde yordayan tek yordayıcının duygusal dengesizlik/nevrotizm olduğu görülmüştür. Duygusal dengesizlik/nevrotizm, duygusal ifadeyi negatif yönde yordamaktadır.

Duygusal ifade, kişinin çatışma durumunda hissettiği duyguyu rahatça karşı tarafa iletmesidir. Duyguların ifadesi çatışmanın çözümünü kolaylaştırırken olay karşısında tarafların nasıl hissettiklerini gösterir. Şahin ve ark. (2009) göre duygular, çatışmanın ortaya çıkışını olduğu kadar çatışma çözmeyi de besleyen enerjiler olarak çatışmaları hafifletebilmekte, önleyebilmekte ve ya kontrol altına alabilmektedir.

Duygusal ifadenin tek yordayıcısının duygusal dengesizlik/nevrotizm kişilik alt boyutu olduğu görülmüştür. Çetin (2008) ve Basım, Çetin ve Tabak (2009)'ın yapmış olduğu çalışmada nevrotikliğin, duygusal ifadeyi yordamadığı görülmüştür. Bu araştırmada düşük düzeyde de olsa duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunun duygusal ifadeyi yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin, duygusal dengesizlik durumlarının toplum içinde onaylanmayacağını düşünmeleri nedeni ile koruyucu bir tutum sergileyerek gizleme eğilimleri gösterebilmektedirler. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunun duygusal ifadeyi yordaması, çalışmaya katılan kişilerin kendilerini rahat hissetmesinden kaynaklanmış olabilir.

Barrick ve Mount (1991) nevrotikliği hassas, duygusal ve olumsuz duyguları yaşamaya eğilimli olmak olarak tanımlamış ve bu yapıdaki kişilerin ortak özelliklerini kaygılı, depresif, kızgın, utangaç, duygusal ve güvensiz olmak olarak belirtmiştir (Akt. Chew&Dillon, 2014). Çıkan sonuç değerlendirildiğinde bireylerin duygusal yönden dengesizliğinin azalması halinde duygularını daha rahat ifade edebileceklerini ortaya koymaktadır.

Yaklaşma/Kaçınma Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri alt boyutlarının, yaklaşma/kaçınmaya ait toplam varyansın %12'sini açıkladığı ve yaklaşma/kaçınma alt boyutunun en önemli yordayıcılarının deneyime açıklık, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk olduğu görülmüştür.

Yaklaşma/kaçınma, bireylerin yaşamış oldukları çatışma durumlarında sorunun çözümlenmesi için çatışma durumuna yapıcı yönden yaklaşmayı tercih etmesi ya da bireylerin sorunu görmezden gelerek ve ondan kaçınarak olumsuz bir yolun tercih edildiği durumdur. Bodtker ve Jameson (2001) göre kişilerin, çatışmayı genel anlamda nasıl algıladıklarıyla doğrudan ilişkili bir boyut olan, "yaklaşma/kaçınma" yaklaşımı kişilerin çatışmaya karşı tutumlarına işaret etmektedir. Yaklaşma, çatışmayı yapıcı, olumlu ve hoşgörülü karşılayarak çatışmaya yaklaşmalarını; kaçınma ise yıkıcı ve olumsuz karşılayarak çatışmadan kaçtıklarını göstermektedir (Akt.Şahin ve ark. 2009).

Yaklaşma/kaçınmayı yordayan kişilik özelliklerinden birisi dışadönüklük alt boyutudur. Çetin (2008) tarafından yapılan araştırmada dışadönüklüğün

yaklaşma/kaçınmayı yordayan önemli bir alt boyut olduğu görülmüş ve yapılan çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Dışadönük bireylerin sosyal, konuşkan, kendine güvenen bir yapıları vardır. Bu yapıdaki kişiler sosyalleşmekten ve başkaları ile iletişim kurmaktan kaçınmazlar. Çatışma durumlarında, kendine güvenen yapıları nedeniyle soruna yaklaşarak sorunun çözümü yönünde irade koyabilirler. Çatışma durumlarına yaklaşmayı, yapıcı yönde atılmış adımlar olarak değerlendirip problemi kabullenici bir tavır sergilemeleri beklenir.

Yaklaşma/kaçınmayı yordayan bir diğer kişilik özelliği ise deneyime açıklık alt boyutudur. Basım, Çetin ve Tabak (2009) tarafından yapılan çalışmada gelişime açıklık (deneyime açıklık) alt boyutunun yaklaşma/kaçınma davranışını yordadığı görülmüş ve yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Deneyime açık kişilerin yeni ve farklı deneyimler kazanma konusunda istekli olması, fikirlerini açık açık ifade eden ve cesur bir yapılarının olması nedeniyle çatışmadan kaçınmak yerine yaklaşmayı tercih etmeleri beklenir. Böylelikle sorunu çözümü konusunda olumlu bir yaklaşım sergilerken aynı zamanda da kişilerarası ilişkilerini geliştirerek yeni deneyimler kazandıkları söylenebilir.

Yaklaşma/kaçınma için önemli bir diğer yordayıcı ise yumuşak başlılık alt boyutudur. Çetin (2008) ve Basım, Çetin ve Tabak (2009) yaptıkları araştırmada uyumluluk (yumuşak başlılık) alt boyutunun yaklaşma/kaçınmayı yordadığı bulunmuş ve yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yumuşak başlılığın, yaklaşma/kaçınma alt boyutunu negatif yönde yordadığı görülmüştür. Ünalı ve ark. (2013) göre uyumluluk, işbirliği yapan, fedakar, genellikle sıcakkanlı, uyumlu ve başkalarına güvenen bir duruş gerektirir. Uyumsuzluk, soğuk, duygusuz, bencil, çıkarıcı ve rekabetçi bireyler olarak karakterize edilir. Burger (2006) göre düşük uyumluluğa sahip kişiler ise diğerlerinin maksatlarında şüpheli ve işbirlikçilik yerine rakip olmayı tercih eden kişilerdir. Buna göre yumuşak başlılık düzeyi düşük olan bireylerin sorunlar karşısında yaklaşmacı bir yol yerine kaçınan bir yol izleyeceğini ve sorunları görmezden gelmeye çalışacakları söylenebilir.

Yaklaşma/kaçınmayı yordayan bir diğer kişilik özelliğinin ise sorumluluk alt boyutu olduğu görülmüştür. Sorumluluğun, yaklaşma/kaçınma alt boyutunu negatif

yönde yordadığı görülmüştür. Park-Leduc ve ark. (2014) göre bu özellik boyutu, dürtüleri ve hedefe yönelik davranışı kontrol eden sosyal bir reçetedir. Sorumlu bireylerin özellikleri; düzenli, sorumlu, güvenilir, temiz, etkili ve başarıyı amaçlayandır. Burger (2006)'a göre ise bu boyut, bireyin ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğunu ifade eder. Bu boyuttan yüksek puan alanlar düzenli, planlı yaşayan, kararlı bireyler olarak nitelendirilirken, az puan alan bireyler dikkatsiz ve dikkati kolay dağılan, güvenilirmez kişiler olarak nitelendirilmektedir. Tüm bu özellikler dikkate alındığında sorumluluğu düzeyi düşük olan bireylerin sorunların üzerine gitmesi beklenmemektedir. Ayrıca sorumluluğu düşük bireylerin çatışma durumlarını kendi gelişimleri için yapıcı birer unsur olarak değerlendirerek yaklaşma davranışında bulunmaları çok rastlanılacak durumlar değildir. Sorumluluk düzeyi düşük olan kimselerin çatışma durumlarından kaçınıp sorunu görmezden gelen bir yapı gösterecekleri düşünülebilir.

Kendini Açma Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda psikolojik sağlık ve kişilik özellikleri alt boyutunun, kendini açmaya ait toplam varyansın %16'sını açıkladığı ve kendini açma alt boyutunun en önemli yordayıcısının dışadönüklük olduğu görülmüştür.

Kendini açma, insanların yargılanmayacaklarını düşündükleri çevrelerde duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etmesi ve buna uygun davranışlarda bulunmasıdır. Bireyin kendini açması, çatışma esnasında tarafların tutum, davranış ve olaya bakış açılarının bilinmesine bağlıdır. Kendini açma, sorun yaşayan bireyin bu süreçte nasıl davranması gerektiğini görmesini sağlar. Bireylerin kendisini açması sayesinde çatışmada kişi için neyin önemli/önemsiz olduğunu ve yapıcı bir çözüm için nelerin yapılabileceğinin berrak bir şekilde görülmesini sağlar.

Kendini açmayı yordayan en önemli yordayıcı dışadönüklük alt boyutudur. Çetin (2008)'in araştırmasında dışadönüklüğün kendini açmayı yordayan önemli bir alt boyut olduğu görülmüş ve yapılan çalışma sonuçları ile paralellik göstermiştir. Dışa dönüklerin, içe dönüklerden daha yakın ve samimi ilişkiler kurdukları, çevresi tarafından sevilen, cana yakın, neşeli ve eğlenceli olarak algılandıkları buna karşın içe dönüklerin sessiz çekingen, utangaç, sıkılgan bireyler oldukları görülmüştür

(Saymaz, 2003). Dışadönük bireyler sosyal bir yapıları vardır ve etraflarındaki kişiler ile yakınlık kurmaya isteklidirler. Ayrıca bu bireyler konuşkan ve arkadaş canlısı bir yapıya sahiptirler. Kendini açma durumlarında, bireyin kendisini rahat hissedeceği ve yargılanmayacağı bir ortamın olması gerekmektedir. Dışadönük yapıdaki insanların sosyal, insanlarla iletişim kurmaya ve kendilerini ifade etmeye istekli olmalarından dolayı çatışma durumlarında genellikle olumlu bir yol olan kendini açmayı tercih edeceklerini söylemek mümkündür.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak genel sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özetlemiştir.

1. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme alt boyutu ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki varken kişilik özelliklerinin diğer alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır. Yüzleşme alt boyutu ile psikolojik sağlamlığın tüm alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır.
2. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından özel/genel davranış alt boyutu ile kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ve psikolojik sağlamlığın aile uyumu alt boyutu arasında negatif ilişki vardır.
3. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından duygusal ifade ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik alt boyutu arasında negatif ilişki vardır. Duygusal ifade alt boyutu ile kişilik özelliklerinden dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile psikolojik sağlamlığın kendilik algısı, gelecek algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır.
4. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından yaklaşma/kaçınma ile kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ve psikolojik sağlamlığın aile uyumu alt boyutu arasında negatif ilişki vardır.
5. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından kendini açma ile kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik arasında negatif ilişki vardır. Kendini açma alt boyutu ile kişilik özelliklerinin dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile psikolojik sağlamlığın kendilik algısı,

gelecek algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutları arasında pozitif ilişki vardır.

6. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından kendini açma alt boyutunun en önemli yordayıcısı sosyal yeterliliklerdir. Özel/genel davranış alt boyutunun en önemli yordayıcısı kendilik algısıdır. Yaklaşma/kaçınma alt boyutunun en önemli yordayıcısı aile uyumudur. Duygusal ifade ve yüzleşme alt boyutlarının ise en önemli yordayıcısının gelecek algısı olduğu görülmüştür.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilir;

1. Çatışmaların yoğunluklarını ve olumsuz sonuçlarını azaltmak için okul çağından itibaren uygulamalı müdahale programlarına özellikle zaman ayrılmalı ve aylık olarak çatışma durumlarını ve olumsuz sonuçlarını yansıtan drama çalışmaları sahnelenmelidir. Ayrıca amaca uygun kısa film gösterimlerinin yapılması faydalı olacaktır.
2. Kendilik algısının kişilerarası çatışma çözmenin bütün alt boyutlarını yordamasından dolayı bireyin kendilik algısını olumlu hale getirecek çalışmalara temel eğitim çağından itibaren ağırlık verilmelidir. Bunu sağlayabilmek içinde okullarda drama faaliyetleri yapılmalı, bilgi yarışmaları organize edilmeli, grup karşısında konuşma yapabilme eğitimleri verilmeli ve okul içi iş birliğini artırıcı, sınıflar arası ortak projeler geliştirilmesi konusunda öğrenciler teşvik edilmelidir.
3. Kişilik özelliklerinin, genel olarak kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını yordaması nedeniyle günümüzün çocukları, geleceğin yetişkin adaylarının uygun kişilik gelişimlerinin sağlanabilmesi için;

-Okullarda anne babalara yönelik aile eğitim programları yaygınlaştırılmalı,

KAYNAKÇA

- Akçadağ, S. (2008). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Aktaş, A. (2006). *Farklı Kültürlerdeki Yöneticilerin Kişilik Özelliklerine Dayanarak Liderlik Anlayışlarının Belirlenmesi: Türk ve Amerikan Otel Yöneticilerinin Karşılaştırmalı Analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Antalya.
- Alakavuklar, O. N. & Arbak, Y. “Kişisel Değerlerin Kişilerarası Çatışma Yönetim Biçimleri Üzerindeki Etkisi”, 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 21-23 Mayıs 2009, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümü, Eskişehir 2009, s.52-57.
- American Psychological Association. (2015). Personality. Erişim yeri: <http://apa.org/topics/personality/>
- Arastaman, G. & Balcı, A. (2013). Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 915-928.
- Arı, R. (2009). *Eğitim Psikolojisi* (4. Basım). Ankara : Nobel.
- Arslan, C. (2005). *Kişilerarası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşıklığı Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler. Konya.
- Aslan, S. (2012). Türk Geç Ergenlerde Beş Faktör Kişilik Boyutlarının Ergenlerin Benlik Saygılarıyla Yordanması. *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 25-40.
- Aslan, Ş. (2008). Bireylerarası Çatışmayı Çözümleme Yöntemlerinin Algılanan Stres Düzeyiyle İlişkilerinin Araştırılması. *KMU İİBF Dergisi*, 10(15), 303-323.
- Asunakutlu, T. & Safran, B. (2004). Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 26-49.

- Ateş, N. (2014). *Çatışma Çözme Eğitiminin 6. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Becerileri ve Özsaygı Düzeylerine Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Atkinson, R. T., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J & Hoeksema, S. N. (2008). *Psikolojiye Giriş* (4. Baskı). Yavuz Alagon (Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Aydın, B. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Ve Umut Düzeyleri İle Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversite/Sosyal Bilimler, Trabzon.
- Aydoğdu, İ. (2010). *Romantik İlişkilerin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Bacanlı, H., İlhan, T. & Aslan, S. (2009). Beş Faktör Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 261-279.
- Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla İlgili Fakültelerde Eğitime Başlayan Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri, Ankara.
- Barrick, M.R. ve Mount, M.K. (1991). The Big Five Personality Dimensions And Job Performance: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-25.
- Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-14.
- Basım, H. N., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 20-34.
- Basım, H. N., Çetin, F., Meydan, C. H. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kontrol Odağının Rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 57-69.
- Başay, Ö. (2010). *Alkol-Madde Kullanım Bozuklukları Olan Ergenlerde Mizaç ve Kişilik Özellikleri*. (Uzmanlık tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Bitmiş, M. G., Sökmen, A. ve Turgut, H. (2013). Psikolojik Dayanıklılığın Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15(2), 27-40.
- Bolat, Z. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık ve Öz-Anlayışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Konya.
- Bozoğlan, B. (2010). *Balkan Ülkeleri Üniversite Öğrencilerinin Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalık Düzeyleri İle Çatışma Çözme Stilleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Konya.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (1.Basım). E. SARIOĞLU(Çev.). Ankara: Kaknüs.
- Bülbül, A., Ünsar, S. ve Süt, N. (2009). “Liselerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Kişilerarası Çatışma Çözme Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Edirne İli Örneği”, 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 21-23 Mayıs 2009, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümü, Eskişehir 2009, s.58-63.
- Chew, P. K. H. & Dillon, D. B. (2014). Statistics Anxiety And The Big Five Personality Factors. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 112, 1177–1186. doi:10.1016/J.Sbspro.2014.01.1282
- Cicchetti, D. (2010). Resilience Under Conditions Of Extreme Stress: A Multilevel Perspective. *World Psychiatry*, 9(3), 145-154.
- Connor, K. M. & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Ankara : Mentis.
- Costa, P. T. ve McCrae, R. R. (1995). Domains And Facets: Hiyerarşik Personality Assessment Using The Revised Neo Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64 (1), 21-50.
- Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. (1992). Four Ways Five Factors Are Basic. *Personality and Individual Differences*, 13(6), 653-665.

- Curun, F. & Çapkın, M. (2014). Romantik Kıskançlığın Bağlanma Stilleri, Benlik Saygısı, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Doyumu Açısından Yordanması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34(1), 1-22.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul : Evrim.
- Çalışkur, E. A. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Değerleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, İstanbul.
- Çataloğlu, B. (2011). *Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, İzmir.
- Çelik, E. (2013). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Özelliklerinin Duygusal Dışavurum Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 221-236.
- Çelik, D. A. & Çetin, F. (2014). The Role Mindfulness And Self-Consciousness On Interpersonal Conflict Resolution Approaches. *Research Journal Of Business And Management*, 1(1), 29-38.
- Çetin, F. (2008). *Kişilerarası İlişkilerde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kara Harp Okulu/Sosyal Bilimler. Ankara.
- Çetin, M. Ö. & Hacifazlıoğlu, Ö. (2004). Academics' Conflict Management Styles. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5(2), 155-162.
- Çivitçi, N. & Arıcıoğlu, A. (2012). Beş Faktör Kuramına Dayalı Kişilik Özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 78– 96.
- Demir, C. (2012). *Kişilik Özellikleri ve İş Tatmini Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Malatya.
- Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda Anlam ve Yılmazlık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.

- Demirkan, S. (2006). *Özel Sektördeki Yöneticilerin ve Çalışanların Bağlanma Stilleri, Kontrol Odağı, İş Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Araştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.
- Digman, J. M. (1990). Personality Structure: Emergence of The Five-Factor Model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Din, S., Khan, B., ve Bibi, Z. (2012). An Inquiry Into Conflict Management Strategies: Study Of Higher Education Institutions Of Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. *Research Journal of Social Science & Management*, 2(5), 24-36.
- Doğan, T. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Öznel İyi Oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14 (1).
- Dökmen, Ü. (2009). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati* (41. Basım). İstanbul : Remzi.
- Dündar, S. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 139-150.
- Ejaz, S. S., Iqbal, F. ve Ara, A. (2012). Relationship Among Personality Traits And Conflict Handling Styles Of Call Center Representatives And Appraisal Of Existing Service Model. *International Journal Of Psychological Studies*, 4(4), 27-36. ISSN 1918-7211
- Eldeleklioğlu, J. (2007). Kişilik Gelişimi Eğitim Psikolojisi. M. Engin Deniz (Ed.), *Kişilik Gelişimi*. (s. 133-160). Ankara : Maya.
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık (Sağlamlık)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İzmir.
- Erişti, A. (2010). *Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sağlık Bilimleri, İzmir.

- Erkuş, A. & Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Çatışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Savunma Sanayiinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 213-242.
- Eroğlu, F. (1998). *Davranış Bilimleri* (4.Baskı). İstanbul: Beta.
- Ertuğrul, Ş. (2009). *İstanbul İli İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yönetim Biçimleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Eryılmaz, A. & Ercan, L. (2011). Öznel İyi Oluşun Cinsiyet, Yaş Grupları Ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 139-149.
- Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte Öznel İyi Oluş ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11 (3), 189-203.
- Eskin, M. (2011). *Sorun Çözme Terapisi* (2. Baskı). Ankara : HYB.
- Gizir, C. A. (2004). *Akademic Resilience: An Investigation of Protective Factors Contributing to the Academic Achievement of Eighth Grade Students in Poverty*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörler ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 113-128.
- Goldberg, L. R. (1990). An Alternative "Description Of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1992). The Development Of Markers For The Big-Five Factor Structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Goldberg, L. R. (1993). The Structure Of Phenotypic Personality Traits. *American Psychologist*, 48(1), 26-34.

- Göktürk, İ. (1999). *Bürokrasi ve Kişilik: Kahramanmaraş Kamu ve Özel İşletme Yapılarında Karşılaştırmalı Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Kahramanmaraş.
- Güloğlu, B. ve Kararımak, Ö. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Psikolojik Sağlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11 (2), 73–88.
- Gürkan, U. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Gürkan, U. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık ve İyilik Halinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *NWSA: Education Sciences*, 9(1), 18-35.
- Hamouda, G. M., Taha, E., Hashish, E. A. (2012). Conflict Resolution Strategies Used By Nursing Educators: Students' Perspective. *Journal of American Science*, 8(2), 209-216. ISSN: 1545-1003.
- Havenga, W. (2006). Interpersonal Conflict – Handling Styles Used In Public And Private Sector Organisations: A Comparative Study. *Sa Journal Of Industrial Psychology*, 32(1), 60-65.
- Havenga, W. (2008) Gender And Age Differences In Conflict Management Within Small Businesses. *SA Journal of Human Resource Management*, 6(1), 22–28.
- Hoelscher, D. C. & Comer, R. W. (2002). Case II: Conflict Recognition-The Case Of The Misdirected Faculty. *Journal Of Dental Education*, 66(4), 526-532.
- Hotepo, O. M., Asokere, A. S. S., Abdul-Azeez, I. A. ve Ajemunigbohun, S. S. A. (2010). Empirical Study of the Effect of Conflict on Organizational Performance in Nigeria. *Business & Economics Journal. Volume 2010: BEJ-15*. E-ISSN: 21516219
- Ilgaz, B. (2011). *Üniversite Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Yılmazlık, Umutsuzluk Durumları ve Sektörel Tutumlarının Kariyer Seçimlerine Etkileri: Akdeniz Üniversitesi Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Antalya.

- Izgar, H. (2008). Carl Gustav Jung ve Kültürel Psikoloji. Ali Murat Sünbül (Ed.), *Eğitime Yeni Bakışlar*. (s.212-222). Konya : Eğitim Akademi.
- İkizer, G. (2014). *Factors Related To Psychological Resilience Among Survivors Of The Earthquakes In Van, Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.
- İlhan, Ç. (2009). *Ev Kadınlarında Sosyokültürel Özelliklere Bağlı Olarak Depresyon Düzeyi ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Jha, S. & Jha, S. (2010). Antecedents Of Interpersonal Conflicts At Workplace. *Journal of Management & Public Policy*, 1(2), 75-80.
- Kabir, T. & Sajib, M. R. H. (2014). Do Personality Traits Influence Career Decisions In Bangladesh? – A Study On Undergraduate Business Students Of Different Public And Private Universities. *ASA University Review*, 8(1), 109-127.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *İnsan ve İnsanlar* (10.Basım). İstanbul : Evrim.
- Kaimenyi, C. K. (2014). The Influence of Conflict Management Styles on Leadership Approaches within Small-scale Businesses in Kenya. *IOSR Journal of Business and Management*, 16(9), 55-59.
- Kaner, S., Bayraklı, H. & Güzeller, C. O. (2011). Anne-Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-78.
- Kararımak, Ö. & Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 30-43.
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 129-142.
- Kararımak, Ö. (2007). *Investigation Of Personal Qualities Contributing To Psychological Resilience Among Earthquake Survivors: A Model Testing Study*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara : Nobel.

- Karataş, Z. (2011). Psikodrama Teknikleri Kullanılarak Yapılan Grup Uygulamasının Ergenlerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 601-614.
- Karip, E. (2000). *Çatışma Yönetimi* (2.Baskı). Ankara : Pegem.
- Kaseh, O. F. (2014). Gender Effect on the Styles of Managing Interpersonal Conflicts: An Exploratory Study on the Academic Staff of Sirte University. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 4(5)191-203. ISSN 2090-4304.
- Kaya, A. (2010). *İlköğretim Öğrencilerinin Anne - Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Kaya, Z. (2011). *Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Kişilik Özellikleri ve Benlik Saygısı Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Komitoğlu, D. (2009). *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Becerileri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Korkut, F. (2007). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (2. Baskı). Ankara : Anı.
- Köknel, Ö. (1985). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik* (6.Basım). İstanbul : Altın Kitaplar.
- Köroğlu, M. (2012). *Emniyet Personelinin Empatik Becerileri, Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalıkları Ele Çatışma Çözme Stilleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Konya.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi* (8. Basım). İstanbul : Remzi.
- Kurt, T. (2013). *Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Yılmazlık, Benlik Saygısı, Başa Çıkma ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Yılmazlığın Aracı Rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.

- Levent, B. (2011). *Sınıf Öğretmenlerinin Kişilik Özelliklerinin İletişim Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Konya.
- Luthar, S. S. & Cicchetti, D. (2000). The Construct Of Resilience: Implications For Interventions And Social Policies. *Development And Psychopathology*, 12(04), 857-885.
- Malkoç, A. & Yalçın, İ. (2015). Relationships Among Resilience, Social Support, Coping, And Psychological Well-Being Among University Students. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 35-43.
- Masten, Ann S. (2001). Resilience Processes in Development. *American Psychological Association*, 56(3), 227-238. doi: 10.1037//0003-066X.56.3.227
- McCrae, R. R. & Costa Jr, P. T. (1997). Personality Trait Structure As A Human Universal. *American Psychologist*, 52(5), 509-516.
- McCrae, R.R. & John, O.P. (1992). An Introduction to the Five Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.
- Mete, C. (2006). *İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yedi Tepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Niederauer, S. (2006). *Üniversite Üst Düzey Yöneticilerinin Kişilik Tipleri ve Örgütsel Çatışma Çözme Stilleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, İzmir.
- Nural, E., Ada, Ş. & Çolak, A. (2012). Öğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Kullandıkları Çatışma Yönetimi Yöntemleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 197-210.
- Oktan, V. (2008). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Trabzon.
- Okutan, E. (2010). *Kişilik Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Sakarya.
- Onat, G. (2010). *Demokratik Ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkilerinin*

Araştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.

- Oshio, A., Abe, S. & Pino, C. (2012). Development, Reliability, And Validity Of The Japanese Version Of Ten Item Personality Inventory (TIPI-J). *The Japanese Journal Of Personality*, 21(1), 40-52.
- Oshio, A., Abe, S., Cutrone, P. & Gosling, S. D. (2013). Big Five Content Representation Of The Japanese Version Of The Ten-Item Personality Inventory. *Psychology*, 4(12), 924-929.
- Öktem, U. (2009). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin A Tipi Kişilik Özellikleri İle İş Doyumları Arasındaki İlişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Önder, A. & Gülay, H. (2008). İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlığının Çeşitli Değişkenler Açısında İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 192-197.
- Öz, F. & Hiçdurmaz, D. (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Kişilerarası Çatışmaları Çözme Yaklaşımları. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 1-15.
- Özcan, B. (2005). *Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Özgün, M. S. (2007). *Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri İle Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Adana.
- Özgüven, İ. E. (2007). *Bireyi Tanıma Teknikleri* (7.Baskı). Ankara : Pdrem.
- Özkan, Ö. (2013). *İnternet Kullanımıyla İlgili Değişkenlerin Cinsiyet, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.

- Özmen, F. & Aküzüm, C. (2013). Okul Ortamında Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalar ve Çatışma Yönetimi Yaklaşımları-Alipaşa İlköğretim Okulu Örneği. *NWSA: Education Sciences*, 8(4), 441-459.
- Özyeşil, Z. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerinin Bilinçli Farkındalık Kişilik Özellikleri Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Konya.
- Padesky, C. A. & Mooney, K. A. (2012). Strengths-Based Cognitive - Behavioural Therapy: A Four-Step Model to Build Resilience. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 19(4), 283–290. doi: 10.1002/cpp.1795
- Parks - Leduc, L., Feldman, G. & Bardi, A. (2014). Personality Traits and Personal Values A Meta-Analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 19(1), 3-29.
- Parvez, M. & Rahman, M. A. (2007). Interpersonal Conflict Management Strategies In Private Universities Of Bangladesh. *Daffodil International University Journal of Business and Economics*, 2(1), 119-130.
- Paulauskaite, E., Šeibokaitė, L. & Endriulaitienė, A. (2010). Big Five Personality Traits Linked With Migratory Intentions In Lithuanian Student Sample. *International Journal Of Psychology: A Biopsychosocial Approach* 7, 41-58.
- Portello, J.Y. & Long, B.C. (1994). Gender Orientation, Ethical And Interpersonal Conflicts And Conflict Handling Styles Of Female Managers. *Sex Roles*, 31(11), 683-701.
- Rahim, M. A. (1985). A Strategy for Managing Conflict in Complex Organizations. *Human Relations*, 38(1), 81-89. doi: 10.1177/001872678503800105
- Rahim, M. A. (2001). *Managing Conflict In Organizations* (3.Basım). http://www.untagsmd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/CONFLICT%20MANAGEMENT%20Managing%20conflict%20in%20organizations.pdf adresinden 15.02.2015 tarihinde elde edildi.

- Rahim, M. A. & Magner, N. R. (1995). Confirmatory Factor Analysis of the Styles of Handling Interpersonal Conflict: First-Order Factor Model and Its Invariance Across Groups. *Journal of Applied Psychology*, 80(1), 122-132.
- Richardson, G. E. (2002). The Metatheory Of Resilience And Resiliency. *Journal Of Clinical Psychology*, 58(3), 307–321.
- Sağlam, H. (2012). *Lösemi Tanısıyla İzlenen 15-18 Yaş Grubu Adölesanların Psikolojik Sağlık Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri, Ankara.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik* (14.Basım). Diğdem Müge Siyez (Çev.). Ankara : Nobel.
- Sarıcaoğlu, H. & Arslan, C. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Kişilik Özellikleri Ve Öz-Anlayış Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2087-2104. doi: 10.12738/estp.2013.4.1740
- Saygılı, G. (2010). *Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Sayın, A. ve Aslan, S. (2005). Duygudurum Bozuklukları ile Huy, Karakter ve Kişilik İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (4).
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Sevi, E. S. (2009). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri (TCI) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İzmir.
- Sevim, S. A. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Çatışmalara Yaklaşım Biçimleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 21, 223-233.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Konya.

- Somer, O. (2001). Çeşitli Çalışma Alanlarının Beş-Faktör Kişilik Boyutlarıyla İlişkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (1), 31-40.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2002).Beş Faktör Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 21 – 33.
- Şahin, M., Yetim, A. ve Çelik, A. (2012). Psikolojik Sağlamlığın Gelişiminde Koruyucu Bir Faktör Olarak Spor ve Fiziksel Aktivite. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (8), 373-380.
- Şahin, N., Basım, N. ve Çetin, F. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (2), 153-163.
- Şavur, E. (2012). *İnsani Yardım Çalışanlarının Yardım Arama Davranışına İlişkin Bir İnceleme: Psikolojik Belirtiler, Psikolojik Sağlamlık ve Sosyal Destek Algısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sağlık Bilimleri, Ankara.
- Şenyuva, H. Ş. (2007). *Aydın İlinden Alınan Normal Bir Örnekte Kişilik Bozukluklarının Yaygınlık Çalışması*. (Psikiyatri uzmanlık tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sağlık Bilimleri, Aydın.
- Tarakçı, A., Kaya, H. “Türk Özel Sektör Yöneticilerinin Çatışmaları Çözmede Kullandıkları Stiller ve Bu Stillerin Öz-Yeterlilik Algılamasıyla İlişkisi”, 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 21-23 Mayıs 2009, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümü, Eskişehir 2009, s.46-51.
- Taşdemir, F. (2013). *Görme Engelli Öğrenci Annelerinin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Taştan, N. & Öner, U. (2010). *Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu* (2.Basım). Ankara : Nobel.
- Tatlıhoğlu, K. (2010). *Farklı Öz-Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Konya.

- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Kuramı'na Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 939-971. doi <http://dx.doi.org/10.14225/Joh400>
- Tekin, Ö. A. (2012). *Yabancılaşma ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Antalya Kemer'deki Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Antalya.
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel İyi Olmaya İlişkin Psikolojik Dayanıklılık Modeli*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Tomczak, M., Breczewski, G., Sokolowski, M., Kaiser, A. & Czerniak, U. (2013). Personality Traits And Stress Coping Styles In The Polish National Cadet Wrestling Team. *Archives Of Budo*, 9(3), 161-168.
- Tomrukçu, B. (2008). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Değerleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Eskişehir.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde Mutluluk ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlık Ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Sakarya.
- Tozkoparan, G. (2013). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çatışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Yöneticiler Üzerinde Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), 189-231.
- Turan, A. (2014). *Ergenlerde Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Yılmazlık Düzeyinin Algılanan Sosyal Destek Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, Konya.
- Turan, G. (2012). *Alkol Bağımlılığı Sendromunda Antisosyal Kişilik Özellikleri ve Bağımlılık Süreci İle İlişkisi*. (Tıpta uzmanlık tezi). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.

- Törnüklü, A. (2005). Lise Yöneticilerinin Çatışma Çözüm Strateji ve Taktiklerinin Sosyal Oluşturmacılık Kuramı Perspektifinden İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42, 255-278
- Törnüklü, A. (2007). Liselerde Öğrenci Çatışmaları, Nedenleri, Çözüm Stratejileri ve Taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49, 129-166.
- Ungar, M. (2015). Practitioner Review: Diagnosing Childhood Resilience – A Systemic Approach To The Diagnosis Of Adaptation In Adverse Social And Physical Ecologies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 56(1), 4–17. doi:10.1111/jcpp.12306
- Uslu, M. (2013). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 233-245.
- Uysal, S. (2010). *Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Genç Erişkin Hastalarda İntihar Girişimi Olan Ve İntihar Girişimi Olmayanların Klinik Tanıları, Borderline Kişilik Özellikleri, Mizaç Ve Karakter Özellikleri Açısından Karşılaştırılması*. (Psikiyatri uzmanlık tezi). Bakırköy Prof Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Uysal, Z. (2006). *Çatışma Çözme Eğitim Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Adana.
- Ünalı, I., Bardakçı, M., Dolaş, F. & Arpacı, D. (2013). The Relationship Between Occupational Burnout And Personality Traits Of Turkish EFL Teachers. *Journal Of Education And Practice*, 4(13), 86-98. ISSN 2222-1735.
- Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik Kuramına Dayalı Psiko-Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Yılmazlık Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri, İzmir.
- Wagnild, G. & Young, H. M. (1990). Resilience Among Older Women. *Image: The Journal of Nursing Scholarship*, 22(4), 252-255.

- Wagnild, G. M. & Young, H. M. (1993). Development and Psychometric Evaluation of the Resilience Scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2) 165-178.
- Yakut, Ö. (2006). *Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Yalım, D. (2007). *First Year College Adjustment: The Role of Coping, Ego-Resiliency, Optimism and Gender*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Ankara.
- Yaşlıhoğlu, M., Pekdemir, I. ve Toplu D. (2013). Duygusal Zeka ve Çatışma Yönetimi Yöntemleri Arasındaki İlişki ve Bu İlişkide Lider Üye Etkileşiminin Rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11 (22), 191-220.
- Yazıcı, H. (1997). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Eysenck'in Kuramına Dayalı Olarak Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler, Trabzon.
- Yıldırım, A. (2005). *Empati ve Çatışmalar*. Ankara : Yargı
- Yılmaz, F. & Öztürk, H. (2011). Hastanelerde Yönetici Hemşirelerin Karşılaştıkları Çatışma Nedenleri ve Çatışma Yönetim Yaklaşımları. *İ.U.F.N. Hemşirelik Dergisi* 19(3), 145-152. ISSN 1304-4869
- Yiğit, R. & Deniz, M. E. (2012). Polislerin İletişim Becerilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ve Empatik Eğilimlerine Göre İncelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(3), 67-84.
- Yurtsever, H. (2009). *Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi Ve Stresle Basa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İzmir.
- Yürür, S. (2009). Yöneticilerin Çatışma Yönetim Tarzları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Analizine Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (1), 23-42.
- Yenihayat, T. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri, Kişilik Özellikleri ve Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*.

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler, İstanbul.

- Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı : Kuramdan Uygulamaya*. Ankara : Pegem.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

EK 2. Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği

EK 3. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

EK 4. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcı; “Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarının psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezi hazırlamaktayım. Bu aşamada sizlerin temel bilgilerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıda sırasıyla; Kişisel Bilgi Formu, Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği yer almaktadır. Samimiyetle ve boş bırakmaksızın dolduracağınız anket formları, tez çalışmasının doğru sonuçlara ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Kazım ÇARMAN

(1) Cinsiyetiniz :

Kadın ( ) Erkek ( )

(2) Yaşınız :

(3) Öğrenim görmekte olduğunuz bölüm :

.....

(4) Sınıf düzeyiniz :

1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( )

(5) Sosyo-Ekonomik durumunuz

Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek ( )

(6) Hayatınızın geçtiği yerleşim biriminin niteliği

Köy ( ) Kasaba/İlçe ( ) Şehir ( )

EK 2. KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ

KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ							
<p>A) Kesinlikle Katılmıyorum</p> <p>B) Katılmıyorum</p> <p>C) Biraz Katılmıyorum</p> <p>D) Kararsızım</p> <p>E) Biraz Katılıyorum</p> <p>F) Katılıyorum</p> <p>G) Kesinlikle Katılıyorum</p>							
1.Bir kimse ile telefonda tartışmak benim için, yüz yüze tartışmaktan daha rahattır.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
5.Bir tartışma sırasında duyguları ifade etmek bir zaman kaybıdır	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
15.Arkadaşlarımla nadiren tartışırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
25.Bir tartışma sırasında, tartıştığım insanlarla göz göze gelmekten hoşlanmam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
35.Bir tartışmada, ilgilerimi ve ihtiyaçlarımı ifade etmede rahatımdır.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
45.Diğer kişilerin fikirlerine karşı çıkmaktan hoşlanırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
55.İnsanların, bir münakaşa sırasında, duygularımı anlatmamı istemesinden hoşlanmam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
65.Tartışmalar, benim canımı sıkmaz	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)
74.Bir tartışmadan sonra çok üzülürüm.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)

EK 4. YETİŞKİNLER İÇİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ÖLÇEĞİ

1. Beklenmedik bir olay olduğunda...						
Her zaman bir çözüm bulurum						Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı...						
Benimkinden farklıdır						Benimkiyle aynıdır
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak						
Önemli değildir						Çok önemlidir
16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir						
Kolayca yapabildiğim						Yapmakta zorlandığım
22. Yeni insanlarla tanışmak...						
Benim için zordur						Benim iyi olduğum konudur
28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır						
Her şeyi umutsuzca gören bir						Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
33. Yakın arkadaşlarım /aile üyeleri...						
Yeteneklerimi beğenirler						Yeteneklerimi beğenmezler